

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE ve FİNANSMAN BİLİM DALI**

**KATILIM BANKALARININ FON TOPLAMA İLE FON
KULLANDIRIM İŞLEMLERİ
VE
KATILIM BANKALARININ FİNANSAL
PERFORMANSLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bahadır ÖZKARA

BURSA 2010

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE ve FİNANSMAN BİLİM DALI

KATILIM BANKALARININ FON TOPLAMA İLE FON
KULLANDIRIM İŞLEMLERİ
VE
KATILIM BANKALARININ FİNANSAL
PERFORMANSLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bahadır ÖZKARA

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Fikri PALA

BURSA 2010

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İşletme Ana Bilim Dalı, Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı'nda 700814029 numaralı BAHADIR ÖZKARA'nın hazırladığı “*Katılım Bankalarının Fon Toplama ile Fon Kullanırım İşlemleri ve Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi*” konulu Yüksek Lisans Çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, / / 20.... günü - saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının (başarılı/başarısız) olduğuna(oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu

Başkanı)

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr.Fikri PALA

Uludağ Üniversitesi

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

Prof.Dr.Lale Karabıyık

Uludağ Üniversitesi

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

Prof.Dr.M.Hanifi Aslan

Uludağ Üniversitesi

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

...../...../ 20.....

ÖZET

Yazar : Bahadır ÖZKARA
Üniversite : ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
Anabilim Dalı : İŞLETME ANADİLİM DALI
Bilim Dalı : MUHASEBE VE FİNANSMAN BİLİM DALI
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : X + 163
Mezuniyet Tarihi :
Tez Danışmanı : Yrd.Doç.Dr. Fikri PALA

KATILIM BANKALARININ FON TOPLAMA İLE FON KULLANDIRIM İŞLEMLERİ VE KATILIM BANKALARININ FİNANSAL PERFORMANSLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Eski adıyla, Özel Finans Kurumları, yeni adıyla Katılım Bankaları, Türkiye’de 16.12.1983 gün ve 83/7506 sayılı kanun hükmünde kararname ile kurulmuştur. 1985’ten bu yana da faizsiz bankacılık çerçevesinde fon kabul etme ve kullandırma yetkisine sahip kurumlar olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler.

1999 yılında ek bir kanunla Bankalar Kanunu kapsamına alınmışlardır. 2001 yılında aynı kanun kapsamına, yine ek bir kanunla özel finans kurumları ile ilgili “Güvence Fonu”, “Tasfiye Kurulu” ve “Özel Finans Kurumları Birliği ” ile ilgili düzenlemeler eklenmiştir. 01.11.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile “Özel Finans Kurumu” adı “Katılım Bankası”olarak değiştirilmiş ve bu kurumlar banka unvanını kazanmışlardır. “Katılım” sözcüğü yapılan bankacılık türünün kar/zarara katılma esasına dayalı bir bankacılık olduğunu ifade etmektedir. Özel Finans Kurumu’ndan Katılım Bankası’na geçişte sadece isimleri değişmiş; ilke, prensip ve çalışma yöntemlerinde herhangi bir değişiklik olmamıştır. Türk bankacılık sisteminde alternatif değil, sistemi tamamlayıcı bankalardır.

Türkiye’deki katılım bankacılığının kurulmasındaki amaç, ekonomiye katılmayan mali değerleri yastık altından çıkararak faizsiz finansman esasları çerçevesinde ekonomiye kazandırmak ve İslam ülkeleri ile olan ilişkileri geliştirerek ülkelerin petrol zengini olanlarının kaynaklarının Türkiye’ye aktarılmasını sağlamaktır. Bu bankaların, şube-personel sayıları ve mevduat toplamalarının artış seyri incelendiğinde bu amaçlarını önemli ölçüde gerçekleştirdikleri söylenebilir.

Anahtar Sözcükler

Katılım Bankacılığı, Özel Finans Kurumları, Faizsiz Bankacılık, Fon Toplama Yöntemleri, Fon Kullanım Yöntemleri, Finansal Performans Kriterleri, Finansal Tablolar Analizi

ABSTRACT

Yazar : Bahadır ÖZKARA
Üniversite : ULUDAĞ UNIVERSITY
Anabilim Dalı : BUSINESS
Bilim Dalı : ACCOUNTING AND FINANCE
Tezin Niteliği : M.Sc.Thesis
Sayfa Sayısı : X + 163
Mezuniyet Tarihi :
Tez Danışmanı : Asist. Prof. Fikri PALA

THE FUND COLLECTION AND FUND SUPPLY OPERATIONS OF PARTICIPATION BANKS AND ANALYSIS OF FINANCIAL PERFORMANCE OF PARTICIPATION BANKS

Participation Banks formerly known as Special Finance Institutions have been established with the Decree Law under number 83/7506 on 16/12/1983. Since 1985 they conduct their activities as institutions entitled to accept supply funds within the extent of interest free banking.

In 1999 they have been taken under the scope of the Banking Law with a supplementary law. In 2001, regulations concerning “Guarantee Fund”, “Liquidation Board” and “Special Finance Institutions Union” have been added to the same law again with a special law. The expression “Special Finance Institution” has been changed as “Participation Bank” with the Banking Law no 5411 entered into force on 01/11/2005 and these institutions have obtained the title of bank. The word “participation” means that the conducted activity is a banking activity based on the principle of participation to loss/profit. During the transition to Participation Bank from Special Finance Institution only the names have been changed, there has not been any change in the principles and methods of work. They are not alternative banks but they are complementary in the Turkish banking system.

The objective in the establishment of participation banking in Turkey is to remove the mattress savings and bring them in the economy within the extent of interest free financing and to improve relations with Islamic countries and to enable the transfer of the resources of oil rich countries to Turkey. When the number of branches and personnel of these banks, increase rate of their total deposits we can deduce that they have considerably realised their objectives.

Keywords

Participation Banking, Special Finance Institutions, Interest Free Banking, Methods of Fund Collection and Supply, Financial Performance Criteria, Analysis of Financial Tables

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın belirlenmesinde ve tamamlanmasında destek ve yardımlarını benden esirgemeyen ve ismini her zaman saygıyla anacağım; sayın danışman hocam Yard. Doç. Dr. Fikri PALA'ya ne kadar teşekkür etsem azdır. Ayrıca; çalışmamı hazırlamam esnasında gösterdikleri müsamahadan dolayı özellikle eşim Gülay Özkara'ya ikiz bebeklerim Ege ve Baha'ya ve tüm hayatım boyunca benden hiçbir zaman destek ve sevgisini esirgemeyen aileme teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAY SAYFASI	II
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	IX
TABLolar	X
GİRİŞ	1

BÖLÜM 1

1. KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI, DOĞUŞU VE KATILIM BANKALARININ HUKUKİ YAPILARI	3
1.1. Katılım Bankacılığı Ortaya Çıkışı	4
1.1.1. Katılım bankacılığının tanımı ve özellikleri	5
1.1.2. Katılım bankacılığının tarihi	7
1.1.2. Katılım bankacılığının Türkiye'deki tarihi	13
1.1.4. Katılım bankacılığının ortaya çıkış nedenleri	15
1.1.4.1. Dini nedenler	15
1.1.4.2. Ekonomik nedenler	17
1.1.4.3. Sosyal nedenler	19
1.1.4.4. Politik nedenler	20
1.2. Katılım Bankalarının Hukuki Yapıları	21
1.2.1. 1983-1999 arası hukuki yapı	23
1.2.2. 1999-2005 arası hukuki yapı	28
1.2.3. 2005 sonrası hukuki yapı ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun getirdikleri	37

BÖLÜM 2

2. KATILIM BANKALARININ FON TOPLAMA VE FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ	47
2.1. Fon Toplama Yöntemleri	47
2.1.1. Özel cari hesaplar	47
2.1.1.1. Tanımı	48
2.1.1.2. Özellikleri	49
2.1.1.3. Özel cari hesap sözleşmelerinin hukuki niteliği	51
2.1.1.4. Özel cari hesaplarının sigortalanması	53
2.1.1.5. Özel cari hesaplarda vergilendirme	55
2.1.1.6. Özel cari hesaplarda zamanaşımı	55
2.1.2. Katılma hesapları	57

2.1.2.1. Tanımı	58
2.1.2.2. Özellikleri	60
2.1.2.3. Katılma hesaplarının hukuki niteliği	62
2.1.2.4. Katılma hesaplarının sigortalanması	64
2.1.2.5. Katılma hesaplarında vergilendirme	64
2.1.2.6. Katılma hesapların kâr dağıtımı	65
2.1.2.6.1. Birim değer	66
2.1.2.6.2. Hesap değeri	67
2.1.2.6.3. Birim hesap değeri	67
2.2. Fon Kullanırma Yöntemleri	68
2.2.1. Nakdi krediler	69
2.2.1.1. Kurumsal finansman desteği	69
2.2.1.2. Bireysel finansman desteği	72
2.2.1.3. Finansal kiralama (leasing)	73
2.2.1.4. Mal karşılığı vesaikin finansmanı	75
2.2.1.5. Kâr-zarar ortaklığı yatırımı	76
2.2.2. Gayri nakdi krediler	77
2.2.2.1. Teminat mektupları	77
2.2.2.2. Akreditifler	81
2.3. Katılım Bankalarının Klasik Ticari Bankalarla Karşılaştırılması	85
2.3.1. Faiz açısından	88
2.3.2. Kullanırılan fonlar açısından	91

BÖLÜM 3

3. KATILIM BANKALARININ MALİ ANALİZİ VE PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ İLE İLGİLİ UYGULAMA	93
3.1. Katılım Bankalarının Mali Analizinde Kullanılan Tablolar	94
3.1.1. Bilanço	97
3.1.1.1. Aktif kalemler	98
3.1.1.2. Pasif kalemler	104
3.1.2. Gelir tablosu	109
3.2. Katılım Bankalarında Mali Analiz	113
3.2.1. Aktif kalitesi analizi	114
3.2.2. Likidite analizi	119
3.2.3. Sermaye yeterliliği analizi	122
3.2.4. Karlılık Analizi	123
3.3. Katılım Bankalarının Performans Değerlendirmesi	125
3.3.1. Katılım bankaları için performans endeksi	125
3.3.2. 2005-2008 yılları arası katılım bankalarının performans değerlendirilmesi	126

3.3.2.1. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. 2005-2008 dönemi performans analizi	130
3.3.2.2. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. 2005-2008 dönemi performans analizi	136
3.3.2.3. Asya Katılım Bankası A.Ş. 2005-2008 dönemi performans analizi	141
3.3.2.4. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. 2005-2008 dönemi performans analizi	146
3.3.3. 2005-2008 dönemi katılım bankaları genel performans analizi ...	152
SONUÇ	156
KAYNAKÇA	159
ÖZGEÇMİŞ	163

KISALTMALAR

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.g.k.	:	Adı geçen kaynak
a.g.m.	:	Adı geçen makale
A.Ş.	:	Anonim Şirket
Bank. K.	:	5411 sayılı Bankacılık Kanunu
BDDK	:	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
B.K.	:	Bankalar Kanunu
c.	:	cilt
çev.	:	Çeviren
ed.	:	Editör
md.	:	Madde
M.Ö.	:	Milattan Önce
M.S.	:	Milattan Sonra
MTO	:	Milletlerarası Ticaret Odası
ÖFK	:	Özel Finans Kurumları
ÖFK Birliği	:	Özel Finans Kurumları Birliği
s.	:	Sayfa
S.	:	Sayı
T.C.	:	Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	:	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TMSF	:	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TTK	:	Türk Ticaret Kanunu
vb.	:	Ve benzeri
yy	:	Yüzyıl

TABLÖLAR

Tablo 1: Birim Değerin Hesaplanması	66
Tablo 2: Hesap Değerinin Hesaplanması	67
Tablo 3: Birim Hesap Değerinin Hesaplanması	68
Tablo 4: Katılım Bankalarının Bilançolarının Temel Unsurları	96
Tablo 5: Aktif Kalitesinin Hesaplanması	116
Tablo 6: Likit Aktif Kalemlerinin Aktif Kalitesine Etkileri ve Nedenleri	117
Tablo 7: 2005-2008 Yılları Arası Katılım Bankalarının Performans Oranları	127
Tablo 8: Şube Sayıları	128
Tablo 9: Personel Sayıları	129
Tablo 10: Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. 2005-2008 Dönemi Oranlar	131
Tablo 11: Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. 2005-2008 Dönemi Oranlar	137
Tablo 12: Asya Katılım Bankası A.Ş. 2005-2008 Dönemi Oranlar	142
Tablo 13: Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. 2005-2008 Dönemi Oranlar	147
Tablo 14: Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Başlıca Finansal Rakamları	152
Tablo 15: Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Başlıca Finansal Rakamlarının Artış Oranları	153

GİRİŞ

Katılım bankaları, mali sektörde bir yenilik olarak, faiz endişesi nedeniyle klasik bankalara gitmeyen fonları ekonomiye kazandırmak ve tasarruf sahiplerinin fonlarını güvenle saklamalarına ve değerlendirmelerine yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur. Katılım bankaları mali sektörde faaliyet gösteren, reel ekonomiyi finanse eden ve bankacılık hizmetleri sunan bankalardır.

Katılım bankalarının çalışma yöntemleri fon toplama ve kullandırma esasına dayanır. Fon toplama yöntemleri, özel cari hesaplar ve katılma hesaplarıdır. Fon kullandırma yöntemleri ise kurumsal finansman desteği, bireysel finansman desteği, finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı ve kâr/zarar ortaklığı yatırımdır.

Katılım bankaları çalışma prensipleri gereğince kredilerin mutlaka bir proje veya emtia ve ekipman tedariki karşılığında kullandırılması ve kredi bedelinin işletme yerine işletmeye mal ve hizmet temin eden satıcıya ödenmesi bu kredilerin verilmiş amacı dışında riskli ve spekülatif alanlarda kullanımını önlemekte, ayrıca kredinin ve firmanın kontrolünü kolaylaştırmaktadır.

Küçük tasarrufların toplanarak ekonomiye kanalize edilmesi ekonomik kalkınma için önemli bir hizmet teşkil eder. Ancak bu hizmette klasik bankaların fonksiyonu sadece paranın dolaşımını sağlamaktır. Bankalar para piyasasına girerek, bu piyasa içinde paranın dolaşımını sağlarlar. Oysa paranın tek başına hareketi ekonomi için bir anlam ifade etmez. Katılım bankaları ise topladıkları fonları tarım, sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerine sevk etmektedir.

Klasik banka sisteminde kriz dönemlerinde mudilerinin taleplerine cevap vermek zorunda olan bankalar kullandıkları kredileri geri çağırarak, bu da zaten kriz sebebiyle dar boğaza girmiş olan bir çok firmanın iflasına ve kapanmasına sebep olmaktadır. Katılım bankaları ise normal zamanlarda az veya çok elde ettikleri karı müşterileriyle paylaştıkları gibi; kriz zamanlarında da riski aynı şekilde paylaşmaktadırlar.

Katılım bankaları yaşanan ekonomik krizlerden sonra fon çıkışlarına rağmen varlıklarını sürdürebilmişler, ayrıca bu krizler nedeniyle ekonomimize ve halkımıza

herhangi bir yük getirmemişlerdir. Kâr/zarara katılma esasına dayalı olarak çalışan katılım bankaları bu sistemin ve sağlıklı fon kullandırma yöntemlerinin tabii bir sonucu olarak ekonomide yaşanan mali ve ekonomik krizlerden kendi iç dinamikleri sayesinde çıkmayı başarmışlardır.

Bu çalışmada ilk bölümde katılım bankalarının tanımı, dünyadaki gelişimi, Türkiye'deki tarihi, ortaya çıkış nedenleri, katılım bankalarının hukuki yapıları ve bankalar kanununa tabi olunmasıyla oluşan değişikliklere değinilmiştir.

İkinci bölümde katılım bankalarının kendine özgü fon toplama ve fon kullandırma faaliyetleri detaylı şekilde incelenmiştir ve bu bankaların faaliyetleri hakkında bilgiler verilmiştir. Daha sonra faiz açısından ve kullanılan fonlar açısından katılım bankaları ile ticari bankaların karşılaştırılmasına değinilmiştir.

Üçüncü bölümde ise katılım bankalarının mali analizinde kullanılan tablolar olan bilanço ve gelir tablosu kalemlerine, katılım bankalarının mali performanslarının değerlendirilmesi ile ilgili kriter ve oranlara değinilmiştir. Katılım bankalarının 2005-2008 dönemine ait performansının incelenmesi için temel olarak oran analizi yöntemi benimsenmiştir. Performans endeksini oluşturan oranların her biri katılım bankası bazında detaylı olarak incelenmiştir. Daha sonra ise katılım bankalarının 2005-2008 dönemine ait yıllık mali yapıları, şube sayıları, personel sayıları ayrı ayrı incelenmiş ve karşılaştırmalı performans analizi yapılmıştır.

1. KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI, DOĞUŞU VE KATILIM BANKALARININ HUKUKİ YAPILARI

İslam ülkelerinde, yeni bir model olarak, 1970'li yıllardan beri başarıyla uygulanan faizsiz bankacılığın Türkiye gündemine taşınması, Bülent Ulusu'nun başbakanlığı döneminde gerçekleşmiştir. Turgut Özal'ın başbakanlığı döneminde hazırlanıp Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in onaylamış olduğu¹ faizsiz finans sisteminin Türkiye'de uygulanmasını sağlayan katılım bankalarının yasal statüsü 16 Aralık 1983 tarih ve 83/7506 sayılı Özel Finans Kurumlarının Kurulması, Faaliyetleri ve Tasfiyelerine İlişkin Esas ve Usullere Dair Bakanlar Kurulu Kararı ve bu karara istinaden çıkarılmış mevzuat ile çizilmiştir. Resmi Gazete'nin 19 Aralık 1983 tarih ve 18256 sayılı Mükerrer sayısında yayımlanarak yürürlüğe giren bu kararname ile Türkiye'de faizsiz bankacılık esaslarına göre çalışan katılım bankalarının yasal dayanağı belirlenmiştir.²

Özel Finans Kurumları Kurulması Hakkında 83/7506 sayılı Kararname ve eki Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ile T.C. Merkez Bankası Tebliğlerinin yayınlanmasından sonra, 1985 yılından itibaren Türkiye'de 6 adet özel finans kurumu kurulmuştur. 2006 yılı itibarıyla özel finans kurumları, katılım bankası statüsü almıştır.³

¹ Faizsiz Bankacılık, http://www.kuveytturk.com.tr/tr/Hakkimizda_FaizsizBankacilik.aspx, Erişim Tarihi: 18 Aralık 2009.

² Arabacı, Nihat, *Katılım Bankalarının Türkiye'de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2007, s.3.

³ Faizsiz Bankacılık, a. g. k., 2009.

1.1. Katılım Bankacılığı Ortaya Çıkışı

Katılım bankalarının ya da ilk adıyla özel finans kurumlarının Türkiye'ye geldiği yıllarda Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı görevinde bulunan Ekrem Pakdemirli, bu kurumlara neden özel finans kurumu denildiğini şöyle aktarmaktadır:

“Rahmetli Özal’la 1964 yılında İngiltere’de tanıştık... Ve hep konuşmalarımızda bu ülkede, yani Türkiye’de, inanç saikiyle ekonomiye kazandırılmamış olan fonların varlığı ve bu fonların da bayağı büyük meblağa ulaştığını tartışırdık. Bunları nasıl ekonomiye kazandırırız diye fikir jimnastiğinde bulunurduk. Sonra öyle oldu ki Rahmetli Özal üst yönetimde sözü geçen bir noktaya geldiğinde o günlerin tartışmalarının kafamızda bırakmış olduğu izler, tortular çerçevesinde de yine bu fonları nasıl ekonomiye kazandırabiliriz düşüncesiyle bazı düzenlemeler yapma durumunda olduk... Türkiye’de faiz değil, onun yerine kâr-zarar paylaşımı üzerine müesseseler kurabileceğimizi, bunların da finans çevrelerinde özel bir yeri olabileceğini düşündük ve adına da Özel Finans Kurumu dedik. Yani aslında özelliği finans pencerelerinden birkaçını kullanması, diğerlerini kullanmaması; ama Bankalar Kanunu buna müsaade etmiyor idi veya en azından Bankalar Kanunu’nda buna bir çıkış yolu yok idi. Bir kararname ile bu isi düzenleyebileceğimizi düşünüyor idik. 1983’te de iktidar olunca Anavatan Partisi tek başına, bu düşünceleri hayata geçirebildi. Özel finans kurumları, bildiğiniz gibi, bankaların aksine mevduata sabit bir gelir, yani faiz vermeyen, değişken bir kâr payı –veya zararı da tabi ihtiva ediyor– veren kurumlardır. Onun için bu kurumlara Özel Finans Kurumları dedik. O isim de tuttu.”⁴

⁴ Pakdemirli, Ekrem, *Türkiye’de Faizsiz Finans Kurumlarının Kuruluş Serüveni*, Türkiye’de Özel Finans Kurumları, İstanbul, Albaraka Türk Yayınları, 2000, s. 19.

“Özel” ifadesi, kurumların özel teşebbüsle kurulduğu, “finans kurumu” ifadesi de bunların mali piyasalarda aracı kurumlar olarak faaliyet gösterdiği anlamını taşımaktadır.⁵

1.1.1. Katılım bankacılığının tanımı ve özellikleri

Faiz ödemenin ya da faiz almanın teşvik edildiği bir ekonomik sistem, İslam dininde hoş karşılanmamaktadır. Özellikle dini sebepleri de göz önünde bulundurarak faiz almak ya da ödemek istemeyen kişilerin, finansman ihtiyacını karşılamaları, bu kişilerin tasarruflarını değerlendirmeleri ve modern bankacılık hizmetlerinden yararlanmaları maksadıyla kurulan faizsiz bankalar olarak da adlandırılan bu ekonomik kurumlar “Katılım Bankaları” olarak bilinmektedir.⁶

Katılım bankacılığı, tasarruf sahiplerinden toplanan fonların faizsiz finansman prensipleri dâhilinde ticaret ve sanayide değerlendirilerek oluşan kârın veya zararın tasarruf sahipleriyle paylaşıldığı bir bankacılık sistemidir. Mali sektörde faaliyet göstererek reel ekonomiyi finanse eden katılım bankaları, ticaretin ve sanayinin ihtiyaç duyduğu hammadde, gayrimenkul, makine ve teçhizatın teminini faizsiz bankacılık prensiplerine uygun olarak sağlarlar. Bunun yanında ihtiyaç duyulabilecek diğer bankacılık hizmetlerini de müşterilerine sunarlar.⁷

Katılım bankası, sermayesine ilaveten yurt dışından ve yurt içinden özel cari hesaplar ve kâr ve zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla fon toplayıp ekonomiye fon tahsis etmek amacıyla faaliyet gösteren ve toplanan fonları mevzuatında belirtilen usullerle, her türlü zirai, ticari faaliyetlerin ve hizmetlerin finansmanında, ortak yatırımlarda, yurt dışı teminat mektubu verilmesinde, ihracat ve ithalatın finansmanında, yatırımlara ilişkin ekipmanların temin edilip, firmalara taksitle satılması

⁵ Darçın, Ahmet C., *Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri ve Sonuçları*, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s. 49.

⁶ Türkmenoğlu, R. Ebru, *Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Finansal Yapı*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2007, s.12.

⁷ Kaçmaz, Ahmet, *Katılım Bankalarının 2005-2008 Yılları Arasında Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişimi*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009, s.2.

veya kiraya verilmesi gibi hususlarda kullanılabilecek mali kuruluştur.⁸

Katılım bankaları, klasik bankaların üstlenmiş oldukları işlevlerin hepsini yerine getirmeye çalışırlar. Bu sebeple, katılım bankaları, çeşitli bankaların fonksiyonlarını, faiz olgusu olmadan yerine getiren kuruluşlar olarak tanımlanabilir. Katılım bankaları, fon toplama ve tahsisini ortaklık bazında yerine getirirler. Prensipleri ortaklık olduğu içindir ki, önceden miktarı belirli olan sabit bir faiz yerine ancak, faaliyet sonucu miktarı kesinleşecek olan kâr ya da zarardan pay alır ya da verirler.⁹

Ekonomisi ve felsefesi bakımından; mevcut bankacılık ve sigorta esaslarından farklılık gösteren bu sistem; mali araçları ve faaliyetleri bakımından da farklılık göstermektedir. Bu nedenle kuruluşu, fonlara ilişkin şartları, finansman enstrümanları, tasfiyeleri geleneksel bankalara göre farklıdır.¹⁰

Katılım bankalarının temel özellikleri şöyle özetlenebilir:

- Katılım bankalarının sermayesi, özel ve tüzel kuruluşlardan borç alınan altınlardan oluşacaktır. Borç altın veren kişilere istedikleri takdirde kendilerinden alınmış olan altınlar iade edilir, önerilen katılım bankacılığı kâr amacına yönelik bir kuruluş olmayacaktır. Banka vakıf olarak ya da vakıfların kurduğu bir A.Ş. şeklinde kurulacaktır. Bankanın hizmetlerinden istifade eden firmalar kâr ya da zarar edeceklerdir.
- Katılım bankaları kredi ve borç işlerinde aracı bir kuruluştur. Kredi ve borçlardaki artış ve azalışlar borçluya aittir. Banka burada tacir değil, komisyoncu işlevi görür. Doğrudan riski üzerine almaz. Taraflar taahhütlerini yerine getirmediği takdirde kefil olarak ödeme yapar, daha sonra borçludan, kefil aracılığı ile tahsil edilir.
- Bankanın emanet olarak aldığı değerlerde banka yönetici ve görevlerin hata ve kusurlarına bağlı olmayan azalış ve artışlar mal sahibine aittir.

⁸ Arabacı, a. g. e., s. 17.

⁹ Ucar, Mustafa, *Türkiye'de-Dünya'da Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri*, Fey Vakfı, İstanbul, 1992, s.21.

¹⁰ Doğan, Sibel, *Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 2008, s.8.

- Bankanın vereceği kredi ya da senetlerine likidite kazandıracığı kuruluşlarla ilgili kararlar, önceden belirlenen kriterlere göre alınacaktır, banka yöneticilerinin şahsi karar alma yetkileri, mümkün olduğu kadar minimuma indirgenecektir,
- Eğer, katılım bankasının hizmetlerinden yararlanılması sadece yöneticilerin şahsi kararlarına bırakılacak olursa, bankalarda tekelleşmeye neden olabilir, bankanın işlemlerinden istifade etmenin temel ilkeleri mukaveleler halinde tespit edilip, önceden ilan edilecek özel ve tüzel kişilere bu ilkeler çerçevesinden faydalanma fırsatı verilecektir,
- Katılım bankasına yatırılan mevduatlar kredi olarak verilmekte ve banka bu kredileri özel veya tüzel kişilere aktarmaktadır, kredinin hem hukuki hem de iktisadi riski faizsiz bankanın teminatı altındadır.¹¹

1.1.2. Katılım bankacılığının tarihi

Tarihte ticaret faaliyetlerinin yapılmaya başlamasıyla birlikte bankacılığın ilkel biçimleri de görülmeye başlanmıştır. Ticaretin yapılması ile birlikte bankacılık hizmetleri de Tarihte kendini göstermiştir. Paranın bir değişim aracı olarak kullanılmaya başlanmasından önce, mal karşılığı kredi ya da tüccar senetleri şeklinde ilkel bankacılık işlemleri yapılmaya başlanmıştır.¹²

İlk ticari itibar belgelerinin Mezopotamya’da kullanıldığı bilinmektedir. Özellikle M.Ö. V. ve VI. yüzyıllarda arazi ipoteği ve kefalet karşılığı kredi işlemleri yapılmıştır. Ayrıca, halkın tapınaklara ve ilahlara armağan ettikleri aynı maddeler kredi sisteminin kaynağını oluşturmuştur. Bu kaynağın din görevlilerince gelir sağlamak

¹¹ Tekir, Sabri, "Faizsiz Sistemde Kredileşme ve Kredi Müesseseleri", *Faizsiz Yeni Bir Banka Modeli Faizsiz Kredileşme Sistemi*, Tartışmalı İlimi Toplantılar Dizisi:6, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986, s.12.

¹² İştar, Emel, *Katılım Bankacılığı Tarihi*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009, s. 12.

amacıyla ödünç verilmesi ve tapınakların en güvenilir saklama yeri olması ile bankacılık sistemi de oluşmaya başlamıştır.¹³

Faizsiz bankacılığın geçmişi M.Ö. 3500’li yıllara kadar uzanmaktadır. Bu hususta yazılı ilk metinler Hammurabi Kanunları’nda yer almaktadır. Faizsiz bankacılığın temelini oluşturan mudaraba ve muşaraka akitleri, Orta Çağ Avrupa’sına da geçmiş; *commenda* ve *societa* adı altında kullanılmaya başlanmıştır.¹⁴

Hammurabi Kanunları’nda 100-107. Bölümleri ikraz işlerinin nasıl yürütüleceği gösterilmektedir. Bu düzenlemeler, Tarihte faizsiz yatırıma imkân tanıyan ilk örnek olarak gösterilebilir.¹⁵

Eski Babil’de mabetlerdeki rahipler, borç ve alacakları pişirilmiş topraktan levhalara kaydetmişler ve mabetleri bir çeşit banka olarak da kullanmışlardır. Daha sonraki asırlarda bankacılık hizmetlerinin mabetlerin tekelinden çıkıp, ticaretle uğraşan bazı zengin Yahudi ailelerin eline geçtiği görülmektedir. En meşhurları M.Ö. 600-465 yıllarında Fırat kıyısındaki “Egibi” ve “Murashu” aileleri olarak bilinir.¹⁶

Sümerlilerde M.Ö. 3500 yılında, Uruk (Ourouk) sitesi etrafında kurulan mabetler bilinen ilk banka kuruluşlarıdır. Mabetler arasında ‘Kızıl Tapınak’ bilinen en eski bankadır. Mabetlerin rahipleri ilk borç verenler olarak bilinmektedir. İnsanlar ilk çağlardan beri dokunulmazlıkları bulunan mabetlere güven duymuşlardır. Din adamları toplumda saygın ve sözü geçer insanlar olarak halkın manevi problemleri yanında iktisadi problemleri ile de ilgilenmişlerdir. Servetlerini çalınma ve kaybolma tehlikesine karşı koruma ihtiyacında olanlar mabetlerin dokunulmazlığına din adamlarının dürüstlüklerine güvenerek onları buralara emanet bırakmışlardır.¹⁷

Ünlü Antik Yunan düşünürlerinden olan Platon (M.Ö. 427-347), faizi ahlaka aykırı bularak reddetmiş ve faizin yasak edilmesini istemiştir. Ona göre, ideal bir toplumda fertler maddi çıkar düşüncesinden uzak yaşamalı, böyle bir toplumda yokluk

¹³ İştar, a. g. e., s.12-13.

¹⁴ İştar, a. g. e., s.12.

¹⁵ Özgür, Ersan, *Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği*, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2007, s.40.

¹⁶ Özgür, a. g. e., s.40.

¹⁷ Tarlan, Selim, *Tarihte Bankacılık*, 1986, Maliye ve Gümrük Bakanlığı Yayınevi, Ankara, s.7.

ile aşırı bolluğa fırsat verilmemeli ve para, bizzat servet değil, servet elde etmenin bir aracı olmalıdır. Bu sebeple de Platon'a göre, ideal bir devlette eşitsizliklere, kıskançlığa, bencillığe, ahlaksızlığa ve kişisel çekişmelere yol açan faiz yasaklanmalıdır. Platon'un öğrencisi Aristo (M.Ö. 384-322) ise, faiz nedeniyle zengin olmayı doğaya aykırı bulmakta ve paranın bizzat ürün meydana getiremeyeceğini ve paranın bir kazanç veya servet aracı olarak kullanılamayacağını öne sürmektedir.¹⁸

İslam'dan önce Arap yarımadasında faiz oldukça yaygındı. Bu dönemde, borç zamanında ödenmediğinde üzerine faiz eklenerek borcun vadesi uzatılmaktaydı. İslamiyet'in gelmesinden sonra ise; Kuran-ı Kerim'deki "Ey İman edenler, kat kat artırılmış olarak faiz yemeyin" ayeti¹⁹ üzerine Müslüman olan kişiler bu uygulamayı terk etmeye başlamışlar ve faizsiz ticaretin ilk adımları böylece atılmaya başlanmıştır.

İslam dini faizi yasaklarken ticareti teşvik etmiş, Hz. Muhammed (s.a.v.) de Medine'de halkı alış veriş yapmaları konusunda teşvik etmiştir.²⁰

M.S. 1118 yılında Hıristiyan hacıların can ve mallarını korumak için kurulmuş olan Temple mezhebi ve mensuplarının, yapılan bağışlarla büyük ölçüde servet ve nüfuz sahibi oldukları, Avrupa'da bine yakın şube açarak askeri ve ticari amaçlarla faizsiz kredi verdikleri bu döneme ilişkin kaynaklarda yer almaktadır.²¹

Rönesans ve reform hareketleri sonrasında Avrupa'da faizsiz finans kurumu olarak dostluk ve yardım cemiyetleri, bugünkü adıyla sivil toplum yapılanmaları görülmektedir. Bu dönemler sonrasında ise, faizsiz bankacılık alanında önemli gelişmeler yaşanmamıştır.²²

Daha yakın bir tarihi incelediğimizde, faizsiz bankacılığın günümüzdeki metotlarla hayata geçirilmesinde 20.yy' da İslam ülkelerinde başlayan sanayileşme ivmelerinin büyük etkisinin olduğu görülmektedir. Daha önceki yüzyıllarda özellikle ticaretle ilgilenen İsrail'den sürülen bazı zengin Yahudi aileleri, sürüldükleri yerlerde

¹⁸ Özgür, a. g. e., s.41.

¹⁹ Kuran-ı Kerim, 3/130.

²⁰ Kaçmaz, a. g. e., s.7.

²¹ Akın, Cihangir, *Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma*, Kayıhan Yayınları, İlmi Araştırmalar Serisi, No: 1, İstanbul, 1986, s.111.

²² Kaçmaz, a. g. e., s.7.

faizsiz kredi vererek, faizsiz bankacılık sisteminin ilk örneklerini oluşturmuşlardır. Faizsiz bankacılığın altyapısını oluşturan mudaraba ve muşaraka yöntemlerinin hukuki altyapısı ise 8. yüzyılda Hanefi hukukçular tarafından tamamlanmış ve 11. ve 13. yüzyıllar arasında Venedikli tüccarlar vasıtasıyla Avrupa'ya geçmiştir. Mudaraba yöntemi önce İtalyanlar, sonra İspanyollar arasında önemli uygulama alanları bulmuştur. Bu akitlerden yola çıkarak çağdaş bir bankacılık modeli oluşturulmaya başlanmıştır. Müslüman dünyasında banka hizmetlerinin ilk rağbet gördüğü Abbasiler devrinde, mali işlerde en etkin hizmet veren Yahudilerden yararlanmakta bir sakınca görülmemiştir.²³

Osmanlı dönemine baktığımızda, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki en önemli faizsiz bankacılık uygulaması para vakıflarıdır. Para vakıfları, kuruluş sermayesi paradan oluşan, Allah adına insanlığa hizmet etmek amacını taşıyan vakıf fonlarıdır. Bu vakıflar, Osmanlı mahkemeleri tarafından 15. yüzyılın başında onaylanmış ve 16. yüzyılın sonlarında Anadolu'nun bütününde ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki eyaletlerinde oldukça yaygınlaşmıştır. Para vakıflarında varlıklı kişiler tarafından bağışlanan nakit para, borç almak isteyen insanlara aktarılmakta, onlar da belirli bir süreden sonra vakfa anaparayla birlikte fazladan bir parayı geri ödemektedir. Bu fazladan iade edilen paranın, basit bir faizden ibaret olup olmadığı tartışmalıdır.²⁴

Günümüzdeki anlamıyla faizsiz bankacılık hareketi düşünce planında 1950'li yıllardan sonra ortaya çıkmıştır. Özellikle Pakistanlı düşünürlerin öncülük etmiş olduğu faizsiz bankacılık konusundaki ilk araştırma 1955 yılında ekonomist Muhammed Uzair tarafından ortaya konulmuştur.²⁵

Özellikle faizsiz finans akımı çalışmaları 1970'li yıllarda yaşanan petrol krizinden sonra hızlı bir gelişme göstermiş ve bugün uluslar arası finans piyasalarında

²³ Bacanlı, Zahir, *Dünya'da Yeni Trend: FAİZSİZ BANKACILIK*, Cihan Dergi, Yıl:5, Sayı:07, <http://www.cihandergi.com/detay.php?id=134&did=07>, 18 Aralık 2009.

²⁴ Çizakça, Murat, *İslam Dünyasında ve Batı'da İş Ortaklıkları Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, s.115-117.

²⁵ Başaran, Musa, *Özel Finans Kurumlarında Hesap İşleri Düzeni*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003, s.4.

cididi bir ağırlık kazanmaya başlamıştır.²⁶

Katılım bankaları, ilk olarak, dini inançlarına uygun olarak faizsiz bankacılık prensipleri çerçevesinde çalışmalar yapacak banka kurma fikrinin bir yansıması olarak 1963 yılında Mısır deltasında küçük bir tarım toplumunda kurulmuştur. Kurulan bu bankanın adı Mit Ghamr Savings Bank'tır. Daha sonra 1971 yılında Mısır'ın da desteğiyle ikinci bir banka olan Nasr Sosyal Bankası, faizsiz temelde çalışan bir ticari banka olarak kurulmuştur. Nasr Sosyal Bankası'nın kurulmasıyla faizsiz bankacılık teoriden pratiğe dökülmüştür.²⁷

1970 yılında Cidde'de yapılan İslam ülkeleri dışişleri bakanları toplantısında, İslam ülkeleri arasında ekonomik işbirliğine gidilmesine karar verilmiştir. Karacı-Pakistan'da yapılan sonraki konferansta Mısır ve Pakistan, milletlerarası bir faizsiz bankanın kurulması gerekliliğini ileri sürmüşlerdir. 1973 yılında Kahire'de aralarında Türkiye'nin de bulunduğu İslam ülkeleri, mali bir komite kurarak, faizsiz bir ekonomik sistemin oluşturulması ve İslam ülkelerindeki sermaye birikiminin tüm İslam dünyasının yararına sunulması yönünde karar vererek bunu ilan etmişlerdir. Nihayetinde, 1975 yılında Kral Faysal'ın teşebbüs ve desteği ile 43 Müslüman ülkenin katılımıyla İslam Kalkınma Bankası kurulmuştur.²⁸

İslam Kalkınma Bankası'nın kurulması ile birlikte hareketlenen ve hızla gelişmeye başlayan faizsiz bankacılık sektörünün en belirgin kurumları, 1975'te kurulan Dubai İslam Bankası, 1977'de kurulan Kuveyt Finans Evi (Kuveyt Finance House), 1977'de kurulan Mısır ve Sudan Faisal İslam Bankası, 1981'de kurulan Dar Al - Maal Al İslâmi ve 1982'de kurulan Al Baraka grubudur. Emek-sermaye ortaklığı esasına göre bir nevi risk sermayesi şeklinde çalışan faizsiz bankacılık modeli, kısa zamanda büyük başarı göstererek bilhassa, 70'li yıllardan itibaren başta gelişmiş Batılı ülkeler olmak üzere bütün dünyaya yayılmıştır.²⁹

Faizsiz bankalar Cenevre'de bir araya gelerek Uluslararası Bankalar Birliği'ni

²⁶ Arabacı, a. g. e., s.1.

²⁷ Doğan, a. g. e., s.1.

²⁸ Türkmenoğlu, a. g. e., s.13.

²⁹ Tok, Ahmet, *Türk Hukukunda Katılım Bankalarının Fon Toplama ve Kullandırma İşlemleri ile Klasik Bankacılık İşlemleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s.13.

kurmuşlardır. Uluslararası Bankalar Birliği, faizsiz bankacılığın gelişmesine yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır. Ayrıca faizsiz bankalara ait bilgi eksikliğini giderecek çeşitli araştırmalar da yapmaktadır. 2000 yılında İslam Bankalar Birliği tarafından yapılan bir araştırmaya göre faizsiz bankalar, dünya genelinde 182 kurumla faaliyet göstermektedir. Bu ülkeler arasında Amerika, İngiltere, İsviçre gibi ülkeler de yer almaktadır. Büyük bir pazarı oluşturan bu piyasadan pay alma çabaları giderek artmaktadır. Batılı bankalar da bu pazardan pay alma çabasına girmişlerdir. Bunların en önemlisi ise Citibank'dır. Dünyanın en büyük bankalarından biri olan Citibank 1997'de New York Merkez Bankası'na başvurarak faizsiz koşullara göre faaliyet göstermek için izin istemiştir. Bugün ise Citibank en büyük faizsiz bankalar arasında yer almaktadır.³⁰

Günümüzde İslam bankalarının ve faizsiz finansmanın gelişmesi sadece İslam ülkeleri ile sınırlı kalmamaktadır. Japonya, İngiltere, ABD, Danimarka, Hollanda ve Almanya gibi ülkeler başta olmak üzere Dünya'nın birçok ülkesinde bu tür kurumlar faaliyet göstermektedir. Faizsiz bankacılığın yaygınlaşması pek çok faizsiz finansal aracın ortaya çıkmasını sağlamış olup dünyadaki mevcut araç ve ürün çeşidini artıran ek bir finansman modeli olmuştur. Faizsiz finansman, küresel finansman piyasasının önemli bir segmenti haline gelmiştir. 2006 yılı itibarıyla 18 milyar dolarlık bir kapitalizasyon ile 300'ü aşkın faizsiz banka mevcuttur. 600 milyar doları aşkın finansal yatırımlar yanında, 350 milyar doların üstünde toplam varlıklara sahiptirler. Faizsiz bankacılığın büyüme hızı son 10 yılda dünya genelinde ortalama %10'u bulmuştur.³¹

Faizsiz bankacılığın üç döneminden söz edilebilir:

- Doğu Dönemi (1972-1975): Petrol gelirlerindeki ani artışın ve büyük likiditenin hâkim olduğu dönem olarak kabul edilir.
- Gelişme Dönemi (1976-1983): Faizsiz bankaların Arap Körfezi'nden, doğuda Malezya, batıda İngiltere'ye kadar yayıldığı dönemdir. Bu dönemde çok sayıda uluslararası banka kurulmuştur.

³⁰ Türkmenoğlu, a. g. e., s.13-14.

³¹ Eskici, M. Mürsel, *Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankaları'nın Müşteri Özellikleri*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2007, s.16.

- Olgunluk Dönemi (1983'den günümüze): Arap dünyasının, petrol gelirlerindeki azalma, doların güçlenmesi, faiz oranlarının artması, OPEC ülkelerinden sermaye çıkışları gibi nedenlerle, ekonomik gerilemenin yaşandığı dönemdir. Buna rağmen, Amerika'da Arap bankaları açılmış, Pakistan, İran ve Türkiye gibi ülkelerde faizsiz bankalar kurulmuştur. Bu dönemdeki diğer bir gelişme ise, muhasebe standartlarına duyulan ihtiyaç neticesinde, İslami finansal kuruluşlar için Muhasebe ve Denetim Kurumu'nun kurulması olmuştur.³²

1.1.3. Katılım bankacılığının Türkiye'deki tarihi

Ülkemizde faizsiz sistemi esas alan kurumların, temeli 1975'li yıllara kadar uzanmaktadır. 11.11.1975 yılında kurulmuş olan Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası bu alandaki ilk uygulamayı oluşturmaktadır. Bankanın temel amacı, halk girişimlerinin ve yurt dışında çalışan işçilerimizin birikimlerini ekonomik bir güç halinde birleştirerek, kârlılık ve verimlilik anlayışı içinde değerlendirmek, kalkınma planlarının temel ilkelerine uygun ve yurt düzeyine yayılmış girişimlere, özellikle sanayi kesimindeki yatırımlara yönelmektir. Amacı sanayi sektörüne ortaklık şeklinde fon sağlamak olan bankanın, faizli ve faizsiz çalışması konusundaki karar yetkisi yönetim kuruluna bırakılmıştır. Banka, 1975-1977 yılları arasında faizsiz çalışmış, ancak 1978 yılından sonra yönetim kurulu kararı ile faiz temelli bir kuruma çevrilmiş ve klasik bankalardan hiçbir farkı kalmayarak, kuruluş, amaç ve özelliğini büyük ölçüde kaybetmiştir.³³

1980'li yıllara kadar ithal ikameci büyüme politikaları izleyen Türkiye bu tarihten sonra dünyaya açılmayı hedef alan ihracatla büyüme stratejisi izlemeye başlamıştır. Bu dışa açılma stratejisi dünyada var olan yeniliklerin finans alanında da ülkemize kazandırılmasını sağlamıştır. 28.07.1981 tarihinde Türkiye'de 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu kabul edilmiş, 1983 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası kurulmuş ve Borsa'nın kurulmasıyla birlikte bütün sermaye piyasası araçları tek tek uygulamaya konulmuştur. Aynı şekilde T.C. Merkez Bankası bünyesinde para

³² Türkmenoğlu, a. g. e., s. 14.

³³ Karapınar, Aydın, *Özel Finans Kurumları ve Muhasebe Uygulamaları*, Gazi Kitapevi, Ankara, 2003, s. 14-15.

piyasası kurulmuş, İnterbank piyasası, dövizdeki liberalizasyonla birlikte döviz büfeleri, leasing, factoring şirketleri, sermaye piyasası aracı kurumları gibi birçok yeni kurum mali sisteme dâhil edilmiştir. O dönemlerde yaşanan döviz krizi, yabancı sermaye ihtiyacı ve tıkanan ekonominin çarklarının döndürülmesi maksadıyla Türkiye'de yabancı bankaların da kuruluşuna izin verilmiş ve 13 yabancı banka Türkiye'de şube açmıştır. İşte bu dışa açılma döneminde dünyada 1970'li yıllardan beri başarıyla uygulanan faizsiz bankacılık uygulaması Bülent Ulusu'nun Başbakanlığı döneminde Türkiye gündemine taşınmış ve Başbakan Turgut Özal'ın hazırlayıp Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in onayladığı 16.12.1983 tarihli ve 83/7506 sayılı Kararname ile tasarruflarını faizsiz esasa göre değerlendirmek isteyen vatandaşlara bu imkân sağlanmıştır. 19 Aralık 1999 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bankalar Kanunu'nda değişiklik yapılmasına ilişkin 4491 sayılı Kanun ile 4389 sayılı B.K.'nin bazı maddeleri değiştirilerek özel finans kurumları, B.K. kapsamına alınmıştır.³⁴

Özel finans kurumları uygulaması ile hedeflenen, Türkiye'de düşük olan özel tasarrufların teşvik edilmesi özellikle inançlarından dolayı 'yastık altı'nda, atıl olarak ekonominin dışında gayrimenkul, döviz, altın gibi alanlara kayan tasarrufların ekonomiye kazandırılması olmuştur. O dönemlerde PIAR'ın yaptığı bankacılık araştırmasına göre, Türkiye'de inançlarından dolayı klasik bankalara mevduat yatırmayan kişilerin oranı %15'tir.³⁵

Özel finans kurumlarının kuruluşunda ikinci amaç Suudi Arabistan ve Kuveyt gibi körfez ülkelerinden ülkemize yabancı kaynak teminidir.³⁶

Özel Finans Kurumları Kurulması Hakkında 83/7506 sayılı Kararname ve eki Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ile T.C. Merkez Bankası tebliğlerinin yayınlanmasından sonra, 1985 yılından itibaren Türkiye'de 6 adet özel finans kurumu

³⁴ *Faizsiz Bankacılık*, a. g. k., 2009.

³⁵ Coşkun, Aydın, "Özel Finans Kurumları, Sosyal Güvenlik Kurumları ve Sigortacılık", *Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar*, ed. Nurban Aydın, , Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, No:834, Eskişehir, 2004, s.241.

³⁶ *Faizsiz Bankacılık*, a. g. k., 2009.

kurulmuştur. 2006 yılı itibarıyla özel finans kurumları katılım bankası statüsü almıştır. Bugün itibarıyla Türkiye'de 4 adet katılım bankası faaliyet göstermektedir.³⁷

Katılım bankaları, Bakanlar Kurulu Kararı'na dayanarak kurulmuş olup, Bankalar Kanunu'na uygun olarak faaliyet göstermektedirler ve 24 yılı aşan bir süredir yastık altı paraların ekonomiye kazandırılması konusunda önemli işlevler üstlenmişlerdir. Bir anlamda Risk Sermayesi (Venture Capital) kuruluşu niteliğinde olan katılım bankaları, topladıkları atıl (yastık altı) fonları doğrudan Türk sanayicisi ve müteşebbisinin ihtiyaç duyduğu hammadde, yarı mamul ve mamul maddeler ile yatırım mallarının temininde kullanmak suretiyle ülke ekonomisine ciddi katkılar sağlamaktadırlar.³⁸

1.1.4. Katılım bankacılığının ortaya çıkış nedenleri

Kurumlar içinde oluşturuldukları toplumun ihtiyaçlarına ve özelliklerine dayanılarak oluştururlar. Her kurum bu bakımdan önemli işlevler yüklenmiş durumdadır. İşlevsellik bir kurumun var olmasını sağlayan tek dayanaktır. Bu bağlamda Katılım bankaları da Dünya'da ve Türkiye'de ortaya çıkarken bazı önemli işlevleri yüklenmiştir. Yine ortaya çıkmalarında önemli nedenler söz konusudur. Bunları dini, ekonomik, sosyal ve politik nedenler olmak üzere dört başlıkta toplayabiliriz.

1.1.4.1. Dini nedenler

Faizsiz bankaların kuruluşundaki temel etken tüm dinlerde bulunan faiz yasağıdır. İslam inancında da çok dikkat edilen bir unsur olan faiz yasağı sebebiyle faizden sakınan birçok Müslüman'ın tasarruflarını değerlendirmesinde faizsiz bankacılık önemli bir alternatif oluşturmaktadır.

³⁷ *Faizsiz Bankacılık*, a. g. k., 2009.

³⁸ *Faizsiz Bankacılık*, a. g. k., 2009.

İslamiyet'e göre bir üretici bir çabalamaksızın ve sonuçta bir riske katlanmadan kazanç ya da mükâfata hak kazanamaz. Başka bir ifadeyle emek harcamadan elde edilen her kazanç haksızdır.³⁹

İslam'da paraya değişim aracı olmaktan başka bir görev verilmemiştir. Altın ve gümüşten olsa dahi para, alınıp satılan bir mal değildir. İslam daima malları para karşılığında mübadele etmeyi ve aynı parayla ihtiyaç duyulan malı satın almayı tavsiye eder.⁴⁰ Bunun yanında, bir Müslüman, malını hangi amaçla kullandığından, servetinin nelere vesile kılındığından da sorumludur. Faizsiz bankaların kuruluş nedenlerinden biri de, Müslümanların paralarını doğrudan ya da dolaylı olarak ne maksatla ve nerede kullandırıldığı konusunda bilgi sahibi olmasını sağlamaktır.⁴¹

İslam ülkelerinde yaşayan Müslümanlar faizin İslam'da yasak olması nedeniyle bankalara yöneltmedikleri paralarını ya altına, ya gayrimenkule yatırmışlar, mücevher veya kıymetli taş ya da para olarak ellerinde tutmuşlardır.⁴²

Faiz esasına dayalı olarak çalışan bankalara İslam ülkelerinde yeterli ilgi gösterilmemiştir. Batı Avrupa ülkelerinde bankalar ile ilişki içinde olanların oranı %80 - %100 arasında değişirken bu oran İslam ülkelerinin de dâhil olduğu kalkınmamış ülkelerde Birleşmiş Milletler istatistiklerine göre, %2 - %6 arasında kalmıştır. Sermaye birikiminin bir ülkenin kalkınmasındaki oynadığı rol düşünüldüğünde, geri kalmış İslam ülkelerinin kalkınamamalarının bir nedeninin de bu olduğu söylenebilir. Bu düşünceden hareketle, İslam ülkelerinin sermaye birikimini hızlandırmak, birikimleri finansal pazarlara çekmek için, insanların dini inançları ile uyumlu bir bankacılık sistemi geliştirmeye çalışmışlar veya hazırdaki bankaları, faizsiz çalışma esasına göre yeniden düzenleme yoluna gitmişlerdir.⁴³

³⁹ Yıldırım, Bilgin, *Türkiye'de Özel Finans Kurumları ve Türk Ekonomisine Katkıları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 1993, s.11.

⁴⁰ Yıldırım, a. g. e., s.12.

⁴¹ İştar, a. g. e.

⁴² Başgümüş, Abdulkaki, *Özel Finans Kurumlarının Sermaye Piyasası İçindeki Yeri*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 1997, s.37.

⁴³ Türkmenoğlu, a. g. e., s.15.

Türk halkının büyük çoğunluğu Müslüman'dır ve bu nedenle hepsi değilse bile bir kısmı faizli işlemlerden kaçınmaktadırlar. Bu insanlar tasarruflarını faize dayalı kurumlarda değil, ülke ekonomisi dışında, atıl ve verimsiz değerlendirmektedirler. Bu insanların tasarruflarını verimli bir şekilde değerlendirebilecekleri, faiz esasına göre işlemeyen kurumlara ihtiyaç vardır. Özel finans kurumlarının kurulmasına izin verilmesi, bu insanların dini kaygılar duymadan yatırımlarını verimli şekilde değerlendirmelerine imkân tanımıştır.⁴⁴

1.1.4.2. Ekonomik nedenler

Faizsiz bankalar bazı önemli ilkelere göre işlemektedir: Ortaklık sistemi, proje bazında değerlendirme, sosyal sorumluluk ve risk üstlenme vs. Bu ilkelerin her biri ekonomik hayatta, faizsiz bankaların önemini arttırmaktadır. Ortaklık prensibi kader birliğini gerektirdiğinden karşılıklı yardımlaşmalarla daha başarılı olma imkânı ortaya çıkmaktadır. Proje bazında değerlendirmede ise kârlılık ve verimli çalışma imkânı bulunmaktadır. Kârlı ve verimli çalışma zemininde ise iktisadi kalkınma ve refahın olacağı muhakkaktır.⁴⁵

Ekonomik açıdan ele alındığında İslam ülkelerini üç gruba ayırabiliriz: Birincisi; Yemen, Sudan gibi sanayileri geri, gelir ve istihdam bakımından tarıma bağlı ülkelerdir. İkinci grup; Türkiye, İran, Mısır, Pakistan gibi nüfus yoğunluğu fazla, sanayileri nispeten gelişmiş ve sanayi sektörünün payı tarıma göre giderek yükselen ülkelerdir. Üçüncü grup ise; Suudi Arabistan, Kuveyt gibi ekonomileri petrole dayalı körfez ülkeleridir.⁴⁶

İslam ülkelerinden zengin petrol kaynaklarına sahip olanlar petrol sayesinde bu güne kadar büyük gelirler elde etmişlerdir ve hala da devam etmektedirler. 1970'li yıllarda OPEC ülkelerinin petrole zam yapma kararını almaları sonucu bu ülkelerin petrol gelirleri daha da artmıştır. Cari ticaret bilançolarında ortaya çıkan büyük

⁴⁴ Karapınar, a. g. e., s. 16.

⁴⁵ Şahin, Ekrem, *Türkiye' de Düünden Bugüne Katılım Bankaları*, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s.24.

⁴⁶ Tabakoğlu, Ahmet, *İslam ve Ekonomik Hayat*, Diyanet İşleri Yayınları, Ankara, 1988, s. 149.

fazlalıklar, bir yandan bu gelirlerin nasıl değerlendirileceği sorununu ortaya çıkarırken, diğer yandan da bu gelirlerin bu ödemeleri yapan petrol alıcısı ülkeler için ödenen onca paranın geriye döndürülmesi konusunu ön plana getirmiştir.⁴⁷

Elde edilen bu zenginlik, maalesef yeterli insan gücüne ve tabii kaynağa da sahip olunmasına rağmen ekonomik kalkınmalarında bu ülkeler tarafından gereği gibi kullanılamamıştır. Bu durumda paralarının bir kısmını gelişmiş ülke mali kuruluşlarına yatırarak onlardan petrol karşılığı aldıkları paraları tekrar onların kullanımına vermişlerdir.⁴⁸

Daha önce, pek çoğu gelişen ülkeler içerisinde olan halkının çoğu Müslüman ülkeler arasında bir İslam Dünyası Kalkınma Bankası'nın kurulmasına ihtiyaç olduğu fikri ilk, derli toplu olarak Pakistanlı iktisatçı Mannan tarafından 1960'lı yıllarda yazdığı kitabında belirtilmiştir.⁴⁹

Faiz esasına göre çalışan bankalar, verdikleri kredilerle yapılan yatırım veya ticarete ortak olmadıklarından söz konusu firmayı denetlememekte, izlememektedirler. Bu tutum ülke ekonomisine zarar verebilmektedir. Buna karşın İslam Bankaları, fonları ortaklık esasına göre kullandıklarından dolayı, ülke ekonomisinin çıkarlarını göz önüne almak ve fon kullanımını denetlemek zorundadırlar.⁵⁰

Günümüz ticaret bankaları, kalkınma hedefine yönelik uzun süreli yatırım kredileri yerine ticari amaçlı kısa süreli kredileri yeğlemekte; bu tutum, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına bir engel oluşturmaktadır. İslam bankalarının, kalkınma amacına yönelik yatırım projelerini finanse ederek gelişmekte olan ülkelerdeki bir eksikliği giderebileceği düşünülmektedir.⁵¹

⁴⁷ Akın, a. g. e., s. 4.

⁴⁸ Yıldırım, a. g. e., s. 17.

⁴⁹ Akın, a. g. e., s. 224.

⁵⁰ Başgümüş, a. g. e., s. 33.

⁵¹ Yıldırım, a. g. e., s. 18.

Türkiye’de faizsiz bankalarının oluşturulması ile Arap ülkelerinden kaynak sağlanması düşünülmüş, diğer yandan faizden kaçınan Müslüman halkın yastık altındaki paralarının ekonomik kalkınma sürecine çekilmesi hedeflenmiştir.⁵²

1.1.4.3. Sosyal nedenler

Bireylerin bir araya gelmesiyle oluşturulan bir toplumda bireyler arasındaki eşitsizlik önemli sosyolojik problemleri meydana getirmektedir. Her birey farklı bir toplumsal sınıfın üyesidir. Farklı sınıflar arasındaki bireyler arası ilişkilerin sağlıklı kurulması toplumsal huzurun sağlanabilmesi bakımından çok önemlidir. Burada söz konusu toplumsal huzurun sağlanabilmesinde ortak katılım ve ortak yarar şüphesiz önemli paya sahiptir.

Az gelişmiş ülkelerde bir türlü kapanamayan gelir dağılımı adaletsizliğini ortadan kaldırmak için yeni teknikler geliştirmek, günümüzde “sosyal devlet” anlayışının temel öncelikleri arasında yer almalıdır. İşte bu noktada, “faizsiz bankacılık ya da faizsiz sistem” servet sahiplerinin faiz vasıtasıyla servetlerine servet katması yolunu kapama yolunda faydalı olacak bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵³

Sermaye sahipleri toplumlarda gücü de elinde bulunduran kişiler olmuşlardır. Paraya duyulan ihtiyacın derecesi arttıkça bazen bu güç kötüye kullanılmakta, fakirden zengine doğru servet transferlerine sebep olacak kadar yüksek oranlarda faiz alınmaktadır. Bu ise fakirden zengine karşı bir kin doğmasına sebep olmakta ve sosyal barış tehlikeye girmektedir. Buna örnek olarak, II. Dünya Savaşı’nda İngiltere’nin ABD’den faizsiz borç istemesi verilebilir. İngilizlerin isteği Amerikalılar tarafından kabul edilmemiş ve daha sonra yapılan görüşmeler neticesinde bu borcun faizli olarak verilmesi mümkün olmuştur. Bu durum İngiliz halkı üzerinde oldukça olumsuz bir etki yaratmış ve bunu Lord Kiens anlaşmayı yapan kişi olarak şöyle dile getirmiştir: “Bu anlaşmada Amerika’nın bize karşı tutumundan ve davranışlarından duyduğum derin

⁵² Özsoy, İsmail, *Özel Finans Kurumları*, Asya Finans Kültür Yayınları, İstanbul, 1997, s. 56.

⁵³ Suiçmez, Selvi, *Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002, s. 27.

üzüntüyü ebediyen unutmayacağım çünkü ABD bize faizsiz olarak bir kuruluş bile borç vermeyi kabul etmemiştir.”⁵⁴

Sosyal barışın ve toplumsal bütünleşmenin sağlanmasında, faizsiz bankaların kullandığı enstrümanlar, önemli görevler üstlenmektedir. Bahsedilen sistemde temelde katılım ortaklığı esas alındığı için, üretime herkes katılmakta ve biri çalışırken diğerlerinin yemesi gibi bir görünüm meydana gelmeyecektir. Faizsiz bankaların kullandığı enstrümanlardan biri olan proje bazında ortaklık, yeni istihdam alanlarını ortaya çıkarmanın yanında, üretim tarzında da gelişmenin yaşanmasını sağlayacak yeniliklerin ortaya çıkmasına da neden olması bakımından, faizsiz bankaların toplumsal düzenin sağlanmasında üstlenmiş olduğu önemli bir işleve örnek olarak gösterilebilir.⁵⁵

1.1.4.4. Politik nedenler

Bazı İslam ülkelerinde İslam bankacılığının yaygınlaşmasında politik nedenler de söz konusu olabilmektedir. Dini esaslara göre yönetilen Pakistan ve İran’da; petrol gelirleri ile zenginleşen sarrafları denetim altına alma çabası da Suudi Arabistan’da İslam bankacılığının gelişmesinde etkili olmuştur. Pakistan 1979 yılının ortasından itibaren faizsiz bankacılığı kademeli olarak başlatmış bulunmaktadır.⁵⁶

İslam bankalarının gelişmelerinin iki şekilde olduğu belirtilmektedir. Geleneksel bankacılıkla birlikte, İslam finansal kurumlarının kurulması girişimleridir. Girişimler iki türlü yapılmakta; ya Müslüman ülkelerde İslami ticari bankalar kurulmakta ya da bazı Müslüman ülkelerde, ancak çoğunlukla Müslüman olmayan ülkelerde İslami yatırımlar yapılmakta ve holdingler kurulmaktadır. Her iki durumda da genellikle İslami bankaların bankacılık faaliyetleri tüm bankalara uygulanan belirli kurallara tabi bulunmaktadır. Mısır ve Sudan’da Faysal İslam Bankaları, Dubai İslam Bankası ve Ürdün İslam Bankası birinci grubun örnekleridir.⁵⁷

⁵⁴ Mevdudi, Ebu’l A’la, *Faiz*, Bir Yayıncılık, İstanbul, 1985, s. 57.

⁵⁵ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 19.

⁵⁶ Yıldırım, a. g. e., s. 18.

⁵⁷ Başgümüş, a. g. e., s. 34.

Ulusal veya uluslararası yatırım holding şirketleri olan ikinci grup örnekleri; Darül Mal Al-İdam (Cenevre), İslami Yatırım Şirketi (Bahama Adaları) ve Bahrain İslam Yatırım Bankası'dır. Faizden kaçınmayı arzu eden Müslümanların mevduatlarını çekmek ve her nerede olursa olsun kârlı buldukları yatırım fırsatlarına bu fonları yatırmak için söz konusu girişimler yoluyla kurulmuş bulunmaktadır. İslami emirlere uymak amacıyla tüm finansal sistemin yeniden inşa edilmesi girişimini içermektedir. Burada iki yaklaşım yer almaktadır:

- İlk yaklaşımda, İran İslam Cumhuriyetinde olduğu gibi, ekonominin tamamı İslami esaslara göre değiştirilir.
- Diğer yaklaşım ise Pakistan'da olduğu gibi, tüm ekonominin İslamlaştırılmasının bankacılık sektöründen başlayarak ağır ilerleyen bir süreç içinde gerçekleştirilmesidir.⁵⁸

1.2. Katılım Bankalarının Hukuki Yapıları

Türk finans piyasasında faaliyet gösteren ve elde ettikleri başarı bakımından hiç de küçümsenmeyecek boyutlara ulaşan katılım bankalarının kanun ile değil de kararname ile faaliyetlerinin sürdürmesi devamlı tartışılan bir konu olmuştur. Finans piyasalarında faaliyet göstermekte olan bankaların Bankalar Kanunu'na, sigorta şirketlerinin Sigorta Murakabe Kanunu'na, finansal kiralama şirketlerinin Finansal Kiralama Kanunu'na tabi olmalarına rağmen katılım bankalarının yasal hiyerarşide kanun hükmünde kararnameden sonra gelen Bakanlar Kurulu Kararları ile faaliyetlerini sürdürüyor olmaları, bu bankaların sahipleri ve mudilerinde tedirginlik yaratmaktaydı.⁵⁹

⁵⁸ Başgümüş, a. g. e., s. 34.

⁵⁹ Yahşi, Fahrettin, *Özel Finans Kurumları'nın Mevzuat Serüveni*, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı: 21, Aralık 2001, s. 34.

Faizsiz finans sisteminin Türkiye’de uygulanmasını sağlayan katılım Bankaları’nın yasal statüsü 16 Aralık 1983 tarih ve 83/7506 sayılı Özel Finans Kurumları’nın Kurulması, Faaliyetleri ve Tasfiyelerine ilişkin Esas ve Usullere Dair Bakanlar Kurulu Kararı ve bu karara istinaden çıkarılmış mevzuat ile çizilmiştir. Resmi Gazete’nin 19 Aralık 1983 tarih ve 18256 sayılı mükerrer sayısında yayımlanarak yürürlüğe giren bu kararname ile Türkiye’de faizsiz bankacılık esaslarına göre çalışan katılım bankalarının yasal dayanağı belirlenmiştir.⁶⁰

Söz konusu bu kararname ile katılım bankalarına (o günkü adıyla özel finans kurumlarına) ilişkin düzenleme ve denetleme yetkisi, T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ile T.C. Merkez Bankası’na verildi. Her iki yasal otorite de bu süreçte düzenleme ve denetim yetkilerini kullanmışlardır.⁶¹

1999’dan itibaren 4491 sayılı Kanun ile de katılım bankaları 4389 sayılı Bankalar Yasası’na tabii olmuşlardır. Bu yasaya tabii olunmasının ardından Bankalar Kanunu’nda değişiklik yapan 12 Mayıs 2001 tarih ve 4672 sayılı Kanunla katılım bankaları da cari ve katılma hesaplarında toplanan tasarrufların güvence altına alınması amacıyla, Özel Finans Kurumları Birliği ve bünyesinde, bu birlik tarafından hazırlanarak yürürlüğe konulan Yönetmelik dâhilinde idare olunmak üzere “Güvence Fonu” oluşturulmuştur.⁶²

Ancak tüm bu hukuki yapı ve gelişmelere Temmuz 2005 döneminde hazırlanan yasa tasarısının 5411 sayılı Bankacılık Kanunu olarak 19 Ekim 2005 tarihinde kabul edilmesi suretiyle 1 Kasım 2005 tarihli 25983 sayılı resmi gazete yayınlanması hukuki düzenlemelere ilişkin son noktayı koymuştur. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu 1 Ocak 2006 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe girmiştir.⁶³

5411 sayılı Kanun’a göre; özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullanılmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubelerinin ‘Katılım Bankası’ ibaresi ile

⁶⁰ Arabacı, a. g. e., s. 17.

⁶¹ Arabacı, a. g. e., s. 17.

⁶² Eskici, a. g. e., s. 29.

⁶³ Eskici, a. g. e., s. 29.

kapsam altına aldığı ifade edilerek ‘Özel Finans Kurumu’ tabiri kaldırılmış dolayısıyla ‘Katılım Bankası’ tanımını uygulamaya konulmuştur.⁶⁴

Söz konusu kanunun geçici 3. Maddesinin öngördüğü şekilde özel finans kurumları ticaret unvanlarını “Katılım Bankası” ibaresini de kapsayacak şekilde değiştirmişlerdir. Aynı kanunun 169. Maddesinde; diğer kanunlarda ve mülga 3182 sayılı Bankalar Kanunu ve bu Kanunla yürürlükten kaldırılan 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nda özel finans kurumlarına yapılan atıflar, katılım bankalarına yapılmış sayılır, denilmiştir.⁶⁵

Türkiye’deki faizsiz bankacılık uygulamasına yönelik yasal düzenlemeler üç dönemde ele alınabilir: Sistemin Türkiye’ye ilk geldiği 1980’lerden, özel finans kurumlarının 1999 yılı sonunda Bankalar Kanunu’na tabi kılınmasına kadarki süreci ilk dönem olarak kabul edebiliriz. Bu safhadan sonra özel finans kurumlarının, 1 Kasım 2005 Tarihi’nde yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile başta “Katılım Bankası” olarak değişen isimleri olmak üzere tabi kıldıkları yeni mevzuatla beraber girdikleri son aşamaya kadar olan dönem. Son olarak da “Katılım Bankacılığı” dönemidir.⁶⁶

1.2.1. 1983-1999 arası hukuki yapı

Katılım bankalarının yasal statüsünü belirleyen ilk dönemi oluşturan 15 yıllık (1983-1999 arası) süre boyunca katılım bankaları Bakanlar Kurulu kararı, Hazine ile Merkez Bankası’nın ilgili tebliğleriyle yönetilmiştir. Bu kurumların kuruluş, faaliyete geçme, denetim ve tasfiye işlemleri 1999 yılına kadar aşağıdaki yasa ve tebliğlerle yürütülmüştür.⁶⁷

- 3182 sayılı Bankalar Kanunu: Katılım bankaları, esasen Bankalar Kanunu’na tabi olmamakla beraber, diğer mali kuruluşlara kaynaklık eden 3182 sayılı

⁶⁴ Eskici, a. g. e., s. 29.

⁶⁵ Eskici, a. g. e., s. 29.

⁶⁶ Darçın, a. g. e., s. 49.

⁶⁷ Tosun, Mustafa, *Türk Mali Sisteminde Özel Finans Kurumları Deneyimi ve ÖFK’ların Türk Banka Sistemi İçindeki Yerleri Üzerine*, Albaraka Türk Yayınları, No:17, İstanbul, 2000, s. 178.

Kanun'un 96. Maddesi nedeniyle söz konusu kanun temel kaynak teşkil etmektedir.

- 1567 sayılı Türk Parasını Koruma Hakkındaki Kanun ve bu kanuna ilişkin karar, tebliğ ve genelgeler,
- T.C. Merkez Bankası Tebliğleri,
- Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığınca çıkarılan ÖFK'ların kurulması hakkında 83/7506 sayılı Kararname eski karara ilişkin tebliğ,
- Türk Ticaret Kanunu,
- 3167 sayılı Çek Kanunu,
- 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu,
- 193 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun Menkul sermaye iradını tarif eden 94. Maddesi ve 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun indirilecek giderler bölümündeki 14. Maddesi,
- Sermaye Piyasası Kanunu,
- Kararparanın Aklanmasının Önlenmesine ilişkin Kanun⁶⁸

Bakanlar Kurulu'nun 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı Kanun hükmünde kararnamesi 19.12.1983 günü Resmi Gazete'de yayınlanarak bu kurumların kurulması hakkındaki 17 maddelik karar ekinde yer almıştır. Bu kararlar; kuruluş, izin, organlar ve hesaplar hakkındaki temel ilkeler belirlenmiş olup sonraki yıllarda bu kararda değişiklik yapan aşağıdaki kararlar çıkartılmıştır:

- 15.03.1984 tarih ve 84/7833 sayılı Karar, 05.02.1985 tarih ve 85/10129 sayılı Karar, 13.08.1991 tarih ve 91/2130 sayılı Karar, 06.12.1993 ve 93/5104 sayılı Karar.
- Bakanlar Kurulu'nun 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı kararname eki

⁶⁸ Eskici, a. g. e., s. 30.

karara ilişkin Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın 25.02.1984 tarihli tebliği,

- T.C. Merkez Bankası'nın; 21.03.1984 tarih ve 1 nolu Tebliği, 27.05.1992 tarih ve 2 nolu Tebliği, 02.06.1994 tarih ve 3 nolu Tebliği, 27.01.1995 tarih ve 4 nolu Tebliği,
- Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı'nın Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 30 sayılı Kararı'na ilişkin 85-30/3 sayılı ve 85-30/7 sayılı Tebliğleri,
- Kurumlarca katılma hesaplarına tahakkuk ettirilen gelirlerin vergilendirilmesine ilişkin kanun hükümleri,
- 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu (Madde 75-94),
- 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu (Madde 14),
- 25.04.1984 tarih ve 3183 sayılı Bankalar Kanunu (Madde 96),
- Kurumların reklam ve ilanlarında uyacakları esas ve şartlara ilişkin olarak, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın TRT Kurumu'na muhatap 22.04.1988 tarih ve 38370 sayılı yazısı.⁶⁹

Katılım bankalarının Türk mali sistemine dâhil edilmesine olanak sağlayan 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu kararnamesi ve buna ilişkin Müsteşarlık Tebliği ile TCMB Tebliği hükümleri ile bu kurumların kuruluş esaslarını şu şekilde belirlemektedir:

- Özel finans kurumları, en az beş tanesi kurucu üye olmak şartıyla, en az 100 ortaklı, anonim şirket olarak kurulur. Şirketin ödenmiş sermayesi 1 Trilyon TL'den az olamaz. Yabancı uyruklu ortaklar, taahhüt ettikleri sermayeyi konvertibl döviz üzerinden nakit olarak yurda getirmek zorundadırlar.

⁶⁹ Polatkan, Raşit B., *İslam Bankacılığı ve Türkiye'de Özel Finans Kurumları*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi , Çanakkale, 1998, s. 98

- Kurucu ortakların nitelikleri hakkında, bankaların kuruluşunda banka kurucularında aranan niteliklerin bulunması şartı aranmaktadır.
- Özel finans kurumları, merkez şube dışında açılacak her şube için ayrıca sermaye ayırmak zorundadırlar.
- T.C. Merkez Bankası'nca belirlenen esas ve şekillere uygun olarak hazırlanan başvuru talebi TCMB'na iletdikten sonra, Merkez Bankası bu talebi kendi olumlu görüşünü de ekleyerek Hazine Müsteşarlığı'na sunar. Hazine Müsteşarlığı'nın teklifi Bakanlar Kurulu'na iletilir ve bu kurul uygun görürse özel finans kurumunun kurulmasına izin verir.
- Bakanlar Kurulu'ndan kuruluş izni aldıktan ve Türk Ticaret Kanunu (TTK) hükümlerine uygun olarak kuruluş işlemi tamamladıktan sonra 83/7506 sayılı Kararname'nin 6. Maddesi uyarınca, TCMB'ye beyanname verilmek suretiyle faaliyete başlayabilmek için ayrıca izin alınması gereklidir.
- İlgili kararnamenin 6. Maddesine göre yapılan başvuru üzerine, TCMB gerekli incelemelerde bulunur ve bu inceleme sonunda gerekli şartların oluştuğunu tespit ederse özel finans kurumlarının fon toplamasına ve fon kullandırmasına izin verir. TCMB, faaliyet izni verdiği özel finans kurumunu Hazine Müsteşarlığı'na bildirir. Bu izinden sonra özel finans kurumu faaliyetine başlayabilir.
- Eğer, özel finans kurumlarının fon toplama ve fon kullandırma yetkisinde ilerde sakınca görülürse, TCMB'nin görüşü alınarak, Hazine Müsteşarlığı'nın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu'nca geçici veya sürekli olarak ya da tüm kurumu veya bazı şubeleri kapsayacak şekilde izinde değişiklik yapılabilir. Daimi ya da geçici olarak kurum faaliyetten men edilebilirdi. 1983-1999 arasındaki dönemde bankalar ve özel finans kurumları Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmakta ve bankalar Hazine Müsteşarlığı'nın izni ile faaliyete geçmekteydiler. Aynı dönemde bankalar Hazine Müsteşarlığı, özel finans kurumları ise TCMB denetimindeydiler.
- Bankalar Kanunu kapsamına alınıncaya kadar anonim şirket olarak kurulan

özel finans kurumları; Ortaklar Genel Kurulu, İdare Meclisi, Denetim Kurulu organlarından oluşmaktaydılar.

- 83/7506 sayılı Kanun hükmünde kararname ile 90. Madde'nin düzenlenmesi nedeninin esas itibariyle “faiz dışında bankacılığı hedefleyen, kâr ve zarara iştirake dayanan İslam bankacılığı sistemini ülkemizde de gerçekleştirmek ve bu sistemle petrol üreticisi ülkelerde biriken önemli döviz rezervlerinin bir bölümünü ülkemize getirmek, faizi reddeden ve bu nedenle batı dünyası finans sistemi içinde yer bulamayan fonların, faizsiz bir sistemle, sadece kâr ve zarar ortaklığı kavramlarına dayanarak diğer imkânlarla birlikte ülkemizde kullanılmasını sağlamak” olduğu ifade edilmektedir.⁷⁰

Yürürlükten kaldırılan Kanun Hükmünde kararname'nin 90. Maddesinde düzenlenen hususlar, daha sonra yürürlüğe giren 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun 96. Madde hükmü olarak aynen yer almıştır. 4491 sayılı Kanun'la yapılan değişikliğe kadar bu kurumlara ilişkin hususlarda esas alınan 96. Madde şu şekildedir:

1. Bankalar dışındaki mali kuruluşların kuruluş ve faaliyetleri bu kanuna tabi değildir.
2. Bu kurumların kuruluşlarına faaliyetlerine, organlarına, tasfiyelerine, TTK'nin ve diğer mevzuatın çeke ilişkin hükümlerine tabi olup olmayacağı Bakanlar Kurulu'nca düzenlenir. Düzenleme dışı kalan hususlarda; TTK ve ilgili kanun hükümleri uygulanır.⁷¹

1983 yılından 1999 yılına kadar geçen 15 yıllık süre zarfında yukarıda adı geçen tebliğ ve aktarılanlardan da anlaşılacağı üzere bu kurumlar hakkında özel bir kanuni düzenleme bulunmamakta ve faaliyet sınırlarının, yalnızca yürütme organlarının tasarrufuna bırakılıyor olduğu görülmektedir. Bu durum, yukarıda zikredilen 96. Maddenin de düşündürdüğü üzere özel finans kurumlarının bir tür banka mı yoksa banka dışı mali kuruluş mu olduğu konusunda haklarında yapılacak 4389 sayılı Bankalar

⁷⁰ Ekici, a. g. e., s. 32-33.

⁷¹ Ekici, a. g. e., s. 33-34.

ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunları ve düzenlemelerine kadar gündemde tutmuştur.⁷²

3182 sayılı Eski Bankalar Kanunu'nun 96. Maddesinde bahsedilen hüküm, genel olarak banka dışı mali kuruluşlardan bahsetmekte, Özel Finans Kurumları ya da başka herhangi bir alt türe ilişkin bir düzenleme hükmünü içermemektedir.⁷³

Söz konusu kurumların tabi olması gereken yasal çerçeve hususunda çeşitli tartışmalar gündeme gelmiş, farklı görüşler ortaya konmuş olup nihayetinde 3182 sayılı Eski Bankalar Kanunu'nun yerine geçen 18.06.1999 tarihli ve 4389 sayılı Yeni Bankalar Kanunu'nda, 17.12.1999 tarihli ve 4491 sayılı Kanun ile bahsi bazı önemli değişiklikler yapılmıştır.⁷⁴

Katılım bankalarının 4491 sayılı Bankalar Kanunu'nda değişiklik yapılmasına ilişkin kanun ve 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile başlayan süreç ile bankacılık kapsamına dâhil edilmesiyle kazanılmış hakları da korunarak ekonomik ve hukuki yaşamları zenginleştirilerek devam ettirilmiştir.⁷⁵

1.2.2. 1999-2005 arası hukuki yapı

Katılım bankalarının (eski adıyla özel finans kurumlarının) yasal statüsünü belirleyen ikinci dönem ise, 18.06.1999 tarihli ve 4389 sayılı Yeni Bankalar Kanunu'nun kabul edilmesiyle başlamıştır. Bu kanun, hem faiz esasına göre çalışan klasik bankaları hem de katılım bankalarını etkileyen yenilikler taşımaktadır. Yeni Bankalar Kanunu ile özel finans kurumları da 4389 sayılı Yeni Bankalar Kanunu kapsamına alınarak yukarıda anlatılan 15 yıllık hukuki boşluk ortadan kaldırılmıştır. Bahsedilen Kanun'un 20. Maddesine eklenen fıkrası özel finans kurumları'nın yeni düzenleme şartlarını içermektedir. 20. Maddenin 6. Fıkrası şu şekildedir:

⁷² Ekici, a. g. e., s. 34.

⁷³ Battal, Ahmet, *Yeni Bankalar Kanunu'na Göre Özel Finans Kurumları'nın Hukuki Temeli ve Bankacılık Sistemi içindeki Yeri*, Türkiye'de Özel Finans Kurumları - Teori ve Uygulama, İstanbul, Albaraka Türk Yayınları, 2000, s. 198.

⁷⁴ Ekici, a. g. e., s. 34.

⁷⁵ Ekici, a. g. e., s. 35.

“Mevduat toplama yetkisi bulunmayan ancak, özel cari hesaplar ve kâr ve zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla fon toplayan, ekonomik faaliyetleri ekipman veya emtia temini veya kiralanması veya ortak yatırımlar yoluyla finanse eden Özel Finans Kurumları bu Kanunun 10. Maddesinin 2. ve 3. Fıkraları, 12. Maddesinin 2. Fıkrası, 14. Maddesinin 5, 6 ve 7. Fıkraları, 15 (2/c, d ve e bentleri hariç), 16, 17 ve 19. Maddeleri ile 20. Maddesinin 2. Fıkrası hükümleri dışındaki diğer maddelerine tabi olup, Kurum bu Kanun hükümleri çerçevesinde bu kurumlara ilişkin kâr ve zarara katılma hakkı veren hesapların özelliklerini dikkate alarak her türlü düzenleme yapmaya yetkilidir. Ancak, Kurum bu Kanunun 14. Maddesinin 3. ve 4. Fıkralarında belirtilen durumları tespit ettiği takdirde, özel finans kurumunun faaliyet izni kurulun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınmış kararıyla kaldırılır. Özel Finans Kurumları açısından emtia veya gayrimenkullerin finansal kiralanması veya kâr ve zarara katılma ve benzeri yöntemlerle yapılan her türlü finansman faaliyetleri de bu kanuna göre kredi olarak sayılır. Bu Kanun hükümlerine göre, bu kurumların özel cari hesaplar ve kâr ve zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla topladıkları fonlar ve diğer taahhütleri de 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu'nun 40. Maddesinin (1) numaralı paragrafının (a) bendi hükümlerine tabidir. Bu Kanunun 21, 22 ve 23. Maddelerinde yer alan ceza hükümleri Özel Finans Kurumları ve görevlileri için de uygulanır.”⁷⁶

Söz konusu Kanun maddesinin 6. Fıkrası özel finans kurumlarının zikredildiği ilk kanun olmasıyla bu yöndeki hukuki süreç açısından önemlidir. Anılan 20. Maddenin 6. Fıkrasında özel finans kurumlarının tanımı:

“Mevduat toplama yetkisi bulunmayan ancak, özel cari hesaplar ve kâr ve zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla fon toplayan, ekonomik faaliyetleri ekipman ve emtia temini veya kiralanması veya ortak yatırımlar yoluyla finanse edilen kurumlar” şeklinde yapılarak Özel Finans Kurumları'nın felsefi temelleri ile 'faizsiz' çalışma prensiplerine yer verilmemiştir. Sadece kâr ve zarara katılmaya ilişkin husustan bahsedilerek kurumların çalışma şekillerine ilişkin atıfta bulunulmuştur.”⁷⁷

Yeni Bankalar Kanunu'nda da belirtildiği üzere, normal bankalar gibi ÖFK'nın katılma hesaplarını da Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), 20. Maddenin 6. Fıkrasında belirtildiği gibi, kurum bu kanun hükümleri çerçevesinde bu kurumlara ilişkin kâr ve zarara katılma hakkı veren hesapların özelliklerini dikkate

⁷⁶ Ekici, a. g. e., s. 35-36.

⁷⁷ Ekici, a. g. e., s. 36.

olarak her türlü düzenleme yapmaya yetkilidir.⁷⁸

Katılım bankaları (bu dönemdeki adıyla özel finans kurumları) 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile aşağıdaki hususlara da tabii olmuşlardır:

- Bankalar Kanunu'nun 1. Maddesindeki, "Bu Kanun'un açık olmayan durumlarında genel hükümler uygulanır." kuralı bu kurumları da kapsamaktadır.
- Bankalar Kanunu'nun 2. Maddesinde yer alan öz kaynak vb. temel bankacılık kavramlarının tanımları aynen özel finans kurumları için de geçerlidir.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nu ve Kurumu'nu düzenleyen 3. 4. ve 6. Maddeleri ile Bankalar Yeminli Murakıplığı'nı düzenleyen 5. Maddeler özel finans kurumlarına uygulanacak olup, bu hükümler yönünden özel finans kurumlarına özgü bir husus bulunmamaktadır. Ancak daha önce tartışmalı olan bankalar yeminli murakıplarının olağan dönemde de özel finans kurumlarını denetlemelerine açıklık getirmiş ve bu kurumları denetleme yetkisi tanınmıştır.
- Bankaların kuruluşlarını ve faaliyete geçme esaslarını düzenleyen Bankalar Kanunu'nun 7. Maddesi özel finans kurumlarına da aynen uygulanacaktır. Bu, banka kurucularından aranan şartların özel finans kurumu kurucularında da aynen aranması sonucunu doğurmaktadır.
- Bankaların ana sözleşme ve ortak değişikliklerini Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun iznine bağlayan 8. Maddeye özel finans kurumları da tabidir.
- Bankaların teşkilat ve organlarını düzenleyen 9. Madde özel finans kurumları için de geçerlidir.
- Genel kredi sınırları hakkındaki 11. Maddedeki iştiraklere, ortaklara ve mensuplara verilecek kredi sınırlamalarına özel finans kurumları da aynen

⁷⁸ Battal, a. g. e., s. 200-201.

uyacaklardır. Özel finans kurumlarının emtia ve gayrimenkullerin finansal kiralanması ya da kâr ve zarara katılma vb. yöntemlerle yapılan her türlü finansman faaliyetleri nakit kredi niteliğinde olmasa da kredi olarak dikkate alınmaktadır.

- Kanun'un 12. Maddesinin 2. Fıkrasındaki banka iştiraklerinin sınırları ile ilgili düzenleme ve kurallar aynen özel finans kurumları için de geçerlidir.
- Bankalar Kanunu'nun 13. Maddesinde bankalar için öngörülen hesap ve kayıt düzenine özel finans kurumları da aynen uymak zorundadır.
- Bankalar Kanunu'ndaki 14. Maddede düzenlenen, yapılacak denetlemeler sonucunda kanuna ve idari mevzuata aykırı ve bankanın emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek nitelikte işlemleri tespit olunan bankalar hakkında uygulanacak olan kurallar ve tedbirler, özel finans kurumları için de geçerlidir. Böylece mali durumu bozulan ve yükümlülüklerini yerine getiremeyecek olan özel finans kurumlarının BDDK kararı ile Fon'a devredilmesi veya faaliyet izinlerinin kaldırılması mümkün olmaktadır.
- Bankalar Kanunu'ndaki, bankaların devir, birleşme ve tasfiyelerini düzenleyen, 18. Madde özel finans kurumları için de geçerlidir. Bu Kanun maddesiyle özel finans kurumlarının başka bir özel finans kurumu ile birleşmesi ya da özel finans kurumu tarafından devralınması BDDK'nın iznine bağlanmıştır. Birleşme ve devirlerde Türk Ticaret Kanunu hükümleri uygulanmayacak, onun yerine BDDK tarafından çıkarılacak yönetmelik hükümleri geçerli olacaktır. Bununla birlikte faaliyetine son vermek isteyen bir ÖFK da bunu BDDK'nın gözetim ve denetimi altında gerçekleştirecektir.
- Bankalar Kanunu'ndaki 21. Maddede düzenlenmiş olan idari suç ve cezalar ile 22. ve 23. Maddelerde düzenlenen adli suç ve cezalara uygun düştüğü oranda özel finans kurumları hakkında da uygulanacaktır.
- Kanununun 24. Maddesinde düzenlenen kovuşturma usulü özel finans kurumları için de geçerlidir.
- Faaliyetlerini güvenli bir şekilde yürütmeleri amacıyla, bankaların

topladıkları mevduat üzerinden umumi disponibilite ve diğer munzami karşılıklar ayırmalarını öngören ve bununla ilgili düzenlemeleri yapmaya ve oranları belirleme yetkisini TCMB'na veren 1211 sayılı Kanun'un 40/2-a maddesi Bankalar Kanunu'nun 20. Maddesi 6. Fıkrası gereğince ÖFK hakkında da uygulanacaktır.

- 1211 sayılı TCMB Kanunu'nun Bankalar Kanunu 25. Madde 3. Fıkrası ile değiştirilen 44. Maddesine göre Merkez Bankası; bankalar, özel finans kurumları, factoring ve finansman şirketleri ve benzeri mali kuruluşların müşterilerinin risk durumlarını bünyesinde toplamak amacıyla bir Risk Santrali kurmakla yükümlüdür. Bu değişiklikten sonra artık Merkez Bankası Risk Santralizasyonu Teşkilatı'na özel finans kurumları da üye haline getirilmişlerdir.
- Bankalar Kanunu'nda özel finans kurumları ile ilgili değişiklik yapan 4491 sayılı Kanun'un geçici 3/a maddesi uyarınca, bu kanun yürürlüğe girdiği tarihte faaliyette bulunan özel finans kurumları, mevcut durumlarını, Bankalar Kanunu'nun kendilerine uygulanacak olan hükümlerine 2 yıl içinde intibak etmek zorundadırlar.⁷⁹

Bu kanunun (Bankalar Kanunu'nun özel finans kurumlarına uygulanacak yukarıda sayılan hükümlerinin dışında) özel finans kurumları tarafından uygulanmayacak hükümleri de bulunmaktadır. Kısaca bu hükümler şunlardır:

- Bankalar Kanunu'nun 10/1. Maddesi “mevduat”ı bankalara has bir kavram olarak kabul ettiğinden dolayı, mevduata ilişkin hükümlerin yer aldığı 10. Maddesi 2. Fıkrası ve 10. Maddesi 3. Fıkrası, özel finans kurumlarına uygulanmayacaktır. Özel finans kurumları “mevduat” adı altında fon toplamadıkları için bu kanun maddelerinin kapsamı dışında bırakılmıştır.
- Kanunun 12. Maddesinde yer alan bankaların, ticaret amacıyla altın vb. kıymetli madenlerin alım-satım hariç emtia alımı satımı ile uğraşamayacakları, ticaret amacıyla gayrimenkul alım ve satımında

⁷⁹ Battal, a. g. e., s. 201.

bulunamayacakları vb. gibi faaliyetleri yasaklanmıştır. Bu madde, topladığı fonları, nakit olarak kredi vermeyip bizzat ticarete bulunan özel finans kurumları için uygun olmadığından, özel finans kurumları bu maddenin uygulama alanı dışında tutulmuştur.

- Bankalar Kanunu'nun 20. Maddesi 6. Fıkrasında özel finans kurumlarının bu kanunun 16. Maddesinde belirtilen, bir bankanın bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izninin kaldırılmasının sonuçlarının düzenlenmesi hükümlerine tabi olmadığı belirtilmektedir.
- Kanunun 17. Maddesinde düzenlenen, bankaların iflası doğrultusunda üst düzey yöneticilerin sorumluluğu özel finans kurumları için uygulanmayacaktır.
- Bankalar Kanunu'nun tüzel kişiliği haiz ve kamu kurumu niteliğindeki bir meslek kuruluşu olan Bankalar Birliği'ni düzenleyen 19. Maddesi özel finans kurumlarını ilgilendirmemektedir.⁸⁰

1999 yılında yürürlüğe giren Yeni Bankalar Kanunu'nun özel finans kurumlarını ilgilendiren hükümleri dışında 12.05.2001 tarihli ve 4672 sayılı Bankalar Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, 2001/3138 sayılı Özel Finans Kurumları Statüsü ve BDDK'nın Özel Finans Kurumları'nın Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikle de özel finans kurumlarını çeşitli yönlerden düzenlenmesine ilişkin kararlar alınmıştır.⁸¹

Kasım 2000'in ikinci yarısında uygulanmakta olan ekonomik program ciddi bir yara almış ve bu dönemde bir özel banka TMSF'ye devredilmiştir. Bankacılık sektöründe yaşanan kriz, özel finans kurumlarını da etkilemiş ve Kasım 2000'in ikinci yarısından itibaren İhlâs Finans Kurumu A.Ş. ödeme güçlüğü içerisine girmeye başlamıştır. Yoğun bir mevduat çekme talebiyle karşılaşan söz konusu kurum bir müddet sonra likidite darboğazına sürüklenmiş ve bu durum "contagion" etkisiyle, diğer özel finans kurumlarından da mevduat çekme taleplerinin yoğunlaşmasına yol

⁸⁰ Battal, a. g. e., s. 204-208.

⁸¹ Eskici, a. g. e., s. 40.

açmıştır.⁸²

Özel finans kurumları krize dayanıklı yapıları sayesinde bu süreci atlama üzereyken, 9 Şubat 2001 tarihinde İhlâs Finans Kurumu'nun faaliyet izninin BDDK tarafından kaldırılması ve bu kurumlarda toplanan fonların güvence kapsamında olmayışı nedenleriyle mevduat çekme talepleri had safhaya ulaşmış ve çok kısa bir sürede özel finans kurumlarının toplamış oldukları fonlar %50 oranında azalmıştır. Mevduatlarının %50'ye yakın bir kısmını ödeme kabiliyetini gösteren özel finans kurumları; kriz içinde kriz yaşamış, hem bankacılık sektöründe 20'ye yakın bankanın fon kapsamına alınmasına yol açan genel ekonomik-mali krizi hem de İhlâs Finans Kurumu'nun faaliyet izninin kaldırılarak tasfiye sürecine sokulması sonucu kendilerine özgü kriz yaşamışlardır.⁸³

Ayrıca Şubat 2001 sonlarına doğru ekonomik programdan dönülmesi ve akabinde yaşanan büyük devalüasyon, gerek mali gerekse reel sektördeki krizi daha da derinleştirmiştir. Böyle bir ortamda özel finans kurumlarında parası bulunan tasarruf sahipleri için en önemli husus paralarını güvence altına almak olmuştur. Bunu gerçekleştirmek için de paraya bir an önce ulaşabilmek için kurumlara hücum etmiş ve kurumların likidite sıkışıklığına düşmesine neden olmuşlardır.⁸⁴

Özel finans kurumları kriz sürecinde yükümlülüklerini yerine getirmeye çalışarak topladıkları fonların yarısını geri ödeme kabiliyetini başarmışlardır. Ancak tasarruf sahiplerinin bu davranışı klasik (faizli) bankalarda olduğu gibi özel finans kurumlarında da toplanan fonların bir güvence altında tutulması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.⁸⁵

4389 sayılı Bankalar Kanunu'na 12.05.2001 tarih ve 4672 sayılı Değişiklik Kanunu ile eklenen hükümlerle; özel finans kurumlarında özel cari ve kâr ve zarara katılma hesaplarında toplanan tasarrufların güvence altına alınması amacıyla, Özel

⁸² Berooğlu, Hakan, *Nakit Yönetimi "Özel Finans Kurumları Açısından Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım"*, Doktora Tezi, İstanbul, 2002, s. 45.

⁸³ Berooğlu, a. g. e., s. 45.

⁸⁴ Berooğlu, a. g. e., s. 45.

⁸⁵ Eskici, a. g. e., s. 41.

Finans Kurumları Birliği bünyesinde, Güvence Fonu oluşturulmuştur.⁸⁶

Söz konusu Güvence Fonu kapsamında; özel finans kurumlarında (yurtdışı şubelerinde açılanlar hariç) gerçek kişiler adına, Türk Lirası veya döviz üzerinden açılan özel cari ve katılma hesaplarının, kişi başına 50.000 YTL.'ye kadar olan kısmının güvence altına alınması sağlanmıştır.⁸⁷

4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun yürürlükten kaldıran 5411 sayılı Bankacılık Kanunu hükümleri gereğince, Özel Finans Kurumları Birliği (Türkiye Katılım Bankaları Birliği) bünyesinde bulunan Güvence Fonu, Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu'na devredilmiş ve devir tarihinden sonra katılım bankalarında bulunan gerçek kişilere ait Yabancı Para ve YTL üzerinden açılan özel cari ve katılma hesaplarının bir kişiye ait tutarının 50 bin YTL'ye kadar kısmı Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun güvencesi altına girmiştir. Buna göre, katılım bankalarında gerçek kişiler adına açılmış bulunan bütün YTL ve döviz hesapları, aynı şartlarla ve aynı miktar üzerinden Tasarruf Mevduat Güvence Fonu bünyesinde güvenceye tabi olmaya devam etmektedir.⁸⁸

4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda 4672 sayılı Kanun ile değişikliğe gidilerek tüzel kişiliği haiz ve kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşu olarak Özel Finans Kurumları Birliği kurulmuştur. Bu kurum da 5411 sayılı Bankacılık Yasası ile birlikte unvan değişikliğine giderek 'Türkiye Katılım Bankaları Birliği' olmuştur. Yasa ile kuruluşu sağlanan bu birliğin görevleri şöyle özetlenebilir:

- Bankacılık ve katılım bankaları ile ilgili mevzuatı izlemek bu konulara ilişkin düzenlemeleri üye katılım bankalarına duyurmak,
- Meslek ilkelerini belirlemek suretiyle üyelerin birlik ve mesleğın gerektirdiği vakar ve disiplin içinde ekonominin ihtiyaçlarına uygun olarak çalışmalarını sağlamak,
- Üye katılım bankası mensuplarının uyacakları meslek ilkeleri ve standartlarını kurumun uygun görüşünü alarak belirlemek,

⁸⁶ Eskici, a. g. e., s. 41.

⁸⁷ Eskici, a. g. e., s. 41.

⁸⁸ Eskici, a. g. e., s. 41.

- İlgili mevzuat uyarınca alınan kararlar ile kurumca alınması istenilen tedbirlerin uygulanmasını takip etmek,
- Üyeleri arasında haksız rekabeti önlemek amacıyla gerekli her türlü tedbiri almak ve uygulamak,
- Katılım bankaları arasındaki ilişkilerde mesleki dayanışmayı güçlendirecek kararlar almak,
- Kurum ile işbirliği yapmak suretiyle katılım bankaları arasında ortak projelere ilişkin işbirliğini temin etmek,
- Üyelerin ilan ve reklamlarında uyacakları esas ve şartları tür, şekil, nitelik ve miktarları itibarıyla kurumun uygun görüşünü alarak tespit etmek,
- Yurt içinde ve yurt dışında katılım bankacılığını temsil etmek, katılım bankacılığını tanıtmak ve bu konuda kamuoyunu aydınlatmak için çalışmalarda bulunmak,
- Bankacılık konusunda seminer, sempozyum, konferans ve eğitim programları düzenlemek,
- Müşteri haklarına dair hükümlerde öngörülen sözleşmelerin şekil ve içeriklerine ilişkin usul ve esaslar ile tip sözleşmelerin uygulanacağı işlemleri, kurulun uygun görüşünü alarak belirlemek,
- Üyeler ile bireysel müşterileri arasındaki ihtilafların değerlendirilmesi ve çözüme kavuşturulmasını temin etmek üzere birlikçe hazırlanan ve kurulca onaylanan usul ve esaslar dâhilinde hakem heyeti oluşturmak,
- Katılım bankaları ve katılım bankacılığı konularında resmi makam ve kuruluşlara istişari mahiyette mütalaa vermek,
- Ekonomi, mali sektör ve bankacılık sistemindeki yurt içi ve yurt dışı gelişmeleri izleyerek toplayacağı bilgileri üyelerine ve ilgililere ulaştırmak,
- Ulusal tasarrufun teşviki için gerekli çalışmaları yapmak ve yetkili mercilere önerilerde bulunmak,

- Katılım bankalarına ilişkin, gizlilik niteliği taşımayan istatistikî bilgileri toplamak ve kamuoyuna duyurmak,
- İlgili mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla, katılım bankalarının, müşterilere sundukları hizmetler karşılığında tahsil edecekleri komisyon, ücret ve masraflar, açtıkları krediler ve bunlarla ilgili diğer işlemler için uygulayacakları kâr payı oranları, komisyon ve ücretler ile katılma hesaplarında kâr ve zarara katılma oranının belirlenmesine ilişkin olarak üye katılım bankalarına yönelik tavsiye kararı almak,
- Üyelerinin ortak menfaatlerini ilgilendiren konularda yönetim kurulu kararına istinaden dava açmak ve/veya gerekli girişimlerde bulunmak,
- Kurumca alınması istenilen tedbirleri almak,
- Birliğin aldığı karar ve tedbirlerin uygulanmasını takip etmek, bunlara zamanında ve tam olarak uymayan üyeler hakkında gerekli müeyyideleri uygulamak,
- Kanun ve ilgili mevzuatın kendisine yüklediği diğer görevleri yapmak,
- Birliğin Organları ise Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik, Denetçiler'den oluşmaktadır.⁸⁹

Özel finans kurumları hukuki açıdan güçlendirilerek özellikle güvence fonunun oluşturulmasıyla haksız rekabetin önlendiği, hem piyasa yapıcı idari otorite hem söz konusu kurumlar hem de fon sahipleri ve kredi talep edenler açısından daha istikrarlı bir zemin hazırlanmıştır. Bu yapılanma 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile yürürlüğe konulan madde ve değişikliklerle pekiştirilmeye çalışılmıştır.⁹⁰

1.2.3. 2005 sonrası hukuki yapı ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun getirdikleri

5411 sayılı Kanun 19.10.2005 tarihinde kabul edilerek 25983 mükerrer sayılı 1

⁸⁹ Eskici, a. g. e., s. 42-44.

⁹⁰ Eskici, a. g. e., s. 44.

Kasım 2005 Tarihli Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Bu kanunun amaçları;

- Tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak,
- Finansal piyasalarda güven ve istikrarı sağlamak,
- Kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak şeklinde özetlenmiştir.⁹¹

Kanun kapsamı ise; Türkiye’de kurulu; Mevduat bankaları, katılım bankaları, Kalkınma ve Yatırım Bankaları, Finansal Holding Şirketleri, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, BDDK, TMSF ve Yurtdışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubeleri şeklinde belirtilmiştir.⁹²

5411 sayılı Kanunu’nun 3. Maddesine göre katılım bankası “Bu kanuna göre özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubelerini ifade eder” şeklinde tanımlanmıştır.⁹³

- **Katılım bankalarının kuruluş ve faaliyet izinleri ile denetimi**

Türkiye’de bir katılım bankasının kurulmasına veya yurt dışında kurulmuş bir bankanın Türkiye’deki ilk şubesinin açılmasına, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nda öngörülen şartların yerine getirilmesi kaydıyla kurulun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınacak kararla izin verilir.⁹⁴

- **Kuruluş şartları**

Türkiye’de kurulacak bir katılım bankasının;

- a) Anonim şirket şeklinde kurulması,

⁹¹ Eskici, a. g. e., s. 44.

⁹² Eskici, a. g. e., s. 44.

⁹³ Eskici, a. g. e., s. 44.

⁹⁴ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu (1 Kasım 2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır),

http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanunu/15405411%20sayılı%20Bankacilik%20Kanunu%20_5472,%205667,%205754%20ve%205766%20sayılı%20Kanunlar%20ile%20değişik.pdf,

Erişim Tarihi: 1 Ocak 2010.

- b) Hisse senetlerinin nakit karşılığı çıkarılması ve tamamının nama yazılı olması,
- c) Kurucularının bu kanunda belirtilen şartları haiz olması,
- d) Yönetim Kurulu üyelerinin bu kanunun kurumsal yönetim hükümlerinde belirtilen nitelikleri ve plânlanan faaliyetleri gerçekleştirebilecek meslekî tecrübeyi haiz olması,
- e) Öngörülen faaliyet konularının plânlanan malî, yönetim ve organizasyon yapısı ile uyumlu olması,
- f) Nakden ve her türlü muvazaadan âri olarak ödenmiş sermayesinin en az 30 Milyon Yeni Türk Lirası olması,
- g) Ana sözleşmesinin bu kanun hükümlerine uygun olması,
- h) Kurumun etkin denetimini engellemeyecek şeffaf ve açık bir ortaklık yapısı ve organizasyon şemasına sahip olması,
- i) Konsolide denetimini engelleyici nitelikte herhangi bir hususun bulunmaması,
- j) Öngörülen faaliyet konularına ait iş plânlarını, kuruluşun malî yapısı ile ilgili projeksiyonlarını sermaye yeterliliğini de içerecek şekilde, ilk üç yıl için bütçe plânını ve yapısal örgütlenmesini gösteren bir faaliyet programını iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi de dâhil olmak üzere ibraz etmesi şarttır.⁹⁵

- **Kurucularda aranan şartlar**

Katılım bankalarının kurucu ortaklarının;

- a) 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu hükümlerine göre müflis olmaması, konkordato ilân etmiş olmaması, uzlaşma suretiyle yeniden yapılandırma başvurusunun tasdik edilmiş olmaması ya da hakkında iflasın ertelenmesi kararı verilmiş olmaması,

⁹⁵ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu

- b) Fona devredilmiş olan bankalarda nitelikli paya sahip olmaması veya kontrolü elinde bulundurmaması,
- c) Tasfiyeye tâbi tutulan bankerler ile iradî tasfiye haricinde tasfiyeye tâbi tutulan finansal kuruluşlarda, faaliyet izni kaldırılan kalkınma ve yatırım bankalarında, ortaklarının temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimi Fona intikal eden veya bankacılık yapma ve mevduat ve katılım fonu kabul etme izin ve yetkileri kaldırılan kredi kuruluşlarında, Fona intikalinden veya bankacılık yapma ve mevduat ve katılım fonu kabul etme izin ve yetkileri kaldırılmadan önce nitelikli paya sahip olmaması veya kontrolü elinde bulundurmaması,
- d) Taksirli suçlar hariç olmak üzere affa uğramış olsalar bile mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu ve diğer kanunlar uyarınca ağır hapis veya beş yıldan fazla hapis, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve diğer kanunlar uyarınca üç yıldan fazla hapis cezasıyla cezalandırılmamış olması veya mülga 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun, bu kanunla yürürlükten kaldırılan 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun, bu kanunun ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun ve ödünç para verme işleri hakkında mevzuatın hapis cezası gerektiren hükümlerine muhalefet yahut mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu veya diğer kanunlar uyarınca basit veya nitelikli zimmet, zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlâk kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, karapara aklama veya devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlar ile devlet sırlarını açığa vurma, devletin egemenlik alametlerine ve organlarının saygınlığına karşı suçlar, devletin güvenliğine karşı suçlar, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, milli savunmaya karşı suçlar, devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk, yabancı devletlerle olan ilişkilere karşı suçlar, vergi kaçakçılığı suçlarından veya bu suçlara iştiraktan hükümlü bulunmaması,
- e) Gerekli malî güç ve itibara sahip bulunması,

- f) İşin gerektirdiği dürüstlük ve yeterliliğe sahip olması,
- g) Tüzel kişi olması hâlinde, risk grubu ile birlikte ortaklık yapısının şeffaf ve açık olması şarttır.⁹⁶

- **Faaliyet izni**

Yukarıda belirtilen şartlar çerçevesinde kuruluş veya Türkiye'de şube açma izni alan katılım bankalarının, kuruldan ayrıca faaliyet izni alması şarttır. Bir beyanname ile yapılacak başvuru üzerine verilecek izin, kurul tarafından aksi kararlaştırılmış olmadıkça, belirtilen faaliyet konuları çerçevesini kapsar. Verilen faaliyet izinleri Resmî Gazetede yayımlanır. Kararın, ilk izin başvurusunun yapıldığı tarihten itibaren en geç üç ay içinde verilmesi gerekir.⁹⁷

Kuruluş izni almış olan katılım bankalarının faaliyete geçebilmesi için;

- a) Sermayesinin nakit olarak ödenmiş ve plânlanan faaliyetleri gerçekleştirebilecek düzeyde olması,
- b) Kurucuları tarafından 7. Maddede belirtilen asgarî sermayenin yüzde onu tutarındaki sisteme giriş payının en az dörtte birinin Fon hesabına yatırıldığına dair belgenin ibraz edilmesi,
- c) Faaliyetlerinin kurumsal yönetim hükümlerine uygunluğunu sağlaması ve yeterli personel ve teknik donanıma sahip olması,
- d) Yöneticilerinin, kurumsal yönetim hükümlerinde belirtilen nitelikleri haiz olması,
- e) Kurulca faaliyet konularını yürütebilecek yeterliliğe sahip olduğu kanaatine varılması gerekir.⁹⁸

- **Kuruluş izninin iptali**

Bir Katılım bankasının kuruluş izni aşağıdaki hâllerden herhangi birinin gerçekleşmesi durumunda, kurulun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınan

⁹⁶ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu

⁹⁷ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu

⁹⁸ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu

kararla iptal edilir:

- a) İznin gerçeğe aykırı beyanlarla alınmış olması,
- b) Kuruluş izninin verildiği tarihten itibaren dokuz ay içerisinde faaliyet izni için başvurulmaması,
- c) Kuruluş izninden vazgeçildiğinin beyan edilmesi,
- d) İznin verilmesinde aranan şartların, faaliyete geçilinceye kadar kaybedilmesi,
- e) Faaliyet izni alınmamış olması,
- f) İradi olarak bu Kanunun 4. Maddesinde belirtilen faaliyetlerin tümünden vazgeçilmesi ve iradi tasfiyenin tamamlanması,
- g) Devrolunan bankanın birleşme veya bölünme işlemlerinin tamamlanması,
- h) Bu kanunun 106. Maddesi kapsamında tasfiye veya iflas takibatının tamamlanması.⁹⁹

- **Faaliyet izninin iptali veya sınırlandırılması**

Bir katılım bankasının, faaliyet izninin gerçeğe aykırı beyanlarla alınmış olması veya faaliyet izninin alınmasından itibaren altı ay içinde faaliyete geçilmemesi ya da bir yıl içinde kesintisiz altı ay süre ile faaliyette bulunulmamış olması hâlinde faaliyet izni iptal edilir. Faaliyet izninin alındığı tarihten itibaren bir ay içerisinde ilgili kuruluş birliğine üye olunmaması veya sisteme giriş payının kalan taksitlerinin Fon hesabına yatırılmamış olması ve bu yükümlülüklerin kurum tarafından yapılan uyarıya rağmen yerine getirilmemesi durumunda, katılım fonu kabul etme faaliyeti dışında kalan faaliyet konuları kurulca tek tek sınırlandırılabilir.¹⁰⁰

- **Katılım bankaları tarafından önlem alınmasını gerektiren hâller**

Konsolide veya konsolide olmayan bazda yapılan denetimler sonucunda bir katılım bankasının;

- a) Aktiflerinin vade itibarıyla yükümlülüklerini karşılayamama tehlikesiyle

⁹⁹ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu

¹⁰⁰ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu

- karşı karşıya gelmesi ya da likiditeye ilişkin düzenlemelere uymaması,
- b) Gelir ve giderleri arasındaki ilgi ve dengelerin bozulması nedeniyle kârlılığın faaliyetleri emin bir şekilde yürütecek yeterlilikte olmaması,
 - c) Öz kaynaklarının sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemelere göre yetersiz olması veya bu durumun gerçekleşmek üzere bulunması,
 - d) Aktif kalitesinin malî bünyeyi zayıflatabilecek şekilde bozulması,
 - e) 5411 sayılı Kanun'a ve ilgili düzenlemelere veya BDDK'ca alınan kararlara aykırı nitelikte karar, işlem ve uygulamalarının bulunması,
 - f) İç denetim, iç kontrol ve risk yönetim sistemlerini kurmaması veya bu sistemleri etkin ve yeterli bir şekilde işletmemesi veya denetimi engelleyici herhangi bir hususun bulunması,
 - g) Yönetiminin basiretsizliği nedeniyle 5411 sayılı Kanun ve ilgili mevzuat ile tanımlanmış risklerin önemli ölçüde artması veya malî bünyeyi zayıflatabilecek şekilde yoğunlaşması.

• **Katılım bankalarını kısıtlayıcı önlemler**

Katılım bankası tarafından yukarıda belirtilen ve önlem alınması gerektiren hallerdeki önlemlerin alınmaması veya alınan önlemlere rağmen sorunların giderilememesi ya da bu tedbirlerin alınması durumunda dahi sonuç alınamayacağının belirlenmesi hâlinde BDDK bankadan;

- a) Faaliyetlerini, faaliyet türleri itibarıyla tüm teşkilatını veya gerekli görülecek yurt içi veya yurt dışı şubelerini veya muhabirlerle ilişkilerini kapsayacak şekilde kısıtlaması veya geçici olarak durdurulması,
- b) Kaynakların toplanması ve kullanılmasına ilişkin olarak kâr payı oranı ve vade kısıtlamaları da dâhil olmak üzere, her türlü sınırlama ve kısıtlama getirmesi,
- c) Yönetim kurulu da dâhil olmak üzere genel müdür, genel müdür yardımcıları, ilgili birim ve şube yöneticilerinin bir kısmını veya tamamını görevden alması, görevden alınan kişilerin yerine atanacak veya seçilecek

kişiler için BDDK'dan onay alınması,

- d) Sigortaya tâbi katılım fonu tutarını aşmamak ve yeterli teminatı hâkim ortakların hisse senetlerinden veya diğer malvarlıklarından karşılanmak üzere uzun vadeli kredi sağlaması,
- e) Zarar doğurduğu tespit edilen faaliyetlerinin sınırlandırılması veya durdurulması, verimi düşük veya verimsiz varlıklarının elden çıkarılması,
- f) İstekli olan bir veya birkaç banka ile birleşmesi,
- g) Özkaynakların artırılmasını sağlamak amacıyla uygun görülecek yeni hissedarlar bulunması,
- h) Doğan zararın özkaynaktan indirilmesi, tedbirlerinden bir ya da birkaçının veya uygun göreceği diğer tedbirlerin alınmasını ve uygulanmasını ister.

• **Katılım bankalarının faaliyet izninin kaldırılması veya fona devri**

Denetlemeler sonucunda bir katılım bankasıyla ilgili olarak; aşağıdaki hâllerden bir veya birkaçının varlığı durumunda BDDK, en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınan kararla bankanın faaliyet iznini kaldırmaya ya da kredi kuruluşunun temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimini, zararın mevcut ortakların sermayesinden indirilmesi kaydıyla kısmen veya tamamen devri, satışı veya birleştirilmesi amacıyla Fona devretmeye yetkilidir:

- a) 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun yukarıdaki maddeleri kapsamında alınması istenen tedbirlerin BDDK tarafından verilen süre içerisinde ya da her halükârda en geç on iki ay içinde kısmen ya da tamamen alınmaması ya da bu tedbirleri kısmen veya tamamen almış olmasına rağmen, malî bünyesinin güçlendirilmesine imkân bulunmadığı veya bu tedbirler alınmış olsa dahi malî bünyesinin güçlendirilemeyeceğinin tespit edilmesi,
- b) Faaliyetine devamının katılım fonu sahiplerinin hakları ve malî sistemin güven ve istikrarı bakımından tehlike arz ettiğinin ortaya çıkması,
- c) Yükümlülüklerini vadesinde yerine getiremediğinin tespit edilmesi,
- d) Yükümlülüklerinin toplam değerinin varlıklarının toplam değerini aşması,

- e) Hâkim ortaklarının veya yöneticilerinin, banka kaynaklarını, bankanın emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek biçimde doğrudan veya dolaylı veya dolanlı olarak kendi lehlerine kullanması veya dolanlı olarak kaynak kullandırması ve bankayı bu suretle zarara uğratması,

Katılım bankalarının son dönemdeki hukuki yapısı genel olarak bu çerçevede olmakla birlikte, 5411 sayılı Kanun'da katılım bankaları ile ilgili yapılmış olan önemli değişiklikler şöyle özetlenebilir:

- Özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerinin "Katılım Bankası" ibaresi ile kapsam altına aldığı ifade edilerek 'Özel Finans Kurumu' tabiri kaldırılmış dolayısıyla 'Katılım Bankası' tanımı uygulamaya konulmuştur.
- Kanun'un 169. Maddesinde; diğer kanunlarda ve mülga 3182 sayılı Bankalar Kanunu ve bu kanunla yürürlükten kaldırılan 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda özel finans kurumlarına yapılan atıflar, katılım bankalarına yapılmış sayılır.
- Madde 79'a göre, katılım bankaları, tüzel kişiliğe haiz ve kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olan Türkiye Katılım Bankaları Birliğine, faaliyet izni aldıkları Tarihten itibaren bir ay içinde üye olmak zorundadırlar.
- Geçici Madde 3: Halen faaliyette olan özel finans kurumları, bir yıl içerisinde ticaret unvanlarını "Katılım Bankası" ibaresini de kapsayacak şekilde değiştirmek ve mevcut durumlarını kanunun finansal raporlamayla ilgili hükümlerine intibak ettirmek zorundadır. Özel Finans Kurumları Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği olarak addolunur ve bu kanunun hükümlerine tabi olup üç ay içinde durumunu bu kanun hükümlerine uygun hale getirir.
- Güvence Fonu'nun Devri: Özel Finans Kurumları Birliği (Türkiye Katılım Bankaları Birliği) bünyesinde bulunan Güvence Fonu, Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu'na devredilmiş ve devir Tarihinden sonra katılım bankalarında

bulunan gerçek kişilere ait Yabancı Para ve YTL üzerinden açılan özel cari ve katılma hesaplarının bir kişiye ait tutarının 50 bin YTL'sine kadar kısmı Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun güvencesi altına girmiştir. Buna göre, katılım bankalarında gerçek kişiler adına açılmış bulunan bütün YTL ve döviz hesapları, aynı şartlarla ve aynı miktar üzerinden Tasarruf Mevduat Güvence Fonu bünyesinde güvenceye tabi olmaya devam etmektedir. Aynı maddenin dördüncü fıkrasında "Kredi kuruluşlarının (mevduat ve katılım bankaları) iflası halinde mevduat ve katılım fonu sahipleri, Fonun imtiyazlı alacaklarından ve Devlet ile Sosyal güvenlik kuruluşlarının 6183 sayılı Kanun kapsamındaki alacaklarından sonra gelmek üzere sigortaya tabi olmayan kısım (50 bin YTL'nin üzeri) için 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 206. Maddesindeki üçüncü sıra anlamında imtiyazlı alacaklılardır. 50 bin YTL'lik güvence limiti kişi başına olduğu için 4 kişilik bir ailenin reisi, kendisi eş ve çocukları adına, bir katılım bankasında müşterek hesap açmak suretiyle toplam güvence sınırını 200 bin YTL sınırına (50.000 x 4 = 200.000) çıkarabilir. Eski kanunda faaliyet izni kaldırılan bir katılım bankasının tasfiyesinin, Katılım Bankaları Birliği tarafından atanacak bir tasfiye kurulu tarafından gerçekleştirilmesi öngörülmüş iken yeni kanunda tasfiye görevi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna verilmiştir. Bir katılım bankasının hâkim ortakları ile bunların ana, baba, eş ve velayet altındaki çocuklarına ait katılım fonu ve diğer hesapları ile yönetim veya müdürler kurulu başkan ve üyeleri, genel müdür ve yardımcıları ile bunların ana, baba eş ve velayet altındaki çocuklarına ait katılım fonu ve diğer hesapları, güvence kapsamında değildir.¹⁰¹

Kasım 2005 yılında çıkarılan en son 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile katılım bankaları her türlü açıdan banka olarak kabul edilmişlerdir. Ve tüm faaliyetleri Bankacılık Kanunu'na tabi tutulmuştur.¹⁰²

¹⁰¹ Eskici, a. g. e., s. 54-56.

¹⁰² Arabacı, a. g. e., s. 35.

2. KATILIM BANKALARININ FON TOPLAMA VE FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ

Katılım Bankalarının fon toplanmasında sabit bir faiz vaadi söz konusu değildir. Bunun için kullandıkları yöntemler, özel cari hesaplar ve katılma hesaplarıdır. Fon kullandırmada ise nakdi kredi vermemektedirler. Bunun yerine üretim desteği, kâr zarar ortaklığı, mal karşılığı vesaikin finansmanı, uluslar arası piyasalarda mal alım satımı, leasing, factoring gibi işlemleri yapmaktadırlar.¹⁰³

2.1. Fon Toplama Yöntemleri

Katılım bankalarının kaynakları özkaynaklar ve yabancı kaynaklardan oluşmaktadır. Özkaynaklar işletme sahiplerince sermaye olarak verilen değerler ve işletme faaliyetleri sonucunda oluşan fonlardan meydana gelir. Ancak katılım bankalarının asıl kaynaklarını yabancı kaynaklar teşkil eder.¹⁰⁴

Katılım bankalarının temel fonksiyonları, bankalar gibi, fon toplamak ve bu fonları kullandırmaktır. Bankalardan farklı olarak, bu işlemleri yaparken faiz esas alınmaz. Katılım bankalarının yabancı kaynaklarını cari hesaplar ve katılma hesapları ile topladıkları fonlar oluşturur.¹⁰⁵

2.1.1. Özel cari hesaplar

Özel cari hesaplar, ticari bankalardaki vadesiz mevduat hesabına denk gelmektedir. Ancak katılım bankalarında bu hesaplara hiçbir bedel ödenmez. Ticari bankalarda ise vadesiz mevduata çok düşük de olsa bir faiz ödemesi yapılmaktadır.¹⁰⁶

Özel cari hesaplarda bulunan fonların hacmi, katılım bankası müşterilerinin bu bankaları ne tür faaliyetleri için tercih ettiklerine bağlı olarak değişecektir. Eskiye

¹⁰³ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 46.

¹⁰⁴ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 46.

¹⁰⁵ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 46.

¹⁰⁶ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 47.

nazaran şube ağlarını genişletmeleri ile katılım bankalarının ticari müşteri sayıları da artmıştır. Buna paralel olarak çekli ödemeler için kullanılan özel cari hesapların toplam fonlar içindeki hacmi de büyümektedir.¹⁰⁷

Özel cari hesapların asıl amacı belli bir getiri sağlamakdan çok fonların güven altında saklanması ve istendiği zaman kullanılabilmesidir. Bu da cari hesapların tasarruflarını değerlendirmek isteyen bireyler tarafından değil de ticaretle uğraşan kişilerce daha fazla kullanılması sonucunu doğurmaktadır.¹⁰⁸

Hesap sahipleri cari hesap açtırarak, hem paralarını, kaybolma, çalınma vb. tehlikelerden korumakta hem de bankanın sağlayacağı ticari çek kullandırma, havale, çek ve senet vb. hizmetlerinden yararlanmaktadırlar. Ayrıca; ticari ilişkiler kurmak istediği kişiler hakkında bilgi sahibi olma avantajını da elde etmektedirler.¹⁰⁹

Kimi faizli bankaların hesap sahiplerine düşük oranlı faiz ödedikleri görülebilirken katılım bankaları özel cari hesaplardaki fonlara karşılık hiçbir bedel ödememektedir. Aksini düşünmek bu kurumların temel prensiplerine aykırı düşecektir. Çünkü katılma hesaplarında kâr ve zarara ortaklık esasına göre hesap sahibinin bankayla beraber üstlendiği bir risk bulunmakta ve bu risk karşılığında kazanç sağlamaktadır. Banka bu hesaptaki fonları –zarar durumunda– aynen ödemeyi taahhüt etmez. Buna karşılık özel cari hesaplarda bulunan fonlar her an çekilebilir ve bankanın garanti ettiği fonlar olduğundan bu hesapların taşıdığı bir risk bulunmamaktadır. Risk taşımadığı halde getiri sağlaması ise faizsiz çalışma ilkesinin açık bir ihlali olacaktır. Katılım bankalarının özel cari hesaplardaki fonları kullanarak kazanç sağlıyor olması da bu sonucu değiştirmeyecektir.¹¹⁰

2.1.1.1. Tanımı

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun birinci kısmının 3. Maddesine göre özel cari hesaplar, Katılım Bankaları'nda açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her

¹⁰⁷ Darçın, a. g. e., s. 58.

¹⁰⁸ Darçın, a. g. e., s. 59.

¹⁰⁹ Doğan, a. g. e. s. 22.

¹¹⁰ Darçın, a. g. e., s. 59.

an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesapları ifade eder.¹¹¹

2.1.1.2. Özellikleri

Özel cari hesaba sahip olma kuralı şu şekilde ifade edilmiştir: “Hukuki muamele ehliyetini haiz gerçek ve tüzel kişiler özel cari hesap açabilirler”.¹¹²

Özel cari hesap, hesap sahibi ile katılım bankası arasında akdedilen özel cari hesap akdi ya da genel bankacılık hizmet sözleşmesi çerçevesinde açılmaktadır ve hesap sahibine, açılan hesap karşılığında “Özel Cari Hesap Cüzdanı” verilmektedir.¹¹³

Özel cari hesap cüzdanlarında belli hususlara yer verilmesi zorunludur. Yönetmeliğin ilgili maddesi şu şekildedir: Hesap cüzdanlarına kaydedilmesi zorunlu unsurlar; özel finans kurumları, özel cari hesaplar karşılığında hesap sahipleri adına düzenleyecekleri hesap cüzdanlarına aşağıdaki hususlarda kayıt düşmek zorundadırlar:

- a) Hesap sahibinin açık isim ve unvanı,
- b) Hesap açılan şubeyi tanımlayan kod numarası ve şube adı,
- c) Hesabın açılış tarihi ile hesap ve cüzdan numarası,
- d) Özel finans kurumunca bu hesaplara kâr payı ve sair getiri ödenmeyeceği,
- e) Hesap mevcudunun talep anında çekilebileceği,
- f) Hesaba yatırılan fonların “Güvence Fonu” kapsamında tabi olduğu güvence tutarı hakkında açıklama, (Yeni Bankacılık Kanunu gereği Güvence Fonu TMSF’ye devredildiğinden, 5411 sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği 01.11.2005 tarihinden sonra düzenlenen hesap cüzdanlarında bu hususun tasrih edilmesi gerekmektedir. Yani fonların 50.000,00 YTL’ye kadar TMSF güvencesi altında olduğuna dair açıklama).

¹¹¹ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu

¹¹² Tok, a. g. e., s. 35.

¹¹³ Tok, a. g. e., s. 35.

g) Hesabın Bankalar Kanunu (Yeni Bank. K.) gereğince on yıllık zaman aşımına tabi olduğu.¹¹⁴

Özel cari hesaplar YTL veya döviz cinsinden açılabilir. Ayrıca, özel cari hesap açtırmada herhangi bir alt limit bulunmamaktadır. Herhangi bir miktar YTL veya döviz ile katılım bankalarının herhangi bir şubesine veya muhabirlerine başvuran kişiler, bu hesabı açtırabilirler.¹¹⁵

Özel cari hesaplar, vadesiz bir hesap türüdür. Hesapta bulunan meblağ, istenildiği an kısmen veya tamamen geri çekilebilir.¹¹⁶

Özel cari hesaplar sadece nama açılabilir. Hamiline özel cari hesap açılması mümkün değildir.¹¹⁷

Özel cari hesap sahiplerine, kanun ve yönetmelikteki tanımlarında da açıkça belirtildiği üzere, faiz, kâr veya sair nam altında herhangi bir bedel ödenmemektedir. Yani bu hesaplarda “bedelsizlik” özelliği mevcuttur. Ancak bu hesap sahiplerine doğrudan doğruya bir menfaat sağlanmasa bile, hesaba çek keşide edilebilmesi, teminat mektubu alınabilmesi, transfer işlemleri ve kasa kiralamak gibi hizmetlerden yararlanılması, menfaat sağlanabileceğini göstermektedir.¹¹⁸

Cari hesap sahipleri, hesaplarına YTL nakit, havale, EFT veya çek veya döviz ile para yatırabilir. Cari hesaptan şube, internet ve ATM kanalıyla işlem yapılabilir. Cari hesap sahipleri ayrıca katılım bankaları üzerine keşide edilmek üzere çek defteri alabilirler. Yani cari hesaplar çek kullanımına müsait olan hesaplardır. Ayrıca bu hesap, sahiplerine, kendi nakit akışlarını yönetmelerini kolaylaştırma, diğer bankacılık ürün ve hizmetlerinden daha kolay yararlanma ve nakit bulundurma riskinden kurtulma gibi kolaylıklar ve avantajlar sağlar.¹¹⁹

¹¹⁴ Tok, a. g. e., s. 35-36.

¹¹⁵ Tok, a. g. e., s. 36.

¹¹⁶ Tok, a. g. e., s. 36.

¹¹⁷ Tok, a. g. e., s. 36.

¹¹⁸ Tok, a. g. e., s. 36.

¹¹⁹ Tok, a. g. e., s. 36-37.

Özel cari hesaplarda biriken fonlar için Merkez Bankası tebliğleri çerçevesinde munzam karşılık ayrılması ve ayrılan karşılığın Merkez Bankası nezdinde katılım bankaları adına açılan hesaplara yatırılması zorunludur.¹²⁰

Özel Cari hesaplardaki fonlar, Bankalar Kanunu hükümleri çerçevesinde TMSF kapsamındadır.¹²¹

Özel cari hesapların işletilmesinden elde edilen getiri tamamen katılım bankasına aittir. Cari hesap sahiplerine herhangi bir bedel ödenmeyeceği için, bu hesapta biriken fonların işletilmesinden doğan kâr veya zarar, katılım bankasının kendi hesabına intikal edecektir.¹²²

Özel cari hesaplarda toplanan fonların ne kadarının likit olarak tutulacağı ve fonların ne şekilde kullanılacağına ilişkin olarak yönetmelikle belli sınırlamalar getirilmiştir.¹²³

Özel cari hesaplar hem kurum hesaplarından hem de katılma hesaplarından ayrı olarak işletilir ve muhasebeleştirilir.¹²⁴

2.1.1.3. Özel cari hesap sözleşmelerinin hukuki niteliği

Özel cari hesap sözleşmesinde genel olarak, hesap sahibinin belli bir miktar paranın mülkiyetini ödünç alana geçirmesi ve ödünç alanın da aynı miktar ve özelliklerdeki şeyi geri vermeyi taahhüt etmesi, hesap sahibinin parasının güvenli bir yerde saklanması amacıyla paranın yatırılması, bankanın yatırılan parayı işletmesi, hesap sahiplerinin hesabını kullanarak çeşitli bankacılık hizmetlerinden istifade etmesi vs. gibi unsurlar bulunduğu göz önüne alınırsa, bu sözleşmenin kanunlarda düzenlenmiş olan karz, usulsüz tevdi, vekâlet akitlerinin unsurlarından bazılarını taşıdığı görülmektedir. Özel cari hesapların farklı sözleşmelere ait unsurları barındırması hasebiyle karma sözleşme niteliğini haiz olduğu, ayrıca kanunda öngörülen sözleşme

¹²⁰ Tok, a. g. e., s. 37.

¹²¹ Tok, a. g. e., s. 37.

¹²² Tok, a. g. e., s. 37.

¹²³ Tok, a. g. e., s. 37.

¹²⁴ Tok, a. g. e., s. 38.

tiplerinden hiçbirine uygun düşmemesi hasebiyle “sui generis (kendine özgü sözleşme)” nitelikte olduğu da ileri sürülebilir.¹²⁵

Özel cari hesap sözleşmesinde, temel olarak hesaptaki paranın katılım bankasının muhafaza edilmesi amacı söz konusudur. Cari hesaba yatırılan paralar için hesap sahiplerine herhangi bir karşılık ödenmez. Bu çerçevede, özel cari hesap sözleşmelerine, B.K.’nda düzenlenen “ Usulsüz Tevdi “ sözleşmesine ilişkin hükümlerin uygulanabilmesi mümkündür. Usulsüz tevdi edilen (banka), kendisine tevdi olunan ve mülkiyeti kendisine geçen meblağı aynen değil mislen ödeme taahhüdü altına girmektedir. Ve yine usulsüz tevdi saklama amacının dışında gelir elde etme amacının bulunmaması cari hesap sözleşmelerini, usulsüz tevdiye yaklaştırmaktadır.¹²⁶

Bazı bankalarca cari hesaplar için hesap işletim ücreti, hesap açılım ücreti ve hesap özeti ücreti alınsa da bu husus, vedia akdinin ıvazlı olabilmesi imkân dâhilinde olduğundan, bu nitelendirmeye aykırı değildir. Karz akdinin hükümlerinden olan sözleşmede öngörülmemiş olsa dahi faiz talep edilebilmesi ve bu akitte saklama gayesinin olmaması, özel cari hesap sözleşmelerinin niteliğine uygun değildir. Ancak hesap sahiplerinin cari hesaplarını kullanarak çeşitli bankacılık işlemlerini (havale, EFT, fatura ödemesi, kredi kartı ödemesi, çek kesidesi, yatırım işlemleri yapma vs.) yapabilmesi, bankanın da müşterilerine hesap özetleri göndererek ödemeleri hakkında bilgi vermeleri de söz konusu olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, taraflar arasındaki hukuki ilişkinin sadece usulsüz tevdi hükümleriyle çözülememesi muhtemeldir. Bu bağlamda ilişkinin niteliğine uygun düştüğü ölçüde tarafların menfaatleri de gözetilerek B.K.’nda yer alan karz, vekâlet gibi akitlere ilişkin düzenlemelerden istifade edilebilecektir. Bu hükümlerin yetersiz kalması halinde ise, hâkim kendisi hukuk yaratarak kural oluşturma yoluna gitmelidir.¹²⁷

¹²⁵ Tok, a. g. e., s. 39.

¹²⁶ Tok, a. g. e., s. 40.

¹²⁷ Tok, a. g. e., s. 40.

2.1.1.4. Özel cari hesaplarının sigortalanması

Temel olarak tasarruf sahipleri tarafından bankalara yatırılan paraların belli koşullarda geri ödenmesini güvence altına almak amacıyla birçok ülkede çeşitli şekillerde tasarrufların sigortalanması uygulanmasına rastlanmaktadır. Tasarrufların sigortalanması evveleminde tasarruf sahiplerinin güveninin korunması için elzemdir. Sigorta uygulaması, olası finansal panikler sonucunda bankacılık sisteminin çökmesini engellemeyi amaçlamaktadır.¹²⁸

Özel cari hesaplar için, 2001 yılına kadar herhangi bir güvence mevcut değildi. 2001 yılında şu anda mülga olan 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda 4672 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle, Özel Finans Kurumları Birliği tarafından BDDK denetiminde yönetilen "Güvence Fonu" oluşturulmuştur. Fon'un kurulmasındaki temel amaç, olağanüstü şartların ve finansal paniklerin ortaya çıkması halinde katılım bankalarına para yatıran hesap sahipleri için bir güvence getirilmesi ve böyle panik halinin vukuunda bunun kısa sürede giderilmesi düşüncesi olmuştur. Çünkü normal şartlarda, bu kurumlar kâr-zarar esasına göre çalışan kurumlar olup, bu kurumlarda kâr edildiği takdirde, kârın zarar edildiği takdirde zararın paylaşılması esası caridir.¹²⁹

Katılım bankalarındaki cari hesaplar ile mevduat bankalarındaki vadesiz mevduat hesapları aynı amaca hizmet eden ve aynı hukuki kurallara tabi tutulan hesaplardır. Ayrıca bu hesaplar faizsiz olup istendiğinde geri çekilebilmektedir. Bu hesapların sigorta ettirilmelerinde teknik olarak herhangi bir engel bulunmamaktadır. Katılma hesapları ise temel olarak kâr ve zarara katılma prensibine göre işlemekte olduğundan bu hesapların sigortaya tabi tutulması elzem değildir. Ancak yasa koyucu, katılım bankalarındaki cari hesaplarla katılma hesapları arasında sigortalama açısından herhangi bir fark yaratmamış ve özel cari hesaplarla katılma hesaplarının sigortalanması konusu aynı şekilde düzenlenmiştir. Bankacılık sektöründeki olumsuz gelişmelerin hızlı bir şekilde yayılma istidadının bulunması ve bunun ekonomiyi olumsuz etkilemesinin yadsınamayacağı gerçeği çerçevesinde sistemi korumak amacıyla katılım bankalarındaki hesapların da bankalardaki hesaplar gibi sigortaya tabi olması prensibi

¹²⁸ Tok, a. g. e., s. 40-41.

¹²⁹ Tok, a. g. e., s. 41.

benimsenmiştir. Dünyadaki faizsiz bankacılık uygulamalarında ise, kâr ve zarara katılma hesapları için ne bir sigorta ne de bir fon uygulaması vardır. Ancak bazı ülkeler faizsiz şekilde isleyen bir destek fonu kurarak sorunu halletmişlerdir.¹³⁰

Yeni 5411 sayılı Bank. K. ile katılım bankalarındaki tasarrufların 50.000,00 YTL'ye kadar olan kısmını güvence altına alan ve Katılım Bankaları Birliği (Eski Adı: ÖFK Birliği) bünyesinde bulunan “ Güvence Fonu”, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir. Getirilen bu düzenleme ile bankalardaki vadesiz mevduatla benzer özellikler gösteren katılım bankalarındaki özel cari hesaplar da TMSF kapsamına alınmıştır. Ve böylece hâlihazırda BDDK kararlarına göre bankalardaki mevduatlar için mevduat sigortasındaki üst sınır olan 50.000,00 YTL'lik sigorta kapsamı TMSF'ye devredilen Güvence Fonundaki özel cari hesaplar ve katılma hesapları için de cari hale gelmiştir.¹³¹

TMSF tarafından güvence kapsamında olan fonlar, katılım bankaları nezdindeki gerçek kişilere ait katılım fonlarıdır (özel cari hesaplar ile katılma hesaplarıdır). Bank. K. md. 64'de ise sigorta kapsamı dışında kalan mevduat ve katılım fonu düzenlenmiştir. Buna göre;

- a) İlgili kredi kuruluşunun hâkim ortakları ile bunların ana, baba, eş ve velâyet altındaki çocuklarına ait mevduat ve katılım fonu ile diğer hesaplar,
- b) İlgili kredi kuruluşunun yönetim veya müdürler kurulu başkan ve üyeleri, genel müdür ve yardımcıları ile bunların ana, baba, eş ve velâyet altındaki çocuklarına ait mevduat ve katılım fonu ile diğer hesaplar,
- c) 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 282. Maddesindeki suçtan kaynaklanan malvarlığı değerleri kapsamına giren mevduat ve katılım fonu ile diğer hesaplar ile

¹³⁰ Tok, a. g. e., s. 41-42.

¹³¹ Tok, a. g. e., s. 42-43.

- d) Kurul tarafından belirlenen diğer mevduat, katılım fonu ve hesaplar, sigorta kapsamı dışındadır.¹³²

Bu çerçevede TMSF güvencesinden, gerçek kişilere ait tasarruf hesapları yararlanabileceğinden; şirket ve kurumların ticari mevduatı, ayrıca kişi ve kurumların repo işlemleri ya da menkul kıymet alış verisiyle bağlantılı işlemleri, kıyı bankaları ve dolayısıyla off-shore hesapları da sigorta fonu kapsamı dışındadırlar.¹³³

2.1.1.5. Özel cari hesaplarda vergilendirme

İstenildiğinde kısmen veya tamamen geri çekilebilen cari hesapların sahiplerine faiz, kâr payı veya başka şekilde herhangi bir ödeme yapılmaz ve bu hesaplar mevduat özelliği taşımazlar. Dolayısıyla cari hesap sahiplerinin herhangi bir nema elde etmeleri söz konusu olmadığından, bu hesaplar vergi konusu dışında kalır.¹³⁴

Katılım Bankalarıysa cari hesapların işletilmesinden elde ettikleri kâr veya zararı kendi hesaplarına intikal ettirerek kurumlar vergisi matrahının tespitinde bunları dikkate alırlar.¹³⁵

2.1.1.6. Özel cari hesaplarda zamanaşımı

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun Zamanaşımı başlığı altındaki 62. Maddeye göre, bankalar nezdlerindeki mevduat, katılım fonu, emanet ve alacaklardan hak sahibinin en son talebi, işlemi, herhangi bir yazılı talimatı tarihinden başlayarak on yıl içinde aranmayanlar zamanaşımına tâbidir.¹³⁶

¹³² 5411 sayılı Bankacılık Kanunu

¹³³ Tok, a. g. e., s. 43.

¹³⁴ Inaltong, Ceyhan, *Özel Finans Kurumlarının Faaliyetleriyle Kâr ve Zarar Ortaklığı Belgesinin Vergi Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, Vergi Dünyası Dergisi, S: 61, Eylül 1986, s. 24.

¹³⁵ Tok, a. g. e., s. 44.

¹³⁶ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu

Zamanaşımına uğrayan her türlü mevduat, katılım fonu, emanet ve alacaklar banka tarafından hak sahibine ulaşılamaması hâlinde, yapılacak ilânı müteakiben Fona gelir kaydedilir. Bu maddenin uygulanması ile ilgili usûl ve esaslar kurulca belirlenir.¹³⁷

Bu düzenleme ışığında, katılım fonu arasında yer alan özel cari hesaplarda, hesaplara ilgili son muamele tarihinden veya hesap sahibinin herhangi bir şekilde en son yazılı talimatı tarihinden itibaren on yıl geçmiş olması halinde, yapılacak ilânı müteakip, zamanaşımına uğramış olan hesaplardaki miktarlar Fona gelir kaydedilecektir. Burada banka öncelikle, 10 yıllık sürenin dolmasından 3 ay önce hesap sahibine hesabın zamanaşımına uğrayacağına ilişkin uyarı mektubu gönderecektir. Yazılı uyarıya rağmen üç aylık süre zarfında aranmayan ve böylece zamanaşımına uğrayan katılım fonları, zamanaşımını izleyen takvim yılının ilk üç ayı içinde, Fonun TCMB nezdindeki hesabına alacak kaydedilmek üzere gönderilir.¹³⁸

Bankacılık Kanunu'nda mevduat ve katılım fonları için öngörülen zamanaşımı, Bankacılık Kanunu'nda öngörülen zamanaşımından, zamanaşımının niteliği ve sonuçları, süresi ve işlemeye başladığı tarih açısından farklılıklar arz etmektedir. Örneğin genel zamanaşımı süresi borcun muaccel olduğu tarihten itibaren işlemeye başladığı halde, banka mevduatında zamanaşımı, son talep veya işlem tarihinden işlemeye başlamaktadır.¹³⁹

Netice olarak, hak sahibince aranmamış ve hesaplarda zamanaşımını kesen para çekme, yatırma, nakil ya da hesaptan hesaba virman, alacak ve borç kaydı gibi işlemler yapılmayan özel cari hesaplar da yukarıda öngörülen şartlar altında zamanaşımına uğrayacaktır. Özel cari hesaplara çek keside edilmesi de para çekme anlamında olup, zamanaşımını kesen bir işlemdir. Ayrıca hesaplarda zamanaşımının durması söz konusu olmayıp ancak kesilmesi ve böylece kaldığı yerden değil yeni baştan işlemeye başlaması söz konusu olacaktır. Uygulamada katılım bankalarınca hesap sahiplerine

¹³⁷ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu

¹³⁸ Tok, a. g. e., s. 44.

¹³⁹ Tok, a. g. e., s. 44.

verilen “Özel Cari Hesap Cüzdanlarında”, hesapların 10 yıl içinde aranmaması halinde zamanaşımına uğrayacağını bildiren klozlara yer verilmektedir.¹⁴⁰

2.1.2. Katılma hesapları

Tasarrufların; reel sektöre piyasa şartları içerisinde oluşan kâr oranı ile belirli bir sürede kullandırılması kaidesiyle, kâr ve zarara katılma sözleşmesi çerçevesinde katılım bankalarına yatırıldığı hesaplardır. Kâr payı esasına göre çalışan sistemde, finanse edilen projelerden zarar edilmesi de mümkün olduğundan tasarrufunu faizsiz bir bankada katılım hesabına yatıran kişinin vade sonunda ne miktarda kâr payı alacağı önceden bilinmemektedir. Diğer bir ifade ile hesap sahibine kârın yanında anaparanın da aynen ödeneceği garantisi verilmemekte, hesap sahibinin talep hakkı ve katılım bankasının ödeme yükümlülüğü birim hesap değeri tutarına göre belirlenmektedir. Birim hesap değeri, hesap sahibinin katılma belgesinde yer alan hesap değeri sütunundaki en son değer katılım bankası tarafından açıklanan birim değer ile çarpılması suretiyle bulunmaktadır. Birim değer, katılma hesaplarının bankaca işletilmesi sonucu kâr veya zarar edildiğinde değişen bir ağırlık birimi olup katılma hesaplarının oluşturduğu havuzun kâr-zarar gelişimini yansıtmaktadır.¹⁴¹

Katılım hesaplarında vade sonunda elde edilen getiri, hesap açılışı sırasında belirlenen oranlar üzerinden tasarruf sahibi ile katılım bankası arasında paylaşılır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, katılım hesabına yatırılan tasarrufun vadesi geldiğinde anaparanın ne kadar kazandırılacağı belli olmamasıdır.¹⁴²

1929 bunalımına reaksiyon olarak gelişen Keynezyen ekonomik görüşünün etkisiyle, daha öncesine göre artık banka paniği yaşanmasa da teorik olarak faizli sistemle çalışan bankaların zarar etmeleri durumunda borçlarını ödeyememesi ve mudilerin zarar etmesi nedeniyle banka paniği yaşanması muhtemeldir. Ancak, katılım bankalarının en başta mudilerle elde edilecek kâr ve zarara katılım anlaşması yapmaları nedeniyle, böyle bir paniğin yaşanmasının da önüne geçilmiş olmaktadır. Diğer bir ifade

¹⁴⁰ Tok, a. g. e., s. 45.

¹⁴¹ Kaçmaz, a. g. e., s. 3.

¹⁴² Kaçmaz, a. g. e., s. 4.

ile katılım bankaları İslam iktisadının prensipleri arasında yer alan risk alma konusunda istekli olan mudilere daha çok hitap etmektedir.¹⁴³

2.1.2.1. Tanımı

Özel finans kurumlarına Türk Lirası veya yabancı para cinsinden nama yazılı olarak "kâr ve zarara katılma hesabı cüzdanı" karşılığında yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş faiz, kâr ve sair nam altında bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplar, katılma hesaplarını ifade eder.¹⁴⁴

Katılma hesapları; yatırım mevduatı hesabı ile tasarruf mevduatı hesabıdır. Muhtemelen geleneksel bankalardaki aynı adla bulunan mevduatla karışmaması için işleyişi farklı olan bu hesapların ikisine birden katılma hesapları adı verilmiştir. Bu hesaplar faizsiz bankaların K/Z'a Katılma Hesabı Akdi karşılığında Türk Lirası veya döviz cinsinden yatırılan fonların kullanılmasından doğacak K/Z'a katılma sonucunu doğuran, gerçek ve tüzel kişilerce yatırılan fonlardır.¹⁴⁵

Hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmez ve anaparanın aynen geri ödenmesi için garanti verilmez.¹⁴⁶

5411 sayılı Bankacılık Kanunu md. 3'e göre katılma hesabı, "katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesapları"¹⁴⁷ ifade eder.

¹⁴³ Kaçmaz, a. g. e., s. 4.

¹⁴⁴ *Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik*, 20 Eylül 2001 Tarihli Resmi Gazete, Sayı: 24529.

¹⁴⁵ Akın, a. g. e., s. 280.

¹⁴⁶ Ucar, a. g. e., s. 68.

¹⁴⁷ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu

Katılım bankalarının fon toplama aracı olarak kullandığı katılma hesapları, faizsiz bankaların fon toplama tekniklerinden mudaraba ve muşaraka türü ortaklıklara dayanmaktadır. Hesap sahipleri bu ortaklığa sermaye ile katılmakta, katılım bankası ise işi yapan, girişimci taraf olarak ortak olmaktadır.¹⁴⁸

Katılım bankalarının, özel cari hesaplar ve katılma hesaplarına karşılık önceden belirlenmiş bir getiri garantisi veremeyecekleri gibi katılım hesaplarına yatırılan anaparanın aynen geri ödenmesine ilişkin garanti de veremezler. Hesap sahibinin katılma hesabından talep edebileceği ve katılım bankasının ödemekle yükümlü olduğu tutar, vade sonunda geçerli olan birim hesap değeri kadardır.¹⁴⁹

“Katılım bankaları, katılma hesaplarının iletilmesinden doğacak kâr ve zarara katılma oranlarını, zarara katılma oranı kâra katılma oranının %50’sinden az olmamak kaydıyla, para cinsi, tutar ve vade grupları itibariyle ayrı ayrı belirleyebilir.” Yönetmelik, katılım bankalarını kâr ve zarara katılma oranlarının belirlenmesinde serbest bırakıyor olsa da yaygın olarak kullanılan oran %80 katılımcının payı, %20 katılım bankasının payı şeklindedir.¹⁵⁰

Katılım bankaları bu oranı %90-%10 olarak işlettikleri hesaplar da açabilmektedir. Bu tür hesaplarda vadedilen kâr oranlarının uygulanması ise hesabın 12 ay boyunca kapatılmaması gibi şartlara bağlanmakta, bu suretle hesapların vade yapısı uzatılmaya çalışılmaktadır.¹⁵¹

- Birim Değeri: Katılım bankasının katılma hesaplarına fon kabul ettiği ilk gün için 100 olarak kabul edilen ancak kâr veya zarar edildiğinde değişen, kâr veya zarar kayıtlarının yapıldığı günlerde, vadelerine göre ayrılmış her bir fonun toplam değerinin fonun bir önceki günkü toplam hesap değerine bölünmesi suretiyle hesaplanan, kâr veya zarar kaydı yapılmayan günlerde ise bir önceki günün birim değerine eşit olan katsayıyı,

¹⁴⁸ Darçın, a. g. e., s. 60.

¹⁴⁹ Darçın, a. g. e., s. 60.

¹⁵⁰ Darçın, a. g. e., s. 60.

¹⁵¹ Darçın, a. g. e., s. 60.

- Birim Hesap Değeri: Katılma hesabının cari değerini belirleyen ve birim değeri ile hesap değerinin çarpılması suretiyle hesaplanan, katılma hesabı sahibinin, üzerinde hak iddia edebileceği tutarı,
- Hesap Değeri: Katılım bankasının katılma hesaplarına fon kabul ettiği ilk gün, hesap sahibince yatırılan tutarın 100 olarak kabul edilen birim değere bölünmesi suretiyle, müteakip günlerde ise, para yatıran veya çeken kişiye ait hesap değerine, hesap sahibince yatırılan veya çekilen miktarın birim değere bölünmesi ile bulunacak tutarın, para yatırılmışsa eklenmesi, para çekilmişse çıkarılması suretiyle hesaplanan ve katılma hesabı sahiplerinin fon mevcuduna katılma oranını gösteren katsayısı” ifade etmektedir.¹⁵²

Katılım hesaplarında biriken fonlarla oluşturulan fon havuzlarından dağıtılacak kâr miktarı veya zarar durumunda hesaplara yansıtılacak miktar, Yönetmeliğin açıkladığı birim değeri, hesap değeri ve birim hesap değeri kullanılarak günlük veya haftalık olarak hesaplanmaktadır.¹⁵³

2.1.2.2. Özellikleri

Hesap sahibine faiz veya sabit bir gelir ödenmez, anaparanın aynen geri ödeneceği garantisi verilmez. Hesap sahibinin talep hakkı ve katılım bankasının mükellefiyeti “Birim Hesap Değeri”ne tekabül eden miktardan ibarettir. Hesap lehine tahakkuk ettirilecek gelirler vergi mevzuatı açısından mevduat geliri sayılır.¹⁵⁴

Bu hesaplardaki fonlar “Birim Hesap Değerleri” üzerinden muhasebeleştirilir ve kurum hesaplarında gösterilmezler. Bu hesaplarla ilgili olarak kurumca yılda 6 aylık devreler itibarıyla iki defa hesap vaziyeti tanzim edilip kamuya duyurulması zorunludur.¹⁵⁵

Katılım bankalarından alacaklı olan üçüncü şahısların, sadece bankaya ait,

¹⁵² Darçın, a. g. e., s. 60-61.

¹⁵³ Darçın, a. g. e., s. 61.

¹⁵⁴ Tunay, K. Batu, *Finansal Sistem Yapısı, İşleyişi, Yönetimi ve Ekonomisi*, Birsen Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 334.

¹⁵⁵ Tunay, a. g. e., s. 334.

sermaye, ihtiyat ve dağıtılmamış kârlar üzerinden talep hakkı vardır. Bu hesaplarda biriken fonlar üzerinden alacaklıların herhangi bir talep hakkı yoktur.¹⁵⁶

Bu hesapların işletilmesinden doğacak kârdan ve zarardan alacağı pay yüzde 20'den çok olamaz. Bankaca tespit edilen oranın, yüzde 20'lik marj içinde kalmak koşulu ile değiştirilmesi T.C. Merkez Bankası'nın iznine tabidir. Banka bilançosunda ancak kendi payına düşen kâr ve zarar ile bu hesapların işletilmesinden doğan masrafları gösterir. Banka kârdan payını ve zarardan hissesine düşen payı günlük veya haftalık olarak hesaplarına intikal ettirir.¹⁵⁷

Özel fon havuzları şeklindeki katılma hesapları hariç olmak üzere, katılım bankaları nezdinde açılacak katılma hesaplarının vadeleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

- 1 aya kadar vadeli (1 ay dâhil)
- 3 aya kadar vadeli (3 ay dâhil)
- 6 aya kadar vadeli (6 ay dâhil)
- 1 yıla kadar vadeli
- 1 yıl ve daha uzun vadeli olmak üzere, beş gruba ayrılırlar ve her grup kendi içinde bir bütün teşkil eder ve ayrı ayrı muhasebeleştirilir ve ayrı ayrı işletilir.¹⁵⁸

Katılma hesaplarında biriken fonlar için aşağıda belirtilen oranlarda TCMB nezdindeki özel bloke hesaplarda blokaj tesis edilecektir.

- I) Yeni Türk Lirası Katılma Hesaplarında: %6
- II) Yabancı Para Katılma Hesaplarında: %11

Bu hesaplarda biriken fonlar Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamına girmezler. Katılma hesaplarına toplanan fonlara hesabın açıldığı tarihte deklere edilmiş

¹⁵⁶ Tunay, a. g. e., s. 334.

¹⁵⁷ Tunay, a. g. e., s. 334.

¹⁵⁸ 29 Mart 2002 tarih ve 24710 sayılı Resmi Gazete, *Mevduatın Vade ve Türleri ile Katılma Hesaplarının Vadeleri Hakkında Tebliğ*.

hiçbir getiri veya maliyet unsuru yoktur. Fon sahiplerine deklere edilebilecek yegâne husus geçmişte açılmış ve vadeleri dolmuş hesaplara fiilen yansıtılmış kâr ve zararlardır. Tasarruf sahibi geçmişteki sonuçlara göre bir tercih yapmak zorundadır.¹⁵⁹

2.1.2.3. Katılma hesaplarının hukuki niteliği

Kâr ve zarara katılma hesabı akdinin temel unsurları arasında, hesaba gerçek ya da tüzel kişiler tarafından para yatırılması, toplanan fonların katılım bankası tarafından basiretli bir şekilde işletilmesi, fonun işletilmesinden doğan kâr veya zararın hesap sahibi ile katılım bankası arasında paylaşılması, yatırılan paranın aynen iade garantisinin olmaması, hesap sahibine faiz veya sabit bir gelir ödenmemesi, bankanın toplanan fonları işletirken son derece özenle hareket etmesi, bankanın toplanan fonları sözleşmede öngörülen şekilde kullanması, para yatıran kişinin paranın işletilmesine aktif olarak katılmasının söz konusu olmaması vs. hususlar yer almaktadır.¹⁶⁰

Katılım bankalarında kâr ve zarara katılma hesabı açtıranların adi ortaklık kurma niyeti ve kastı bulunmadığından sözleşmenin adi ortaklık olmadığı ileri sürülmektedir.

Bir başka benzer sözleşme türü ise sonuca katılmalı ödünç sözleşmesidir. Yargıtay, eski bir kararında, “Bir kimsenin bir başka kimseye veya ortaklığa, yalnız kârdan belli aralıklarla belli oranda pay almasını sağlayarak para vermesi, o sözleşme ortaklık olarak tanımlansa dahi, paylı ödünçten ibarettir.” sonucuna varmıştır. Doktrinde, kâr ve zarara katılma akdinde tarafların iradeleri, kâr yanında zarar olması halinde para yatıran (ödünç veren) kişinin zarara da iştirak etmesi yani verdiği ödünçün sonucuna katılması, ödünç verenin amaç doğrultusunda çalışma ya da bu konuda işbirliği yapma borcunun bulunmaması ve parayı işletme konusunda yetkinin ödünç alan katılım bankasında olması ve ödünç verenin yönetimde etkin olmaması vs. hususlar

¹⁵⁹ *Türkiye’de Özel Finans Kurumlarının Çalışmaları ve Ekonomimize Katkıları*, Özel Finans Kurumları Birliği Vakfı, S. 4.

¹⁶⁰ Tok, a. g. e., s. 50.

göz önüne alındığında bu sözleşmelerin sonuca katılmalı ödünç olarak tavsif edilebileceği ileri sürülmektedir.¹⁶¹

Katılma hesabı akdinin şirket akdi mi yoksa sonuca katılmalı ödünç mü olduğu ya da kanunda düzenlenmemiş sui generis nitelikte bir akit mi olduğu sorusuna cevap verebilmek için sırasıyla taraflar arasındaki akde verilen isme, sözleşmede yer alan hükümlere ve taraflar arasındaki ilişkinin içeriğine bakılması gerekmektedir.¹⁶²

Şirket akdinin meydana gelebilmesi için öncelikle taraflar arasında şirket kurma iradesi olmalıdır. Bu çerçevede sermaye koyma ve kâr ve zarara ortaklık iradesi, şirket kurma iradesi olarak değerlendirilebilir. Adi şirkette ortakların kâr yanında zarara da iştirak etmesi geniş anlamda zorunlu unsur olarak kabul edilmektedir. Adi ortaklıkta yönetim, aksine sözleşme veya karar yoksa ortakların tümüne aittir. Ancak ortaklığın yönetimi ortaklardan birine verilebilir. Adi ortaklık akdinin karakteristik bir özelliği de ortaklığı denetleme hakkının bütün ortaklara tanınmış olmasıdır. Bu hak yönetici olsun olmasın bütün ortaklara tanınmış bir haktır. Adi şirkette müşterek gayenin tahakkuku için gayret ve özen sarfetme yükümü olarak nitelendirilebilecek olan “affectio societatis” unsuru ise, taraflar arasındaki işbirliğinin az ya da çok bir ölçüde gerçekleştirilmesini gerektirir.¹⁶³

Katılma hesaplarında fon yatıran hesap sahipleri, kurumun yönetimine katılamazlar. Katılma hesaplarının zarar etmesi halinde, zarara katılma yatırılan fon miktarı ile sınırlıdır. Ayrıca katılma hesabı sahiplerinin fon hesaplarında toplanan meblağın işletilmesini denetleme hakları da yoktur. İdare ve denetleme hakkı ve arzusuna sahip olmaksızın sadece verdiği ödünçün sonucuna katılma ihtimali ile sınırlanmış olarak Kâr elde etme arzu ve gayesi ile katılım bankasına parasını tevdi eden katılma hesabı sahibinin bu iradesi, adi şirketten ziyade sonuca katılmalı ödünç akdi lehine kuvvetli bir karinedir.¹⁶⁴

¹⁶¹ Tok, a. g. e., s. 50-51.

¹⁶² Tok, a. g. e., s. 51.

¹⁶³ Tok, a. g. e., s. 51-52.

¹⁶⁴ Tok, a. g. e., s. 52.

Yargıtay da, İhlâs Finans mudilerinin kâr ve zarara katılma hesaplarındaki paralarının tahsili istemli davalarla ilgili olarak, genel olarak kâr ve zarara katılma hesaplarının niteliği çerçevesinde hesap sahiplerinin fonların işletilmesinin sonucuna katılmaları gerektiğinden, tasfiye bitiminde artı bakiye kalması halinde bir hak talebinde bulunabilecekleri şeklinde içtihatla bulunmuştur. Bu kararlar:

- Kâr ve zarara katılma hesabının niteliği gereği, tasfiye işlemleri sonucunda bir alacak kalması halinde davacılar, davalı tasfiye halindeki İhlâs Finans Kurumu'ndan bir hak talebinde bulunabileceklerinden bidayet mahkemesinin davanın kabulü yönündeki kararının bozulmasına karar verilmiştir.
- Davacının alacağı, kâr ve zarara katılma belgesine dayandığından, kâr ve zarar ortaklığına bağlı alacak ancak davalı şirketin tasfiyesi sonucu alacaklılara ödeme yapıldıktan sonra bir meblağ kalması halinde davacı alacaklıya ödenebileceğinden, tasfiye devam ederken bu belgeye dayalı alacağın tahsiline hükmedilemeyeceğinden, davanın kabulü yönündeki ilk derece mahkemesi kararının bu nedenle bozulmasına karar verilmiştir.
- Davacının alacak talebinin, davalı kurum nezdindeki kâr–zarar hesabından kaynaklandığı çekişmesizdir. Bu ilişkiden doğan alacağın talep edilebilmesi için kâr ve zarar hesap cüzdanında öngörülen koşulların gerçekleşmesi elzem olduğundan, tasfiye devam ederken söz konusu alacağın davalı finans kurumundan talep edilebilmesi gayri kabildir.¹⁶⁵

2.1.2.4. Katılma hesaplarının sigortalanması

Katılım bankalarındaki katılma hesapları, özel cari hesaplarla aynı şartlarla TMSF kapsamındadır.

¹⁶⁵ Tok, a. g. e., s. 52-53.

2.1.2.5. Katılma hesaplarında vergilendirme

Kâr ve zarara katılma hesaplarında toplanan fonların katılım bankalarınca işletilmesinden elde edilecek sonuca göre, katılma hesabı sahiplerince belli bir kâr payı elde edilmekte ya da anaparalarında eksilme olmaktadır. Yürürlükteki Gelir Vergisi Kanunu hükümleri çerçevesinde katılım bankalarınca kâr ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kâr payları, mevduat bankalarının mudilerine ödediği faiz gelirleri gibi menkul sermaye iradı olarak nitelendirildiğinden, katılım fonlarının işletilmesinden Kâr elde edilmesi halinde katılma hesabı sahiplerinden her ay stopaj yoluyla gelir vergisi kesintisi yapılmaktadır. 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 75. Maddesinin ilk bendi şu şekildedir: "Sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışında nakdi sermaye veya para ile temsil edilen değerlerden müteşekkil sermaye dolayısıyla elde ettiği Kâr payı, faiz, kira ve benzeri iratlar menkul sermaye iradıdır." Görüldüğü üzere kanun, hem katılım bankalarının hem de mevduat bankalarının mudilerine vermiş oldukları artı değerleri menkul sermaye iradı olarak kabul etmiş ve vergileme açısından fark gözetmemiştir.¹⁶⁶

Katılım bankaları, Kurumlar Vergisi Kanunu hükümleri muvacehesinde Kâr ve zarara katılma hesabı karşılığında ödedikleri Kâr paylarını gider olarak indirebilme imkânına sahiptirler.¹⁶⁷

2.1.2.6. Katılma hesapların kâr dağıtımı

Kâr ve zarara katılma hesabı sahiplerine kâr dağıtımı, Özel Finans Kurumları Kurulması Hakkında 83/7506 sayılı Kararname Eki Karara İlişkin Tebliğ gereğince yapılmaktadır. Hesabın açılması fonun kurumca işletilmesi ve sonunda kâr veya zarar ilavesiyle çekilmesi safhalarında, ayrı ayrı değer ölçüleri kullanılır. Bu değer ölçüleri şunlardır¹⁶⁸:

- Birim değer

¹⁶⁶ Tok, a. g. e., s. 54.

¹⁶⁷ Tok, a. g. e., s. 54.

¹⁶⁸ Küçükkocaoğlu, G., *İslami Bankalar ve İslami Finans Kurumları Çalışma Notları*, s. 16. <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma17.doc>, Erişim Tarihi: 4 Ocak 2010.

- Hesap değeri
- Birim hesap değeri

2.1.2.6.1. Birim değer

Katılma hesaplarının Kurumca işletilmesi sonucu kâr veya zarar edildiğinde değişen bir ağırlık birimidir. Katılma hesaplarının oluşturduğu havuzun kâr-zarar gelişimini yansıtır. Kurumun katılma hesaplarına fon kabul ettiği ilk gün için 100 olarak alınan birim değer her gün veya hafta sonu, o gün veya hafta içinde elde edilen kâr veya zararın ilavesiyle yeniden hesap edilir ve bir sonraki gün veya hafta sonuna kadar geçerli olmak üzere ilan edilir.¹⁶⁹

Birim değer, kâr veya zarar kayıtları yapılan fondaki mevcut aktifler değeri toplamının bir önceki gün veya haftadaki hesap değerleri toplamına bölünmesi ile bulunur.¹⁷⁰

Fonun kâr etmesi halinde birim değer yükselir, zarar etmesi halinde ise düşer. Birim değer yüksekliği fonun kârlılığını gösterir. Halen faaliyet gösteren Özel Finans Kurumları'nda birim değer haftalık olarak hesaplanmaktadır.¹⁷¹

Birim değer katılma hesaplarının Kâr zarar gelişimini gösteren ve Kâr veya zarar edildiğinde değişen bir çeşit indekstir. Birim değer hesaplanması şöyle formüle edilebilir:¹⁷²

Tablo 1: Birim Değerin Hesaplanması

$$\text{Birim Değer} = \frac{\text{Fonda Mevcut Aktif Değerler Toplamı (Yatırılan Anapara + K/Z)}}{\text{Bir Önceki Döneme (Gün ya da Hafta) Ait Hesap Değeri Toplamı}}$$

¹⁶⁹ Küçükkocaoğlu, a. g. e., s. 16.

¹⁷⁰ Küçükkocaoğlu, a. g. e., s. 16.

¹⁷¹ Küçükkocaoğlu, a. g. e., s. 16.

¹⁷² Karapınar, a. g. e., s. 43.

2.1.2.6.2. Hesap değeri

Katılma hesabı fonlarına para yatıran kişilerin bu fonda mevcut aktiflere katılma oranıdır. Bu, her bir hesap için, hesaba para eklendikçe değeri artan, çekildikçe azalan bir katsayıdır. Yatırılan paranın hesap değeri o günkü birim değere bölünerek bulunur. Bu katsayı, kâr-zarara katılma belgesinde gösterilir ve her hesaba para yatırıldığı ya da hesaptan para çekildiği zaman belge üzerinde yeni hesap değeri yazılır.¹⁷³ Fonda hesabı olan kişilerin hesap değerlerinin ayrı ayrı toplamı “hesap değerleri toplamı”nı oluşturur.¹⁷⁴ Hesap değeri şöyle formüle edilebilir:¹⁷⁵

Tablo 2: Hesap Değerinin Hesaplanması

$$\text{Hesap Değeri} = \frac{\text{Hesap Sahibinin Yatırdığı Fon Tutarı}}{\text{Bir Önceki Döneme Ait Birim Değeri Toplamı}}$$

2.1.2.6.3. Birim hesap değeri

Birim değer ile hesap değerinin çarpılması sonucu bulunan ve katılma hesabı anlaşma sahibinin üzerinde hak iddia edebileceği meblağı gösterir.¹⁷⁶

Hesabın açıldığı gündeki birim-hesap değeri, haliyle hesabın kendisine eşittir. Fonun işletilmesi sonucu kâr elde edildiğinde birim değer yükseldiğine göre bu yeni birim değerin, hesap değeri ile çarpımı sonucu bulunan yeni birim- hesap değeri,

¹⁷³ Başaran, a. g. e., s. 13.

¹⁷⁴ Küçükkocaoğlu, a. g. e., s. 16.

¹⁷⁵ Karapınar, a. g. e., s. 43-44.

¹⁷⁶ Küçükkocaoğlu, a. g. e., s. 16.

fon sahibinin vade sonunda hak iddia edebileceği meblağı yani yatırdığı para artı kârını gösterir.¹⁷⁷ Birim hesap değeri şöyle formüle edilebilir¹⁷⁸:

Tablo 3: Birim Hesap Değerinin Hesaplanması

$$\text{Birim Hesap Değeri} = \text{Birim Değeri} \times \text{Hesap Değeri}$$

Örnek 1: Bir müşteri Kurum adına açtırdığı katılma hesabına 1 milyon TL yatırmıştır. Paranın yatırıldığı gün geçerli olan birim değeri 100 ise,

$$\text{Hesap değeri} = 1.000.000 / 100 = 10.000$$

$$\text{Birim-hesap değeri} = 10.000 * 100 = 1.000.000 \text{ TL}$$

Örnek 2: Fonun işletilmesi sonucu kâr ettiğini ve birim değerinin 105 olduğunu varsayalım. Bu durumda vade sonunda;

$$\text{Hesap değeri} = 1.000.000 / 100 = 10.000$$

$$\text{Birim-hesap değeri} = 10.000 * 105 = 1.050.000 \text{ TL.}$$

Yani, müşteri vade sonunda 50.000 TL kâr etmiştir.¹⁷⁹

2.2. Fon Kullanırma Yöntemleri

Katılım bankalarının sunduğu bireysel ve ticari finansman hizmetleri; taşıt finansmanı, konut finansmanı, işyeri-arsa finansmanı, eğitim-seyahat gibi çok çeşitli konuyu ve eşyayı kapsayabilecek tüketici (ihtiyaç) kredileridir. Bu hizmetlerin esasında yatan prensip, nakdî kredi kullanılmamasıdır. Mevzuatta katılım bankalarının sağladığı finansman için “kredi” kavramı kullanılsa da bu işlemlerin alım-satım esasına dayandığı gözden kaçırılmamalıdır. Bireysel finansmanda daha çok murabaha (finansman desteği) yoluna başvuran katılım bankaları, ticari ve büyük ölçekli

¹⁷⁷ Küçükkocaoğlu, a. g. e., s. 16.

¹⁷⁸ Küçükkocaoğlu, a. g. e., s. 13.

¹⁷⁹ Küçükkocaoğlu, a. g. e., s. 16.

finansman sağlanması için leasing, muşaraka ve mudaraba gibi kiralama ve ortaklık türlerine başvurmaktadır.¹⁸⁰

2.2.1. Nakdi krediler

2.2.1.1. Kurumsal finansman desteği

Özel finans kurumu ile fonu kullanacak işletme arasında akdedilecek sözleşme dâhilinde, işletmenin ihtiyaç duyduğu gayrimenkulün, makine ve teçhizatın, ham veya yarı mamul maddenin peşin bedelinin özel finans kurumunca işletme adına satıcıya ödenmesi ve işletmenin vadeli olarak borçlandırılması işlemidir.¹⁸¹

Bu yöntemle kullanılacak fonlar karşılığında teminat alınması, satıcı ve fonu kullanacak işletme arasındaki satış sözleşmesinin ve malın peşin satış bedelinin ödenmesine ilişkin belge suretinin özel finans kurumunca muhafazası zorunludur.¹⁸²

Bir mala ihtiyacı olup da gerekli finansmanı temin edemeyen müşteri faizsiz bankadan söz konusu malın satın alınmasını istemektedir. Faizsiz banka da bu malı peşin olarak satın aldıktan sonra, belli bir kâr payını da üzerine ekleyerek müşterinin ödeme gücüne göre vadeli bir şekilde satmaktadır.¹⁸³

Burada eklenen kâr payının faize benzediği ileri sürülmektedir. Faizsiz banka açısından bu işlemi geçerli kılan, bankanın malın mülkiyetini belirli bir süre elinde tutup riske açık olmasıdır.¹⁸⁴

İslam literatüründe, murabaha olarak adlandırılan üretim desteği, işletmelerin ihtiyaç duydukları gayrimenkul, hammadde ve malzeme ile teçhizat ve makinelerin üçüncü kişilerden peşin satın alınıp, alış fiyatı üzerinden alıcı ile mutabık kalınan bir fiyattan vadeli satılması işlemidir.¹⁸⁵

¹⁸⁰ Darçın, a. g. e., s. 61-62.

¹⁸¹ Resmi Gazete, 20.09.2001, Sayı: 24529.

¹⁸² Resmi Gazete, 20.09.2001, Sayı: 24529.

¹⁸³ Takan, M., *Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim*, 2. Baskı, Nobel Yayınları, 2002, s. 13.

¹⁸⁴ Özgür, a. g. e., s. 63.

¹⁸⁵ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 50.

Murabahada malın fiyatı, kâr marjı ve nihai satış bedeli açıkça belirtilmektedir. Pratik ve getiri oranı yüksek olan bu yöntem faizsiz bankaların, özellikle faiz ortamı içinde, ortaklık çeşitlerinin uygulama imkânlarının daraldığı zamanlarda kullanılabilir. Katılım bankalarının sık başvurduğu bir yöntemdir.¹⁸⁶

Murabaha işleminde malın fiziki olarak mevcut olması ve bankanın malı satın aldıktan sonra satması gerekmektedir. Malı satın almak isteyen müşterinin sonradan vaadinden cayması banka için ciddi bir risk doğuracağından bunu önlemek için müşterinin bankaya başvurusunun veya talimatının yazılı olması istenmektedir. Vadeli olarak satılan malın bedelinin tahsili bir defada veya taksitler halinde olabilir. Banka tahsilâtı güven altına alabilmek için müşteriden güvence isteyebilir.¹⁸⁷

Faizsiz bankalar murabaha satışlarındaki kâr marjını belirlerken faiz oranlarını göz önünde bulundurmaktadırlar. Ancak ticari bankalarla aynı ortamda faaliyet gösteren faizsiz bankaların, bu karşılaştırmayı yapmaktan kaçınmalarını sağlayacak herhangi bir çözüm mevcut değildir. Herhangi bir faizsiz bankanın bilançosu ciddi bir analize tabi tutulursa bankanın yatırımlarının %90'ının murabaha şeklinde olduğu görülebilir.

Faizsiz bankalar, yatırımcıların tasarruflarına kısa zamanda ulaşmak istediklerinden dolayı, fonlarını uzun dönemli yatırımlara bağlamakta kararsızdırlar. Bu yüzden, birçok murabaha mukaveleleri çok uzun vadeli değildir.¹⁸⁸

Katılım bankasının hem alıcı hem de satıcı rolü oynadığı kurumsal finansman desteği eski adıyla üretim desteği kurum yanında asıl satıcı ve nihai alıcı olmak üzere üç taraf arasında gerçekleşmektedir. Sistem basit olarak şu şekilde işlemektedir: Gayrimenkul, makine teçhizat, ham veya yarı mamul maddeye ihtiyaç duyan işletme, bunları tedarik edeceği satıcı firma ile ön anlaşma yapar. Daha sonra katılım bankasına başvuruda bulunur ve istenilen teminatları da sağlar. Gerekli incelemeleri yapan kurum, satıcı firmadan bedelini peşin ödeyerek malı satın alır ve üzerinde anlaşma yapılmış fiyattan işletmeye satar. Satıcı peşin esastaki faturayı kuruma keser. İrsaliye ise kurum adına ve alıcının sevkini istediği adrese kesilir. Böylece mal doğrudan nihai alıcıya

¹⁸⁶ Küçükkoçaoğlu, a. g. e., s. 9.

¹⁸⁷ Akgüç Ö., 100 Soruda Türkiye'de Bankacılık, 1987, s. 42.

¹⁸⁸ Özgür, a. g. e., 64.

gitmiş olur. Daha sonra katılım bankası, alıcı firma tarafından da bilinen alış fiyatı üzerine kâr marjı ekleyerek bu malı alıcı firmaya fatura eder. Sözleşmede belirlenen vade bitiminde faturadaki tutar alıcı firma tarafından katılım bankasına ödenir.

Uygulanışı basit olan üretim desteği yöntemi bir takım avantajlar taşımaktadır. Öncelikle bütün mal alım satım faturalı, belgeli olduğu için kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınmasında yararlı bir sistemdir.

İkinci olarak finansman maliyetlerinin hesaplanmasında firmalara kolaylık sağlamaktadır. Çünkü finansman maliyeti, satın alınana malın fiyatının içersindedir.

Üçüncü olarak da kredi riski açısından uygun bir sistemdir. Katılım bankası fonun nerede kullanıldığını bildiği için kurum açısından risk kontrolü kolaylaşmaktadır. Taşındığı bu avantajların yanında, yöntemin kendisi ve uygulanışı üzerine önemli eleştiriler yöneltilmektedir. Yönteme yönelik eleştiriler genellikle bu finansman metodunun faizle olan ilişkisinde yoğunlaşmaktadır. Bu eleştirilerin ciddiyeti ve önemi, katılım bankalarının portföylerinin % 90'dan fazlasının üretim desteğinden oluştuğu göz önüne alındığında ortaya çıkmaktadır.¹⁸⁹

Finansal bir işlemin faizi içermesi için üç şartın bir arada bulunması gerekir. Bunlar:

- Ödünç verilen anaparanın üzerinde bir fazlalık oluşması
- Bu fazlalık ile zaman arasında bir ilişki kurulması
- Bu ilişkinin taraflar arasında bir mukavele ile saptanması¹⁹⁰

Görüldüğü gibi kurumsal finansman desteğinde iki ve üçüncü maddeler kesinlikle mevcuttur. Birinci maddede ise belirsizlik vardır. Şöyle ki; kurumsal finansman desteği yönteminde banka müşterisine borç para vermemekte olup, ithal ettiği malı maliyet artı kâr ile müşterisine satmaktadır.¹⁹¹

Kısacası kurumsal finansman desteğini faizli olmaktan kurtaran paranın para ile değil, malın para ile değiştirilmiş olmasıdır. Ancak katılım bankalarının fon kullandırma

¹⁸⁹ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 50.

¹⁹⁰ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 51.

¹⁹¹ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 51.

yöntemleri içersinde en az riskli ve faize en yakın enstrüman olan kurumsal finansman desteği yöntemi paranın para ile mübadelesi değil, para-mal-para mübadelesi olmasına karşın bu mübadele süreci çok hızlı olmaktadır. Bu yüzden malın kurum elinde kalma süresi çok kısa olmakta, bu durumda yöntemi faize yaklaştırmaktadır.¹⁹²

2.2.1.2. Bireysel finansman desteği

Bireysel finansman desteği; ticari işlerin finansmanında kullanılmamak kaydıyla, bireysel ihtiyaçlar için, gerçek kişi alıcıların doğrudan satıcılardan aldıkları mal veya hizmet bedelinin, özel finans kurumu tarafından alıcı adına satıcıya ödenmesi karşılığında, alıcının borçlandırılması işlemidir.¹⁹³

Araç, konut gibi bireysel ihtiyaçlar için gerçek kişi alıcıların doğrudan satıcılardan aldıkları mal veya hizmet bedelinin katılım bankası tarafından müşteri adına satıcıya ödenmesi, karşılığında alıcının borçlandırılması işlemidir. Katılım bankaları tanımında da geçtiği üzere araç ve konut finansmanını mevduat bankaları ile aynı şartlarda gerçekleştirirler. Ancak bireysel tüketici kredisi konusunda mevduat bankalarından ayrılırlar. Bankalar bireysel müşterilerine nakit olarak kredi kullanılabılırken, katılım bankaları kredi kullanıcısına hiçbir şekilde nakdi ödeme yapmaz. Müşterisinin almak istediği malın satıcısına ödemeyi direkt kendisi yapar. Bununla birlikte, bireysel tüketici kredisinde, bireysel müşterinin basiretli davranması şartı da aranır, sözgelimi iki tane buzdolabı, üç tane televizyonu kredilendirmek isteyen bireysel müşterinin kredi teklifi, bireysel krediler tahsis uzmanı tarafından reddedilecektir. Uzun süredir kredi kartı veren hatta bankalar gibi taksitlendirme imkânı da sunan katılım bankaları risklerini dağıtmak adına bireysel pastadan aldıkları kısmı arttırmak istemektedirler. Katılım bankaları ile mevduat bankaları arasında bireysel finansman anlamında görülen temel farklılık ise kredilendirmenin vadelerinde ortaya çıkmaktadır. Katılım bankalarının aktif-pasif yönetiminin temel kurallarından vade boşluğu riskine girmek istememeleri, ikincisini ise yurtdışından uzun vadeli

¹⁹² Türkmenoğlu, a. g. e., s. 51.

¹⁹³ Resmi Gazete, 20.09.2001, Sayı: 24529.

sendikasyon kredisi almak istememeleri bu durumun nedenlerden ilki olarak kabul edebiliriz.¹⁹⁴

2.2.1.3. Finansal kiralama (leasing)

Finansal kiralama; taşınır ve taşınmaz malların 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu hükümleri çerçevesinde, özel finans kurumu tarafından temin edilerek kiraya verilmesidir.¹⁹⁵

Finansal kiralama, kiraya verenin kiralanan mala ait bütün risk ve menfaatlerini aynen malikmişçesine kiralayana devrettiği bir finansman şeklidir. Finansal kiralama, 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu'na göre bilgisayar ve "Rent A Car" firmaları için araba kiralaması hariç, diğer sabit kıymetler için 4 yıllık bir süre için yapılabilmekte olup, orta ve uzun vadeli bir finansman tekniğidir. Ancak Türkiye'de finansal kiralama şirketleri uygulamada vade bir yılı geçmeyecek şekilde kira ödemelerini ayarlamakta ve kanuna muhalefet etmemek için de 4 yıllık süreyi dolduracak şekilde geriye cüz-i ödemeler bırakmaktadır. Kiralama süresi sonunda önceden tespit edilen sembolik bir bedel karşılığı kiracı malın mülkiyetine sahip olabilir.¹⁹⁶

Kiralama en genel anlamı ile herhangi bir varlığın mülkiyetini devralmadan sadece anda kullanım hakkını belli bir süre için elde etmektir. Mal sahibinin mal üzerindeki mülkiyet hakkı saklı kalmak üzere malının kullanım hakkını, bir menfaat karşılığında bir başka kişiye devretmesidir. İşletmeler faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için ihtiyaç duydukları varlıkları satın almak yerine belirli dönemlerde sabit ödemeler yaparak kiralama yoluyla elde edebilirler. Bu tür kiralama anlaşmalarında kiralama süresi, kiralanan varlığın ekonomik ömrünün önemli bir bölümünü kapsamaktadır.¹⁹⁷

¹⁹⁴ Eken, Mehmet Fehmi, *Faizsiz Bankacılık Modelleri ve Türkiye Uygulamaları*, T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005, s. 5.

¹⁹⁵ Resmi Gazete, 20.09.2001, Sayı: 24529.

¹⁹⁶ Arabacı, a. g. e., s. 50-51.

¹⁹⁷ Uyanık, Senan, *Proje Finansmanında Finansal Kiralamanın Rolü*, Türkiye Ticaret Sanayi Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara, 1990, s: 5-6.

İşletmeler tarafından yatırımların gerçekleştirilmesinde yararlanılabilecek kiralama seçeneği ülkemizde yatırım ve finansman amaçlı kiralama ya da kiralama veya İngilizce karşılığı ile “leasing” terimi ile anılmaktadır.¹⁹⁸

Kiralama konusu olabilecek varlıklar oldukça çeşitlidir. Bilgisayarlardan, uçaklara, tarım ve imalat makinelerinden, fotokopi makinelerine kadar her türlü araç kiralama konusu olabilmektedir. Kiralama anlaşmalarında en az iki taraf bulunmaktadır. Kiralama konusu varlığın sahibi; kiraya veren kira ödemeleri yaparak varlığın kullanım hakkını elde eden taraf ise kiracı olarak adlandırılmaktadır. Kiraya verenin ve kiracının ihtiyaçlarına ve kiralanan varlığın özelliklerine göre kira ödemelerinin miktarları ve tarihleri ile sözleşme koşullarının değiştirilmesi mümkündür.¹⁹⁹

İşletmeye sunulan yatırım önerilerinin değerlendirilmesinde, yatırım yapılması düşünülen varlığı kullanımı sonucunda işletmenin elde etmeyi beklediği nakit akışların tahmini yapılır. Daha sonra bu nakit akışlarının tahmini yapılır. Daha sonra bu nakit akışlarının değerine bağlıdır.²⁰⁰

Bir yatırımın değerinin ona sahip olmaktan değil de, kullanım hakkını elde etmekten geldiği fikrinin yaygınlaşması ile birlikte varlıkların kullanım haklarının devri anlamına gelen kiralama, işletmeler tarafından faaliyetlerinde kullanılacak varlıkların elde edilmesinde giderek daha sık kullanılan bir yöntem olmuştur. Kiralama ile kiralamaya konu olan varlığın hukuki sahibi ve ekonomik sahibi birbirinden ayrılmış olmaktadır.²⁰¹

Katılım bankaları finansal kiralama işlemlerini bir sözleşme ile ve asgari dört yıl için yaparlar. Ancak teknolojik ömürleri, yararlanma süreleri kısa olan mallarda sözleşme süresi iki yıldan az olmamak koşulu ile dört yıldan az düzenlenebilir.²⁰²

Finansal kiralama işlemlerinde; sözleşme süresi sonunda malın kiracının mülkiyetine geçeceği sözleşmede belirtilir. Devir işlemleri menkullere göre devir arz eder.²⁰³

¹⁹⁸ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 55.

¹⁹⁹ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 55.

²⁰⁰ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 55.

²⁰¹ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 55.

²⁰² Türkmenoğlu, a. g. e., s. 55.

- Makine ve teçhizat; sözleşme süresi sonunda sembolik devir bedeli tahsil edilir. Bu bedele bir devir faturası kesilir ve devir işlemi tamamlanmış olur.
- Gemi; sembolik devir bedeli tahsil edilir. Gemi sicilinde gerekli işlemler tamamlanır. Devir faturası kesilir ve devir işlemi tamamlanmış olur.
- Araç; sembolik devir bedeli tahsil edilir. Noter satışı yapılır. Plaka, ruhsat devir işlemleri tamamlanır. Ardından devir faturası kesilir ve devir işlemi tamamlanmış olur.
- İş makinesi; diğerlerinde olduğu gibi sembolik devir bedeli tahsil edilir. Noter satışı yapılır. Tescil plaka değişiklikleri için işlemler tamamlanır. Ardından devir faturası kesilir ve devir işlemi tamamlanmış olur.²⁰⁴

2.2.1.4. Mal karşılığı vesaikin finansmanı

Mal karşılığı vesaikin alım-satımı; dış ticaret ve kambiyo mevzuatı çerçevesinde, özel finans kurumu ile fon kullanan arasında düzenlenecek yazılı bir akde istinaden, mal karşılığı vesaikin, özel finans kurumunca peşin satın alınması ve vadeli olarak fon kullanana daha yüksek bir fiyattan satılması işlemidir.²⁰⁵

Bu yöntem esas itibariyle kurumsal finansman desteği yöntemine benzemektedir. Yalnız burada mal karşılığı vesaik katılım bankasınca peşin satın alınmakta ve vadeli olarak fon kullanana daha yüksek bir fiyattan satılmaktadır.²⁰⁶

Fon tahsis kararına ve fon kullandırma prensiplerine göre teminatlar alındıktan sonra, ihracatta, ihracat bedelinin kurumun tasarruf edebileceği rehinli banka hesabına gelmesini temin edecek tarzda, ihracat bedelinin temlik alınması ve diğer düzenleme ve talimatlardan sonra; ihracat vesaiki karşılığında, bankanın müşteri ile anlaştığı bedel müşterinin kurumdaki hesabına ödenmektedir. Ancak bu tutarın % 10'u ihracat vesaik bedelinin yurtdışından tahsiline kadar, beklenmeyen masraflar karşılığı olarak hesapta

²⁰³ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 55.

²⁰⁴ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 55-56.

²⁰⁵ Resmi Gazete, 20.09.2001, Sayı: 24529.

²⁰⁶ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 54.

tutulmaktadır. Bunun için müşteriyle yapılan sözleşmeler çerçevesinde hesaba bloke konulmaktadır. İthalat vesaikine karşılık ödenmesi kararlaştırılan miktar, müşterinin adına açılmış kurumdaki rehinli cari hesaba, ithalat bedeli olan kısmın yurtdışındaki ihracatçıya ödenmesi için müşteriden talimat alındıktan ve bu miktar kadar hesaba bloke konulduktan sonra ödenmektedir. Vesaik mukabili fon kullandırma yöntemiyle, ihracat vesaiklerine karşılık bankanın müşteri ile anlaştığı bedel kadar fon kullandırılırken, ithalat vesaikleri için toleranslı davranılmaktadır.²⁰⁷

Ülkemizde katılım bankaları bu enstrümanı gerektiği şekilde kullanamamaktadır. Şu an sadece yapılan, dış ticaret işlemlerinden doğan vesaiklerin teminata alınması ve buna göre işletmenin/müşterinin ihtiyaçlarının prensipler çerçevesinde karşılanması şeklindedir.²⁰⁸

2.2.1.5. Kâr-zarar ortaklığı yatırımı

Kâr-zarar ortaklığı yatırımı; fon kullanacak gerçek ve tüzel kişilerin tüm faaliyetlerinden veya belirli bir faaliyetinden veya belirli bir parti malın alım satımından doğacak kâr ve zarara katılmak üzere bu kişilere fon kullandırılması işlemidir.²⁰⁹

Kâr-zarar ortaklığı yatırımı yöntemi ile fon kullandırmak için özel finans kurumunun fon kullanılacak gerçek ve tüzel kişilerle "Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi" imzalaması gerekir.²¹⁰

"Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi"nde, özel finans kurumunun kâr ve zarardan alacağı pay ve alacağı teminatlar açıkça gösterilir. Bu sözleşmede, projenin kârlılığından bağımsız olarak özel finans kurumuna önceden belirlenmiş bir tutarda kâr garanti edilmesine dair hükümler yer alamaz.²¹¹

Sermaye sahibinin sermayesini, emek sahibinin emeğini koymaları sonucunda meydana gelen bir ortaklıktır. Kâr ve zarara katılma yöntemiyle fon kullandırma

²⁰⁷ Kılıç, Bünyamin, *Özel Finans Kurumlarının Dünü Bugünü*, İstanbul, s. 55.

²⁰⁸ Kılıç, a. g. e., s. 55.

²⁰⁹ Resmi Gazete, 20.09.2001, Sayı: 24529.

²¹⁰ Resmi Gazete, 20.09.2001, Sayı: 24529.

²¹¹ Resmi Gazete, 20.09.2001, Sayı: 24529.

sisteminin iki farklı biçiminden biridir. Bu işlem sermayeyi başkasının emrine vermektir. Banka, mudaraba yoluyla fon kullanan firmanın basiretli davranmasını ve anaparanın geriye dönüşünü sağlamak için teminat alabilir.²¹²

2.2.2. Gayri nakdi krediler

Katılım bankaları nakdi kredilerin yanında müşterilerine gayri nakdi kredileri de sunmaktadırlar. Bu hizmetlerden bazıları teminat mektupları ve akreditiflerdir.

2.2.2.1. Teminat mektupları

Teminat mektupları; mevduat ve yatırım bankalarında olduğu gibi katılım bankalarının yurt içinde ve yurt dışında bulunan gerçek ve tüzel kişiler lehine, bir malın teslimi, bir bedelin ödenmesi ya da bir işin yapılması gibi edimlerin yerine getirilmesi konularında muhatap kişi ya da kuruluşlara verilen taahhüdün yerine getirilmemesi durumunda mektup tutarının kayıtsız ve şartsız ödenmesi taahhüdünü kapsayan garanti mektuplarıdır.²¹³

Teminat mektupları verildikleri kurum ve kuruluşlar ile şekilleri itibariyle farklı biçimlerle olmaktadır:

- Geçici Teminat Mektubu,
- Kesin Teminat Mektubu,
- Avans Teminat Mektubu,
- Sevkiyat Teminat Mektubu,
- Çok Maksatlı Teminat Mektubu

Teminat mektupları ayrıca 2886 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümlerine göre de çeşitli şekillerde verilmektedir.²¹⁴

²¹² Tunay, a. g. e., s. 338.

²¹³ Arabacı, a. g. e., s. 52.

²¹⁴ Arabacı, a. g. e., s. 52.

Katılım bankalarının verdikleri teminat mektupları daha önceleri kamu ihalelerinde sıkıntılar yaşamaktaydılar. Bu konuda 1999 yılında bütçe kanununda yapılan ek bir değişiklikle ikilem giderilmiş ve katılım bankalarının verdikleri teminat mektupları da ihalelerde rahatlıkla kabul görmeye başlamıştır.²¹⁵

Teminat mektupları limitleri, bankanın kasasından ancak lehine teminat mektubu (kefalet) verilen kişi ya da kuruluşun taahhüdünü yerine getirmemesi durumunda para çıkması söz konusu olduğundan diğer finansman yöntemlerine göre daha yüksektir ve daha çok tercih edilmektedir.²¹⁶

Teminat mektupları, bankacılık sektörü tarafından ekonomik hayata arz edilen önemli hizmetlerdendir. Bu noktada temel felsefe, iktisadi hayatın temel dinamiklerinden olan güven unsuru çerçevesinde, bir işin yerine getirilmemesi halinde ödenecek olan tutarın ödenmemesi rizikosunun “güven kurumu” niteliğindeki banka tarafından muhataba sağlanması kavramıdır.²¹⁷

Burada banka düzenlediği teminat mektubu ile kendi saygınlığını ve güvenilirliğini müşterisinin kullanmasına izin vermekte, müşteri de bankanın saygınlığını kullanarak büyük çapta iş yapmak olanağına sahip olmaktadır. Bu özellikleri nedeniyle teminat mektupları uygulamada sıkça kullanılan bir bankacılık hizmetidir. Gerçekten de bankaların açtığı gayri nakdi kredilerin büyük bir bölümünü banka teminat mektupları oluşturmaktadır.²¹⁸ Teminat mektubu hizmetinin işleyişi şu şekildedir:

- Teminat mektubu uygulamasında öncelikle müşteriye, Genel Kredi Sözleşmesi çerçevesinde bir gayri nakdi kredi limiti tahsis edilmektedir. Bu sözleşmede, tahsis edilen limit, alınacak teminatlar, ödenecek komisyonlar vs. hususlara yer verilmektedir.

²¹⁵ Arabacı, a. g. e., s. 53.

²¹⁶ Arabacı, a. g. e., s. 53.

²¹⁷ Tok, a. g. e., s. 90.

²¹⁸ Tok, a. g. e., s. 90.

- Tahsis edilen limit doğrultusunda, müşterinin teminat mektubu düzenlenmesini istemesi üzerine, müşteri lehine muhataba hitaben teminat mektubu katılım bankası tarafından düzenlenir.
- Müşterinin herhangi bir fiilini taahhüt şeklindeki teminat mektubu düzenlenmesinin akabinde, teminat mektubu konusu riziko doğduğunda, muhataptan geçerli bir tazmin talebi alan banka, rizikonun doğup doğmadığı konusunda herhangi bir araştırmaya girmeden, mektup tutarını muhataba öder.
- “Vade tarihine kadar başvurulmadığı takdirde hükümsüzdür” kaydını taşıyan vadeli teminat mektuplarında, vade içinde tazmin talebi ile karşılaşılmamışsa, bankanın sorumluluğu vade bitiminden itibaren son bulacaktır. Banka, bu tarihten itibaren, teminat mektubunu re’sen iptal edebilecektir. Üzerinde bir geçerlilik süresi kaydı taşımayan teminat mektuplarında ise, taraflarca öngörülen işin bitim tarihinden itibaren on yıllık zamanaşımı süresi söz konusu olduğundan, on yıllık zamanaşımını tamamlayan mektuplar geçersiz addedilirler ve bankanın mektupla ilgili sorumluluğu son bulur.
- Mektup bedelini ödeyen katılım bankası, GKS hükümleri çerçevesinde müşterisine rücu ederek, verilen teminatlara da başvurmak suretiyle ödediği bedeli müşteriden tahsil eder.²¹⁹

Teminat mektuplarının işleyişi yukarıdaki gibi bir çerçevede yürütülmekteyken, bu mektupların özelliklerini şu şekilde özetleyebiliriz:

Teminat mektupları, YTL veya döviz üzerinden düzenlenebilir.

- Teminat mektupları, şekil yönünden; resmi dairelere hitaben verilen teminat mektupları ve serbest konulu teminat mektupları, vade yönünden; vadeli ve vadesiz teminat mektupları, bankanın garanti ettiği rizikonun türüne göre; geçici, kesin ve avans teminat mektupları olarak tasnif edilmektedir.
- Teminat mektupları hukukumuzda kıymetli evrak olarak kabul edilmediğinden haczedilemez ve teminat mektubunun muhatabı, bunu çek gibi senet gibi tahsile veremez, kırdıramaz.

²¹⁹ Tok, a. g. e., s. 90-91.

- Teminat mektupları; firmaların işletme sermayesi ihtiyaçlarını azalttığından, firmalara daha az kaynak kullanarak daha büyük hacimli iş yapma imkânı sağladığından, banka açısından ise kaynak ihtiyacı gerektirmeden kredilendirmeye imkân sağladığından, istikrarlı bir gelir kazandığından ve müşteriden tahsil edilen komisyonlar ile bankacılık hizmet gelirlerinde bir artış sağladığından hem müşteriler hem de banka açısından son derece önemli ve faydalı bir üründür.²²⁰

Banka teminat mektuplarının hukuki niteliği üzerine ileri sürülen görüşler belli gruplar altında toplanabilir: Doktrinde yazarların bir kısmı banka teminat mektuplarının kefalet sözleşmesi göz önüne alınarak açıklanabileceğini savunurken, diğer bir kısım yazarlar söz konusu mektupların garanti sözleşmesi kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Tartışmalar burada noktalanmamış, söz konusu sözleşme ilişkisinin karma nitelikte düzenlenebileceği söylendiği gibi kendine özgü bir niteliği bulunduğu da iddia edilmiştir. Teminat mektupları, mektup metninde yer alan “ protesto kesidesine, hüküm istihsaline ve borçlunun rızasını almaya gerek olmaksızın ilk yazılı talepte derhal ödeneceği taahhüdü” çerçevesinde Yargıtay’ın 1967 İçtihadı Birleştirme Kararı ile Bankalar Kanunu md. 110’da düzenlenen üçüncü şahsın fiilini taahhüt niteliğinde görülmüş ve “Garanti Akdi”nin konusunu oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Yargıtay’ın bu görüşü uygulama ve doktrini de etkilemiş ve bu tarihten sonra uygulamada garanti sözleşmesi niteliği konusundaki görüşler ağırlık kazanmıştır.²²¹

Teminat mektubu ilişkisinde; teminat mektubu güvencesiyle iş yaptırmak isteyen kişi ya da kuruluş (yani muhatap), muhatabın yaptırmak istediği işi üstlenen bankanın kredi müşterisi (lehdar) ve lehdar ile muhatap arasındaki iş ilişkisinde muhatabın uğrayacağı muhtemel zararı, düzenlediği teminat mektubu ile garanti altına alan taraf (banka) şeklinde üç taraf vardır.²²²

Garanti akdinde garanti veren, temel ilişkideki borçtan bağımsız olarak yani fer-i değil asli borç altına girdiğinden ve teminat mektuplarında da lehdarın borcunu ifa

²²⁰ Tok, a. g. e., s. 91-92.

²²¹ Tok, a. g. e., s. 92.

²²² Tok, a. g. e., s. 92.

etmemesi yani teminat mektubunun konusunu oluşturan rizikonun ortaya çıkması halinde bankanın teminat mektubu konusu miktarı kayıtsız ve şartsız olarak ödemeyi taahhüt etmesi mevzubahis olduğundan banka teminat mektupları, teminatı amaçlayan garanti sözleşmesi olarak tavsif edilebilecek ve “Garanti Sözleşmesi” hükümleri teminat mektubu ilişkisinde de cari olacaktır.²²³

2.2.2.2. Akreditifler

Akreditif, bir bankanın müşterisinin talimatı üzerine kendi kefaletiyle üçüncü bir kişi lehine, muhabirin nezdinde açtığı krediye denir. İthalat ve ihracat ödemelerinde en fazla başvurulan ödeme şekillerinden biridir.²²⁴

Bu ilişkide genel olarak akreditif amiri (ithalatçı), akreditif bankası (ithalatçının bankası), muhabir banka (ihracatçının bankası) ve lehdar (ihracatçı) olmak üzere dört taraf vardır. Akreditif, şartlı bir banka garantisi olup, akreditif şartlarına uyulduğu takdirde mal veya hizmet bedelinin banka tarafından ödeneceği taahhüt edilmektedir.²²⁵

Katılım bankaları müşterileri lehine harici garantiler vermek gibi dış ticaret ile ilgili bankacılık faaliyetlerini de yapmaktadırlar.²²⁶

Katılım bankaları klasik anlamdaki bankalar gibi akreditifli işlemleri gerçekleştirmekte ve ithalatın finansmanında yatırımcılara yardımcı olmaktadır. Bu yöntemle dış ticaret işlemlerinden doğacak risk azaltılmaktadır.²²⁷

Akreditif, ithalatın finansmanında yatırımcılara yardımcı olmak amacıyla kullanılan ve dış ticaretin konusunu teşkil eden bir hukuki ilişkiden mütevellit ödeme yükümlülüğünün yerine getirilmesinde kullanılan bir ödeme yöntemidir. Bu yöntemle dış ticaret işlemlerinden doğan riskler azaltılmakta ve ithalatçı ile ihracatçı arasında söz

²²³ Tok, a. g. e., s. 92-93.

²²⁴ Arabacı, a. g. e., s. 53.

²²⁵ Tok, a. g. e., s. 94.

²²⁶ Arabacı, a. g. e., s. 53.

²²⁷ Arabacı, a. g. e., s. 53.

konusu olabilecek güvensizlikler ödeme sürecine dâhil olan Banka ile ortadan kaldırılmaktadır.²²⁸

Akreditifler, Milletlerarası Ticaret Odasının (MTO-ICC) yayınladığı broşür esasları çerçevesinde yürütülmektedir. MTO'nun uygulamaya koyduğu son broşür 500 sayılı Vesikalı Akreditifler Hakkında Yeknesak Kural ve Uygulamalar başlıklı broşürdür. 500 sayılı broşür hükümlerinin uygulanması zorunlu olmadığından taraflar bu broşür hükümlerinin uygulanmamasını istiyorlarsa, aralarındaki ilişkiye farklı kuralların uygulanacağına dair sözleşme hükümleri kabul edebilirler.²²⁹

Akreditif işlemleri genel olarak şu şekilde işler:

- Dış ticaret işlemi yapacak ithalatçı ile ihracatçı anlaşır. Aralarında akdettikleri sözleşmede ödeme seklinin akreditif yoluyla olacağına dair bir kloz dercederler.
- Akreditif amiri (ithalatçı), bankasına başvurarak, ihracatçı lehine bir akreditif açılması talimatı verir (Burada öncelikle katılım bankası ile ithalatçı arasında bir GKS akdedilerek, ithalatçıya gayri nakdi kredi limiti tahsis edilir).
- Akreditif bankası (amir banka, ithalatçı firmanın bankası), akreditif metnini hazırlayarak, muhabir bankaya (ihracatçının bankasına) gönderir.
- Muhabir banka, lehdara (ihracatçıya) akreditif açılışını ihbar eder.
- İhracatçı, akreditif şartlarına uygun olarak malları sevk eder ve akreditif metninde belirtilen yükleme vesaiği ve sair evrakları (fatura, sigorta poliçesi vs.) kendi bankasına verir.
- İhracatçının bankası bu vesikaları, ithalatçının bankasına gönderir.
- İthalatçının bankası (amir banka), vesaiği inceler, akreditif şartlarına uygunluğu saptadıktan sonra, ihracatçı bankaya akreditif vadesinde ödemeyi gerçekleştirir.

²²⁸ Tok, a. g. e., s. 93.

²²⁹ Tok, a. g. e., s. 94.

- Amir banka, gayri nakdi akreditif kredisi kullanarak, akreditif açılışında akreditif tutarını peşinen tahsil etmedi ise, ithalatçıdan mal bedelini akreditif vadesinde tahsil eder.
- Amir banka, vesai, mallarını gümrükten çekebilmesi için ithalatçıya teslim eder. İthalatçı da bu belgelerle malları gümrükten çeker.²³⁰

Akreditif işlemi ile ihracatçıya alacağını garanti altına almak, transfer riskinden korunmak ve finansman imkânı sağlamak gibi avantajlar sağlanırken, ithalatçı için de, kredi sağlama ve istediği şartlara uygun mal temini konularında avantajlar sağlamaktadır.²³¹

Akreditifin; dönülebilir - dönülemez, teyitli - teyitsiz, devredilebilir, rotatif, ardi ardına akreditif, ödenmesi ertelenmiş akreditif, kırmızı kayıt ve yeşil kayıt taşıyan akreditifler ve teminat akreditifleri gibi türleri mevcuttur.²³²

Akreditif işlemlerinde bankalar, kontrolleri dışında meydana gelebilecek (mücbir nedenlerle ortaya çıkan) zararlardan sorumlu değildirler. Akreditifin koşullara uygunluğunun saptanması için bankaların bütün belgeleri (ticari fatura, nakliye belgeleri, sigorta belgeleri vs.) makul bir ölçüde özen göstererek incelemeleri gerekir. Akreditife taraf olan bankalar; ilgili belgelerin şekli, yeterliliği, geçerliliği, sahte olup olmadığı gibi nedenlerden ötürü sorumluluk taşımazlar. Bankalar ayrıca bu belgeler karşılığında gönderilen malın mevcut olup olmadığı, kalitesi, değeri, ağırlığı, miktarı ve malla ilgili benzeri konularda da sorumlu değildirler.²³³

Akreditifin işleyişinde mevduat bankaları ile katılım bankaları arasında herhangi bir farklılık bulunmamaktadır. Ancak katılım bankalarının burada avantajlı olduğu husus, bu kurumlar için emtia ticareti yasağı bulunmadığından, bu kurumların akreditifte hem ithalatçı hem de banka pozisyonunda olabilmeleridir.²³⁴

Akreditiflerin hukuki niteliklerini ve bu ilişkileri şu şekilde özetleyebiliriz:

²³⁰ Tok, a. g. e., s. 94-95.

²³¹ Tümay, Turhan, Dış Ticaret Banka Tekniği, Kambiyo Yayınları, İstanbul, 1987, s. 43.

²³² Tok, a. g. e., s. 95.

²³³ Tok, a. g. e., s. 95.

²³⁴ Tok, a. g. e., s. 95-96.

- Amir ile lehdar arasındaki hukuki ilişki: Bu hukuki ilişki satım sözleşmesi olabileceği gibi başkaca herhangi bir sözleşmeden de doğabilir.
- Amir ile amir banka arasındaki ilişki: İthalatçı ile bankası arasındaki bu ilişkide, bankanın müşterisinin akreditif talimatını gereği gibi yerine getirmesi ve ihracatçının akreditif şartlarına uygun ve süresi içinde ibraz ettiği belgeleri inceleyerek bunları kabul etmesi ve bedeli ödemesi şeklinde yükümlükleri bulunmaktadır. Bu ilişkide banka, akreditif amirinin vekili olarak hareket etmektedir. Ayrıca taraflar arasında akdedilen Genel Kredi Sözleşmesi hükümleri de burada cari olacaktır.
- Amir banka ile lehdar arasındaki ilişki: Burada banka, akreditif şartlarına uygun olarak süresinde ve eksiksiz ibraz edilen belgelerin doğruluğunu tespit ettikten sonra, lehdara ödemeyi gerçekleştirecektir.²³⁵

Akreditif temeldeki hukuki ilişkiden bağımsız olduğundan, amir banka; amir ile lehdar arasındaki hukuki ilişkiden kaynaklanan def'ileri lehdara karşı ileri süremeyecektir. Ancak, amir banka akreditiften anlaşılan def'ileri ve şahsi def'ilerini lehdara karşı ileri sürebilecektir.²³⁶

Akreditifin hukuki niteliğini konusunda akreditifi tek bir kuramla açıklama ve akreditif ilişkisinde yer alan hukuki ilişkileri ayrı ayrı açıklama şeklinde görüşler mevcuttur. Ancak genel olarak akreditif ilişkisinde tarafların çokluğu nedeniyle, her ilişki için ayrı ayrı çözümler bulmak ve ayrıca her tür akreditif için ayrı hükümler uygulamak gereklidir. Akreditif, hukuken itibar mektubu ya da havale ilişkisine benzetilse de akreditifle bunlar arasında bazı farklılıklar mevcuttur. Burada taraflar arasındaki hukuki ilişkilerin mahiyeti konusunda ayrıntıya girilmeyecektir. Netice olarak, bu ilişki kanunda düzenlenmemiş bir sözleşme olduğundan, kendine özgü (sui generis) bir sözleşme olarak nitelendirilebilecektir. Ancak taraflar arasındaki ilişkiye,

²³⁵ Tok, a. g. e., s. 96.

²³⁶ Tok, a. g. e., s. 96.

niteliklerine uygun düştüğü ölçüde havale, vekâlet ya da itibar emri'ne ilişkin Bankalar Kanunu hükümlerinin uygulanması mümkündür.²³⁷

2.3. Katılım Bankalarının Klasik Ticari Bankalarla Karşılaştırılması

Bankalar, kimi zaman ticari ve sınaî kuruluşlara iştirak suretiyle faaliyet gösterebilirler de asıl olarak mevduat toplamak ve kredi vermek şeklinde para ticareti yapmaktadır. Buna karşın katılım bankaları para değil mal ticareti yapmaktadır. Klasik bankalar ve katılım bankaları arasındaki en önemli fark budur.²³⁸

Klasik bankaların para, katılım bankalarının ise mal ticareti yapıyor olması neticesinde ise bu iki müesseseyi gelir açısından ayıran bir diğer fark ortaya çıkmaktadır. Bankalar para ticaretine mukabil “faiz” kazancı sağlamakta ve faiz esasına dayanmaktayken, katılım bankaları mal ticaretine karşılık “kâr” elde etmektedir.²³⁹

Klasik bankaların faizleriyle katılım bankalarının kârları arasında ekonomik ve dini yönden çeşitli farklar bulunmaktadır. Ekonomik olarak faiz, iktisadi faaliyetten bağımsız olarak, kredi alanın bu kredi ile bir iş yapıp yapmamasına ve kâr veya zarar etmesine bakılmaksızın sermaye sahibi adına tahakkuk ettirilen bir gelirdir. Bu yönüyle faiz, reel bir ekonomik faaliyetten doğmamış ve üretken olmayan kanallarla elde edilmiş olabileceği gibi, zarar halinde de alındığından bir kazançtan değil de iflas etmiş gerçek veya tüzel kişiden alınmış olabilmektedir. Buna karşılık katılım bankalarının verdiği kâr, kesinlikle ticari bir faaliyete dayanmakta ve kesinleşmiş bir kazançtan ödenmektedir.²⁴⁰

Dini yönden bakıldığında ise klasik bankalar, düşük faizle topladıkları mevduatı yüksek faizle kredi olarak verirken dinen yasaklanmış olan faizli bir işlem yapmış olmaktadır. Katılım bankaları ise, topladığı fonlara vade basında belirli bir kazanç

²³⁷ Tok, a. g. e., s. 93-97.

²³⁸ Darçın, a. g. e., s. 68.

²³⁹ Darçın, a. g. e., s. 68.

²⁴⁰ Darçın, a. g. e., s. 68.

taahhüt etmemekte, kârı ancak vade sonunda gerçekleşen kazançta göre dağıtmaktadır.²⁴¹

Ekonomik ve dini farklarla beraber katılım bankaları klasik bankalardan ayıran hukuki özellikler de bulunmaktadır. Bu farkın temelinde mevduat toplama konusunda sahip olunan vasıf yatmaktadır. Katılım bankaları, halktan topladıkları paraları “ekipman veya emtia temini veya kiralanması veya ortak yatırımlar yoluyla ticarete bizzat kullanmaları” gereken ticari bankacılık kuruluşlarıdır ve topladıkları fonlar Bankalar Kanunu’nda mevduat olarak nitelendirilmemiştir.²⁴²

Mevduattan söz edebilmek için “Bankalar Kanunu madde 101’de belirtildiği üzere “paranın halktan toplanması ve anaparanın aynen iadesi gereklidir”. Hâlbuki katılım bankaları, ne topladıkları fonlara ödenecek sabit bir faize ne de anaparanın iadesine ilişkin garanti verememektedir. Her ne kadar bu kurumların özel cari hesapları ile klasik bankaların vadesiz mevduat hesapları birebir örtüşüyor olsa da kanun koyucu bu kurumların topladıkları fonların tamamı içinde cari hesapların önemli bir yer tutmayışı ve mevduat kelimesinin “anlam ve çağrışım itibarıyla klasik bankacılık kurumlarını hatırlatmakta olup, cari hesaplar nedeniyle dahi olsa, bu çağrışımın bir iltibas ve dolayısıyla haksız rekabete sebep olabileceği” nedenleriyle bu kurumların mevduat toplamayan kurumlar olduğunu ifade etmiştir. Katılım bankalarının klasik bankaların yaptığı gibi nakit kredi kullandıramayacak oluşu da bir başka hukuki farkı oluşturmaktadır.²⁴³

Faizli bankalar ile katılım bankalarının çalışma prensiplerinde görülen bariz farklar, bu kurumların sundukları hizmetlere bakıldığında nispeten belirsiz bir hal almaktadır. Mudilerine, bizzat kullandıkları fonlara karşılık olarak bir bedel (faiz) ödeyen faize dayalı bankalara karşın, kâr ve zarara ortaklık esasına göre müşterilerinden sağladıkları fonlarla yine müşterilerini yapılan işe ortak kılmak suretiyle bir bedel ödeyen veya zarar durumunda anaparadan kesinti yapan katılım bankalarının işleyişi birbirinden ayrılmaktadır. Örneğin şekil itibarıyla baktığımızda otomobil satın almak

²⁴¹ Darçın, a. g. e., s. 68-69.

²⁴² Darçın, a. g. e., s. 69.

²⁴³ Darçın, a. g. e., s. 69.

isteyen bir müşterinin bankaya müracaat ederek nakdî kredi alması ve kredi miktarına faiz eklenerek tespit edilen miktarı taksitler halinde geri ödemesi ile katılım bankasına başvurarak bir otomobil satın alması ve borcunu katılım bankasına taksitler halinde ödemesi arasında ince bir fark bulunmaktadır. Söz konusu muamelenin arka planındaki işleyişe baktığımızda bankanın otomobil alımı için verdiği krediyi faizlendirdiğini ve bu suretle kazanç sağladığını, buna karşılık katılım bankasının otomobili satın alarak müşterisine, satın aldığı bedelden fazla bir fiyata ancak taksitli şekilde satarak ticari bir işleminden doğan ticari bir kazanç sağladığını görürüz. Faizli ve faizsiz prensiplere göre çalışan finansal kurumların arasındaki fark da buradan kaynaklanmaktadır.²⁴⁴

Para transferi (EFT ve havale), fatura tahsilâtı vs. bankacılık hizmetleri ele alındığında her iki finansal kurum türü de aynı işi yapmakta ve bu hizmetlerine karşılık müşterilerinden komisyon veya harç adı altında masraf tahsil etmektedir. Bankalar ve katılım bankalarının bu tür ortak noktalarının bulunması her iki tür kurumun tek bir grupta ele alınması sonucunu doğurmayacağı gibi, aralarında işleyiş ve prensip farklarının mevcudiyeti de faaliyetlerinin tüm çeşidinde mutlak fark bulunmasını gerektirmemektedir.²⁴⁵

Katılım bankalarının faiz temelli çalışan bankalardan farkı, bakış açısına göre değişik yorumlanabilmektedir. Katılım bankalarının faaliyetleri murabaha şeklindeki satış tekniği üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu tekniğe ağırlık verilmesi, kurumların yapıları gereği değil konjonktürel sebeplere dayanmaktadır. Bu satış türünün faizle ortak yönleri bulunmakta ancak ayırt edici özelliklerini de gözden kaçırmamak gerekmektedir: “Eğer faizli işlemler faizliden faizsize doğru uzanan bir yelpaze gibi düşünülürse, murabaha ikisi arasındaki geçiş bölgesini oluşturur ve bundan dolayı, sonunu oluşturduğu dünya ile basını oluşturduğu dünyanın ortak özelliklerini taşır... Dolayısıyla olaya nereden bakıldığına bağlı olarak, murabahanın her iki alana aidiyeti de ileri sürülebilir... Faize benzeyen tarafı, vade farkı adı altında bir fazlanın alınması ve cari şartlar altında bu farkın oranının hesabında piyasa faiz oranlarının referans alınmasıdır. Farklı tarafı ise, doğrudan nakdî bir kredi işleminin olmaması ve akdın reel bir iktisadi değer transferi

²⁴⁴ Darçın, a. g. e., s. 56.

²⁴⁵ Darçın, a. g. e., s. 56.

içeriyor olmasıdır... Başka deyişle murabaha, bir fazla bir geri ödemeyi içeren bir ödünç işlemi olması itibariyle faizli ödünç işlemine, ama reel bir iktisadi değerin nakdî bir bedel karşılığında el değiştirmesini içermesi itibariyle de alım-satım işlemine benzemektedir.²⁴⁶

2.3.1. Faiz açısından

Ticari bankaların temel faaliyeti fon temini ve kredi dağıtmaktır. Bu faaliyeti yaparken de, belirli bir miktar önceden belirlenmiş faizi esas alırlar. Topladıkları fonlara karşı belirli bir miktar faiz öderler, kullandıkları fonları ise önceden belirlenmiş bir faizle geri alırlar. Fon kullananların bu fonu nasıl kullandıkları, kâr edip etmedikleri ve kâr ettilerse ne kadar ettikleri bankayı ilgilendirmez. Banka zarar riskini üstlenmez. Aynı şekilde bankaya fon verenlerde, belirli bir miktar faizlerini esas alırlar. Onlar içinde bankanın kâr edip etmemesi de önemli değildir.²⁴⁷

Katılım bankalarının da birçok faaliyeti ticari bankalara benzemektedir. Özellikle bankaların sundukları hizmetlerin büyük bir kısmını onlar da sunmaktadır. Ancak temel farkı, katılım bankalarının fon toplarken ve dağıtırken faizli işlem yapmamaları, kâr/zarar ortaklığını esas almalarıdır. Katılım bankaları, zararı da üstlenen bir yapıya sahiptirler.²⁴⁸

Yapılan işe göre elde edilen kâr ya da zarar, önceden belirlenmiş koşullara göre yatırımcı ve banka arasında paylaşılır. Yani risk birlikte üstlenilmektedir. Tasarruf sahibine yatırdığı para için önceden herhangi bir getiri garanti edilmez, ona banka ortağı gibi davranılır ve böylece banka tarafından elde edilen kârdan pay almaya hak kazanır. Bankanın zarar etmesi ise mevduat sahibi de zarardan kendine düşen payı da üstlenir.²⁴⁹

Kâr, bir üretim içinde, emeğin esliğindeki sermayenin, paradan mala, maldan tekrar para veya başka bir hale evrilip çevrilmesi, kısacası bir mübadele süreci içinde

²⁴⁶ Darçın, a. g. e., s. 57.

²⁴⁷ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 40.

²⁴⁸ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 40.

²⁴⁹ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 40-41.

işletilmesi sonucu mevcut iktisadi varlıklarda toplum adına meydana getirilen pozitif değer açısından emek ile sermayenin aldığı paydır. Bu üretim sürecinin, zararlar sonuçlanması halinde negatif olan ve dolaylı da olsa bütün toplumun etkilendiği bu sonuçtan, sermaye sahibi doğrudan etkilenmektedir. Kâr, toplumla birlikte ve ona bir katkıda bulunulması şartıyla elde edilen artı gelirdir.²⁵⁰

Faiz ise, bütün riskleri direkt olarak borçluya, dolaylı olarak da topluma yansıyan, üretim süreci içindeki borç sermayenin, borçlunun zimmetine geçtiği şekliyle mahiyet değiştirmeden getirdiği artı gelirdir. Faizde, kârın aksine ne bir alım-satım ne de paranın bir halden başka bir hale (paradan mala, maldan tekrar paraya veya başka bir mala) çevrilmesi vardır. Ödünç alan kişinin zimmetinde borç olarak karar kılan para vade sonunda üzerinde anlaşılan şartlara göre, ister borcun cinsinden ister başka cinsten bir fazlalıkla, aynen geri dönmektedir. Faizde sermaye sahibi vade sonunda anaparasıyla birlikte ne kadar faiz getireceğini bilir ve bu miktar artık onun kazanılmış hakkı haline gelmektedir. Hâlbuki kârda sermaye sahibi parasını ortaya koyar; tezgâhın bir ucundan giren hammaddenin evirile çevrile işlenmesi ve sonuçta malın bozuk olarak çıkma ihtimalinin yanında genellikle işlenmiş, mamul olarak çıkması gibi; sermaye de paradan mala, maldan tekrar paraya veya başka bir mala çevrilmesi, alım-satımlara konu olmasıdır. Vade veya girişim sonunda sermaye sahibi nasıl bir netice ile karşılaşacağını bilmemektedir. Doğacak her sonuca katlanmak zorundadır.

Faiz ile kâr arasındaki temel farklardan birisi, faizin doğmamış ve ortada olmayan bir gelirin paylaşımı; kârın ise doğmuş, varlığı kesin olarak ortaya çıkmış ve miktarı tam olarak bilinen gelirin paylaşımıdır. Kâr, reel bir üretim sonucu elde edilen reel bir gelirin paylaşılması sonucu elde edilmektedir. Faiz ise, üretim ekonomisinden daha çok, bugünkü yaygın tabiriyle, rant ekonomisinin sonucudur. Yani faiz, üretmeden, ortaya reel bir sonuç çıkmadan, hak edilmemiş, hayali bir gelirin sermayeye tahsis edilmesidir. Ünlü iktisatçı Roy Harrod faize “hayal” ve “gerçek dışı bir şey” yakıştırmalarını yapmıştır.²⁵¹

²⁵⁰ Küçükkocaoğlu, a. g. e., s. 21.

²⁵¹ Küçükkocaoğlu, a. g. e., s. 22.

Gelir elde etmek isteyen kişi, eğer sadece emeğe sahipse, bu emeğiyle üretim sürecine girmekte, bununla gelir elde etmektedir. Bu gelire ücret (emek bedeli) denilmektedir. Eğer kişi emeğini bir başkasına kiraya vermek (icare) veya tabii kaynakları işlemek suretiyle elde ettiği ürünün hepsini tüketmez, bir kısmını biriktirirse, elinde birikmiş emek ve değer olan sermaye oluşmaktadır. Bir kurumdan emekliye ayrılan kişinin eline geçen emeklilik ikramiyesi veya bir çiftçinin her yıl ürününden bir kısmını artırması suretiyle elinde bir sermaye oluşması gibidir. Elinde böyle bir sermaye oluşan kişi bundan böyle emek sarf etmek istemiyorsa, sermayesinin kazancıyla geçinmek istiyorsa, sermayesini emek sahibi bir girişimciye vererek girişilen yatırımların kârına ve riskine ortak olmaktadır. Sermaye sahibinin böyle bir ortaklığa girerek elde ettiği kâr ile parasını bankaya yatırarak elde ettiği faiz arasında temelde ve özde büyük farklılıklar vardır. Bu farklar şunlardır:²⁵²

Psikolojik Yönden: Kâr ve zarar ortaklığı ile sermayesini girişimciye veren kişi bilfiil üretim faaliyetlerine katılmasa da psikolojik olarak üretim faaliyetlerinin içindedir. Girişimcinin telaşı onun telaşı, sıkıntısı onun da sıkıntısıdır. Çünkü sonuçta karşılaşılabilecekleri kader ortaktır. Kâr halinde kâra ortak olduğu gibi zarar halinde de zarara ortak olmaktadır. Zarar halinde girişimci taze emeğini kaybetme korkusunu yaşarken, sermaye sahibi de önceden biriktirdiği emeğini kaybetme telaşını yaşamaktadır.

Ekonomik Yönden: Faizde parasını faize yatıran kişi anapara ve faizin sağlama bağladıktan sonra paranın kullanımına karışmadığından kişinin iktisâdi faaliyetlerden tümüyle kopması söz konusudur. Yani faiz üretken bir uğraşın sonucu değil, verimsiz bir beklemenin sonucudur. Ödünç verenin üretken bir uğraşının olmaması, ekonomide girişimci faktörünün eksilmesine yol açar. Oysa kârda bu etken tüm üretim ve pazarlama boyunca canlılığını korumaktadır.²⁵³

Kısaca, faizde bir üretkenlik ve faaliyet yok ve her durumda sabit, risksiz ve sadece sermayenin getirdiği bir gelirken; kâr, üretkenliğin ve faaliyetin sonucu, her

²⁵² Küçükkoçaoğlu, a. g. e., s. 23.

²⁵³ Küçükkoçaoğlu, a. g. e., s. 24.

durumda değişken ve sermayenin yeni bir emek ilavesi veya risk unsuruyla beraber getirdiği bir gelirdir.²⁵⁴

2.3.2. Kullandırılan fonlar açısından

Katılım bankalarından fon kullanan müteşebbisler bakımından belirtilmesi gereken en önemli fark, uygulanan yöntemlerin çoğunun riskin paylaşımına dönük olmasıdır. Bu kurumlara fon yatıran tasarruf sahiplerinin riske iştirak etmesi ve tasarruflarına başlangıçta öngörülen sabit bir gelir beklemeksizin elde edilen kârdan pay aldıklarından dolayı katılım bankalarının ticari bankalardaki gibi sabit bir fon maliyeti yoktur.²⁵⁵

Katılım bankaları kanalıyla kullandırılan fonların ticari bankalar tarafından kullandırılan fonlardan, müteşebbisler açısından en önemli farkı, fonların kullanım amaçları dışında sarf edilmesine olanak vermemesidir. Örneğin; katılım bankasından demir alımında kullanmak üzere fon talep eden herhangi bir müteşebbis bu fonu başka borçlarını ödemek için veya işletme sermayesi olarak kullanamaz. Çünkü söz konusu demir bizzat kurum tarafından alınıp müteşebbise teslim edilmektedir.²⁵⁶

Günümüzde ticaret bankaları kalkınma hedefine yönelik uzun süreli yatırım kredileri yerine ticari amaçlı kısa süreli kredileri yeğlemekte, bu tutum, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına bir engel oluşturmaktadır. Faizsiz bankalar kalkınma amacına yönelik yatırım projelerini finanse ederek gelişmekte olan ülkelerdeki bir eksikliği giderebilir.²⁵⁷

Faiz esasına göre çalışan bankalar, sanayi ve ticaretin ortakları olmadıklarından, öncelikle kendi çıkarlarını düşünmekte ve kredi verdikleri firmaların verimli çalışıp çalışmadıklarını denetlememekte ve izlememektedirler. Buna karşın, katılım bankaları,

²⁵⁴ Küçükkocaoğlu, a. g. e., s. 24.

²⁵⁵ Altındaş, Hüseyin, *Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması*, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 1998, s. 87-88.

²⁵⁶ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 41.

²⁵⁷ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 41.

fonları daha çok ortaklık esasına göre kullandırdıklarından ülke ekonomisinin çıkarlarını göz önüne almak ve fon kullanımını denetlemek zorundadır.²⁵⁸

²⁵⁸ Türkmenoğlu, a. g. e., s. 41.

3. KATILIM BANKALARININ MALİ ANALİZİ VE PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ İLE İLGİLİ UYGULAMA

Bankaların finans sistemi ve finansal aracilar içindeki öneminin ortaya konulabilmesi için; bankaların nasıl fon sağladıklarını, nasıl ve niçin kredi verdiklerini, aktif ve pasiflerini nasıl yönettiklerini ve nasıl gelir elde ettiklerinin incelenmesi gereklidir.

Finansal tablolar ile şirketin gerçekleştirdiği işlemler, şirketin finansal durumu ve şirketi etkileyen diğer olaylar belirli bir yapı içerisinde sunulur.

Finansal tabloların, kullanıcıların ekonomik karar almalarına yardımcı olacak şekilde şirketin finansal durumu, performansı ve nakit akışı hakkında bilgi vermek üzere hazırlanması zorunludur. Bunu sağlamak üzere finansal tablolar bir şirketin; varlıkları, yükümlülükleri, öz sermayesi, gelir, gider, kazanç ve kayıpları, öz sermayede gerçekleşen değişiklikleri, nakit akışı, kâr dağıtımını hakkında bilgi verecek şekilde düzenlenir. Bu bilgiler, finansal tablo dipnotlarında belirtilen bilgiler ile birlikte finansal tablo kullanıcılarının şirketin gelecekteki nakit akışları ve özellikle nakit ve nakit benzerlerini elde etme zamanı ve olasılığı hakkında tahminlerde bulunmasına yardımcı olur.

Bu bölümde katılım bankalarının mali analizinde kullanılan bilanço ve gelir tabloları incelenmiş, banka bilançosunu oluşturan kalemlere değinilmiş ve bu kalemlerin analiz yöntemleri açıklanmıştır. Katılım bankalarının mali performans değerlendirilmesi ile ilgili kriter ve oranlardan bahsedilmiş, katılım bankalarının 2005-2008 dönemine ait mali yapıları, şube sayıları, personel sayıları incelenmiş ve performans değerlemesi yapılmıştır. Performans endeksini oluşturan rasyoların gelişimi her bir katılım bankası bazında ve katılım bankası toplamı olarak detaylı olarak incelenmiştir.

3.1. Katılım Bankalarının Mali Analizinde Kullanılan Tablolar

İşletmelerin performanslarını belirlemek, değerlendirmek ve geçmiş verilerle ya da diğer firmalarla karşılaştırabilmek için kullandıkları tablolar mali tablolar olarak adlandırılmaktadır.²⁵⁹

Mali tabloların kullanıcılara yararlı ve karşılaştırılabilir olmaları için genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre hazırlanmaları ve mali tablolarda yer alan bilgilerin güvenilir olması gerekmektedir.²⁶⁰

Mali tabloların amaçları;

- Yatırımcılar, kredi verenler ve diğer ilgililer için karar almada yararlı bilgiler sağlamak,
- Gelecekteki nakit akımlarını değerlendirmede yararlı bilgiler sağlamak,
- Varlıklar, kaynaklar ve bunlardaki değişiklikler ile işletme faaliyet sonuçları hakkında bilgi sağlamaktır.

Mali tabloların özellikleri;

- Mali tablolar geçici niteliktedir
- Belli bir döneme ait gelir ve giderlerin karşılaştırılmasına odaklanmıştır.
- Mali tablolarda yer alan rakamlar salt ve mutlak doğru ve kesin olmayabilirler.
- Mali tablolar farklı tarihlerde farklı para değerleriyle olan işlemleri yansıtırlar.
- Mali tablolar bir firmanın mali durumuna etki yapan tüm etmenleri göstermezler.²⁶¹

Mali tabloların hazırlanmasında temel ilkeler;

²⁵⁹ Sipahi, Barış, *Mali Analiz*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2009.

²⁶⁰ Sipahi, a. g. k.

²⁶¹ Sipahi, a. g. k.

- Mali tabloların; işletmelerin varlıkları, kaynakları, mali durumu ve kâr veya zararı hakkında, gerçeği ve doğruyu yansıtacak bir şekilde hazırlanması zorunludur.
- Mali tabloların açık ve anlaşılır olması için, bu tablolarda bulunması gereken bilgilerin tümünün yer alması gereklidir.
- Mali tablolarda, bu tablolardan yararlananların kararlarını etkileyebilecek boyutta olan hesap kalemleri ayrı olarak gösterilir.
- Tablolarda yer alan hesap kalemlerini açık ve anlaşılır bir duruma getirmek için gerekli görülen bilgiler, mali tabloların dipnotlarında veya eklerinde verilir.²⁶²

Katılım bankaları, bu mali tablolarla ilgili bazı yükümlülöklere sahiptir:

- Her ay sonu itibariyle düzenleyecekleri bilanço, gelir tablolarının birer örneğini diğere ek ve açıklamaları ile birlikte dönemi izleyen otuz gün içinde BDDK'ya vermek zorundadırlar.
- Katılım bankaları, yine Mart, Haziran ve Eylül sonu itibariyle düzenleyecekleri ara dönem bilançoları ve gelir tabloları ile Haziran sonu itibariyle düzenleyecekleri nakit akım tablosu ve öz kaynak değışim tablolarının birer örneğini, bu tabloların dipnotları ile birlikte konsolide olmayanları dönemi izleyen kırk beş gün içinde BDDK'ya iletme zorundadır.
- Katılım bankaları, Mart, Haziran ve Eylül sonu itibariyle düzenleyecekleri ara dönem bilançoları ve gelir tablolarının birer örneğini bu tabloların dipnotları ile birlikte Katılım Bankaları Birliğı'ne vermek zorundadırlar. Katılım Bankaları Birliğı bu mali tabloları belirlediğı usule göre yayımlar.²⁶³

Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının bilançoları başta ticari bankalar olmak üzere diğere finansal araçların bilançolarından farklıdır. Esas olarak

²⁶² Sipahi, a. g. k.

²⁶³ Arabacı, a. g. e., s. 79.

bankalarda diğ er ticari ve sına î işletmeler gibi şirketlerdir ve banka bilançoları ana hatları itibariyle şirket bilançolarına büyük oranda benzerlik göstermektedir. Bütün şirketlerin faaliyet gösterdikleri alanların özellikleri bilançolarına yansıdığı gibi bankaların da bilançolara finansal piyasaların özellikleri yansımıştır.²⁶⁴

Tablo 4: Katılım Bankalarının Bilançolarının Temel Unsurları

AKTİFLER	PASİFLER
I. DÖNEN VARLIKLAR	I. DIŞ KAYNAKLAR
<ul style="list-style-type: none"> • Nakit Değerler • Bankalar • Zorunlu Karşılıklar • Menkul Değerler • Kullanılan Fonlar • Finansal Kiralama Alacakları • (Net) • Takipteki Alacaklar • Kâr payı, Gelir Tahakkuk ve • Reeskontları • Muhtelif Alacaklar 	<ul style="list-style-type: none"> • Cari ve Katılma Hesapları • Ödenecek Vergi, Resim ve Harçlar • Muhtelif Borçlar • Karşılıklar
II. DURAN VARLIKLAR	II. ÖZ KAYNAKLAR
<ul style="list-style-type: none"> • İştirakler • Sabit Kıymetler • Diğer Aktifler 	<ul style="list-style-type: none"> • Ödenmiş Sermaye • Kanuni Yedek Akçeler • İhtiyari Yedek Akçeler • Kâr (Zarar) • Diğer Pasifler
TOPLAM AKTİFLER	TOPLAM PASİFLER

Kaynak: Tunay, a. g. e., s. 331.

²⁶⁴ Arabacı, a. g. e., s. 79.

Tablo 4’de gösterildiği üzere gibi katılım bankalarının ana mali tabloları; bilanço ve gelir tablosundan oluşmaktadır. Bilanço ve gelir tablosuna ilave olarak katılım bankaları, öz kaynak değişim tablosu ve nakit akım tablolarını da yayınlarlar.

Katılım bankalarının mali analizinde önemli olan bilanço (aktif kalemler ve pasif kalemler) ve gelir tablosu kavramlarını incelemeye geçebiliriz.

3.1.1. Bilanço

Bilanço kelimesi Latince kökenlidir ve “iki kefeli terazi” anlamına gelmektedir ve dengeyi ifade etmektedir.

İşletmenin belli bir tarihte sahip olduğu varlıklar ve bu varlıkların sağlandığı kaynakları gösteren tabloya bilanço adı verilir.²⁶⁵ Başka bir tanıma göre ise bilanço işletmelerin belli bir tarihteki ekonomik ve mali durumunu yansıtan, varlık ve kaynak yapısını gerçeğe uygun ve doğru biçimde gösteren bir tablodur.²⁶⁶

Bilanço aktif kalemler ve pasif kalemlerden oluşmaktadır. Bilançoda varlıkların kaydedildiği tarafa aktif, borçların ve özkaynakların kaydedildiği tarafa pasif denir. Aktif taraf işletmelerin sahip olduğu iktisadi varlıkların neler olduğunu, pasif taraf ise söz konusu iktisadi kıymetlerin nasıl finanse edildiklerini göstermektedir.

Aktif kalemler kısmında işletmenin varlıkları, pasif kalemler kısmında ise işletmenin kaynakları yer almaktadır. Bilançonun aktifinde yer alan varlıklar, paraya dönüşme hızlarına göre en çok likitten en az likit değere doğru, pasifinde yer alan kaynaklar ise en kısa vadeli kaynaktan en uzun vadeli kaynağa doğru sıralanırlar. Bilanço hesapları arasında mahsup yapılamaz.²⁶⁷

Bilanço Tekdüzen hesap planında ilk beş grupta yer alan hesaplardan oluşmaktadır:

- Dönen Varlıklar: Nakit mevcudu ile 1 yıl içinde paraya çevrilebilen veya kullanılabilen varlıklardır.

²⁶⁵ Sipahi, a. g. k.

²⁶⁶ Akgüç, Öztin, *Mali Tablolar Analizi*, Avcıol Yayınları, 9. Basım, İstanbul, 1995, s. 21.

²⁶⁷ Sipahi, a. g. k.

- Duran Varlıklar: 1 yıldan daha uzun sürede paraya çevrilebilen veya 1 yıldan daha uzun süre sonra kullanılacak varlıklardır.
- Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar: Vadesi 1 yıla kadar olan borçlardır.
- Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar: Vadesi 1 yıldan uzun olan borçlardır.
- Özkaynaklar: İşletme sahiplerinin getirdiği kıymetlerin karşılıkları ile işletmede tuttıkları karlardan oluşan tutardır.

3.1.1.1. Aktif kalemler

Bilançonun aktifinde yer alan kalemler dönen varlıklar ve duran varlıklar olarak iki bölüme ayrılır.

Dönen varlıklar nakit olarak kasada ve bankada bulunan varlıklar ile bir faaliyet yılı içerisinde paraya çevrilecek hazır değerlerden yani işletme bilançolarında olduğu gibi kısa sürede nakde çevrilebilen varlıklardan oluşur. Genel olarak dönen varlıklar da nakit değerler, krediler ve finansal alacaklardan oluşmaktadır.²⁶⁸

Dönen varlıklar şu şekilde özetlenebilir:

1. Hazır Değerler: Nakit olarak elde veya bankada bulunan ya da istenildiği an nakde çevrilebilen değerlerdir. Kasa, bankalar ve diğer hazır değerlerin toplamından oluşur.
2. Menkul Kıymetler: İştirak niteliğinde olmayan menkul kıymetler ile diğer kıymetli evraklar bu grupta yer alır. Firmanın ani nakit ihtiyaçlarını karşılamak ve nakit fazlasını değerlendirerek muhafaza etmek, faiz ve temettü geliri sağlamak amacıyla elinde bulundurduğu serbest tahviller bu bölüme yazılmalıdır.
3. Ortaklardan Alacaklar: İşletmenin esas faaliyet konusunun dışında işlemleri dolayısıyla ödünç verme ve benzer nedenlerle ortaklarından alacaklı buldukları tutarı ifade eder. Ortaklardan alacaklar yıllar itibariyle devamlılık

²⁶⁸ Sipahi, a. g. k., ve Arabacı, a. g. e., s. 81.

gösteriyorsa duran varlıklara aktarılmalı ve ortaklardan alacakların işletmeye geri dönme ihtimali yok gibi görünüyorsa özvarlıktan indirilmelidir.

4. Kısa Vadeli Ticari Alacaklar: Bir yıl içerisinde paraya dönüşmesi öngörülen ve işletmenin ticari ilişkisi nedeniyle ortaya çıkan senetli ve senetsiz alacaklar bu hesap grubunda gösterilir. Kısa vadeli ticari alacaklar kapsamında aşağıdaki hesap kalemleri yer alır:

- Alıcılar: İşletmenin faaliyet konusunu oluşturan mal ve hizmet satışlarından kaynaklanan senetsiz alacaklarını ifade eder.
- Alacak Senetleri: İşletmenin, faaliyet konusunu oluşturan mal ve hizmet satışından kaynaklanan vadesi 1 yıldan kısa olan senede bağlanmış alacakları ifade eder.
- Alınan Çekler: İşletmenin faaliyet konusu ile ilgili mal ve hizmet satışlarından kaynaklanan ve çeke bağlanmış alacaklarını ifade eder.
- Grup Şirketlerinden Alacaklar (Ticari): Mal ve hizmet satışından kaynaklanan grup şirketlerinden olan alacaklar ticari nitelik taşıdığından ticari alacaklarda gösterilir. Yıllar itibariyle grup şirketlerinden alacaklar devamlılık gösteriyorsa duran varlıklara aktarılması gerekir.
- Verilen Depozito ve Teminatlar: İşletmenin bir işin yapılmasını taahhüt etmesi, gelecekte gerçekleşmesi beklenen bir borcun bulunması, geri vermek koşuluyla bir varlık unsuru alması gibi nedenlerle ödediği tutarı gösteren hesap kalemidir.
- Kısa Vadeli Diğer Ticari Alacaklar: Yukarıdaki hesap kalemlerinin hiçbirinin kapsamına alınamayan kısa vadeli ticari alacakları içerir.
- Şüpheli Ticari Alacaklar: Borcun vadesi geçmiş ve bu nedenle vadesi birkaç kez yeniden uzatılmış veya protesto olmuş ya da birden fazla yazılı olarak istenilmiş, icra safhasına aktarılmış, tahsil olanağı zayıf olan senetli, senetsiz alacakları kapsar.

- Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı(-) : Yukarıda belirtilen tahsili şüpheli hale gelmiş alacaklar için ayrılan karşılıklardır.
5. Stoklar: İlk madde ve malzemeyi, işletmenin satmak amacıyla elinde tuttuğu mal ve mamuller ile üretim aşamasındaki yarı mamuller, mamul ve hurda gibi mamuller ile kendi ürettiği benzeri değerleri kapsar.
- İlk Madde ve Malzeme: İşletmede mal ve hizmetlerin üretiminde kullanılmak üzere bulundurulmuş yardımcı madde, işletme malzemesi, ambalaj malzemesi ve diğer malzemelerin yer aldığı hesaptır.
 - Yarı Mamuller: İşletmenin üretim yerlerinde veya işletme dışında, bir ya da daha fazla imalat işlemi gördükten sonra ara mamul niteliği kazanan ve işletmenin nihai mamulünün meydana getirilmesinde kullanılan ya da dışarıya satılabilen özellikteki mamullerdir.
 - Mamuller: Üretim sürecinin sonunda elde edilen ve satışa hazır olan nihai mamuller bu hesapta gösterilir.
 - Ticari Mallar: Herhangi bir değişikliğe tabi tutulmadan aynen satılmak üzere işletmeye alınan ticari mallardır.
 - Diğer Stoklar: Yukarıdaki stok kalemlerinin hiçbirinin kapsamına alınamayan yan ürün, artık ve hurda gibi kalemler bu hesap grubunda yer alır.
 - Verilen Sipariş Avansları: Yurtiçinden ya da yurtdışından satın alınmak üzere sipariş edilen stoklarla ilgili olarak yapılan avans ödemelerinin gösterildiği hesap kalemidir.
6. Tahakkuklar (Gelir Tahakkukları):
- Üçüncü kişilerden tahsili ya da bunlar hesabına kesin borç kaydı hesap döneminden sonra yapılacak gelirlerin, içinde bulunduğu döneme ait olan kısımlarının izlendiği hesaptır.
 - Gelir tahakkukları, dönemsellik ilkesine göre içinde bulunulan dönemin geliri olduğu halde, henüz tahsil edilmemiş gelirlerin sonuç

hesaplarına aktarılmasını sağlayan bir hesaptır. Örneğin; menkul değerlerin döneme isabet eden gelirlerinin sonuç hesaplarına aktarılması gibi.

- Faaliyet dönemine ait olup ileriki yıllarda tahsil edilebilecek gelirler, yani 1 yıldan daha uzun süreyi kapsamaması halinde duran varlıklar içerisinde değerlendirilmesi gerekir.

7. İndirilecek KDV ve Diğer KDV Hesapları:

- Diğer dönen varlıklar arasında yer alan önemli hesaplardan birisi KDV (katma değer vergisi) uygulaması ile ortaya çıkan, “indirilecek KDV” ve “ertelenen KDV” hesaplarıdır. İndirilecek KDV hesabı her türlü mal ve hizmet satın alınması sırasında satıcılara ve imalatçılara ödenen katma değer vergisinin izlenmesinde kullanılır.
- Bir yıldan daha uzun sürede işletme bünyesinde kalacak KDV diğer duran varlıklarda izlenir.
- Ertelenen KDV hesabı ise; teşvikli yatırım mallarının ithalinde ödenmesi gerektiği halde ödenmeyip fiilen indirilmesinin mümkün olacağı tarihe kadar ertelenen KDV, erteleme bir yıl içinde olması halinde izlenmesinde kullanılır.

8. Peşin Ödenen Giderler:

- Peşin ödenen ve cari dönem içinde ilgili gider hesaplarına kaydedilmemesi gereken gelecek döneme ait giderleri kapsar. Bu tür kıymetlerin gider olması gelecek döneme kalmış ise bu kıymetler gelecek döneme ilişkin gider hesapları aracılığı ile aktifleştirilir. Örneğin peşin ödenen kira bedellerinin, gelecek döneme ait tutarları peşin ödenen giderler hesabında gösterilir.
- Faaliyet dönemi içinde ortaya çıkan ancak gelecek yıllara ait olan giderler, yani 1 yıldan daha uzun süreyi kapsamaması halinde duran varlıklar içerisinde değerlendirilmesi gerekir. Örneğin 3 yıllık peşin ödenen kira giderlerinin 1 yıla ait olan kısmı dönen değerler

içerisinde, 1 yıldan uzun olan kısmı duran varlıklar içerisinde yer alması gerekir.

9. Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar: Mevzuat gereğince peşin ödenen gelir, kurumlar ve diğer vergiler ile fonların izlendiği hesaptır.
10. Diğer Dönen Varlıklar: Yukarıda sıralanan dönen varlık kalemlerine girmeyen personel avansları, sayım ve tesellüm noksanları ile bir yıl içinde tüketilmesi veya nakde dönüşmesi muhtemel olan diğer varlıkların yer aldıkları kalemlerden oluşur.²⁶⁹

Duran varlıklar prensip olarak bir yılda veya normal faaliyet döneminden daha uzun sürelerle işletmenin faaliyetlerini gerçekleştirmesi için kullanılmak amacıyla elde edilen ve ilke olarak bir yılda veya normal faaliyet dönemi içinde paraya çevrilmesi veya tüketilmesi öngörülmeven varlıkları kapsar.²⁷⁰ Duran varlıklar, bankanın binalar, araçlar ve demirbaşlar gibi maddi duran varlıkları ve şerefiye ve haklar gibi maddi olmayan duran varlıklarından oluşur.²⁷¹

1. Uzun Vadeli Ticari Alacaklar
2. Diğer Uzun Vadeli Alacaklar
3. Mali Duran Varlıklar
 - Bağlı Menkul Kıymetler
 - İştirak
 - Bağlı Ortaklıklar
4. Maddi Duran Varlıklar: Mal ve hizmet üretiminde veya bunların elde edilmesinde kullanılmak, diğer işletmelere kiraya verilmek veya yönetim hizmetlerinde kullanılmak amacıyla elde bulundurulan fiziki varlık kalemleri bu grupta gösterilir.
 - Taşınmaz Mallar

²⁶⁹ Sipahi, a. g. k.

²⁷⁰ Sipahi, a. g. k.

²⁷¹ Arabacı, a. g. e., s. 82.

- Makine, Tesis ve Cihazlar
 - Taşıt Araçları ve Demirbaşlar
 - Diğer Maddi Duran Varlıklar: Yukarıda belirtilen hesapların hiçbirinin kapsamına girmeyen maddi duran varlıkların yer aldığı hesaptır.
5. Birikmiş Amortismanlar(-) : Maddi duran varlıklar için ayrılan toplam birikmiş amortisman tutarını gösterir. İndirim kalemi olarak dikkate alınır. Amortisman, maddi duran varlıklar, yıpranmaya, aşınmaya, değer kaybına uğradıklarından bu varlıklar için yılsonunda amortisman ayrılır. Ancak amortisman muhasebesinin amacı, duran varlıklarda ortaya çıkan bu eskime, yıpranma ya da demode olmanın değerini ölçmek değildir. Temel amaç, duran varlığa ilişkin edinme maliyet bedelinin ekonomik ömür dediğimiz kullanım süresi içinde akılcı yöntemlerle, ticaret işletmelerinde, dönem giderlerine; üretim işletmelerinde ise üretim maliyetlerine, aktararak dağıtılmasıdır.
6. Maddi Olmayan Duran Varlıklar: Herhangi bir fiziksel varlığı bulunmayan ve işletmenin belli bir şekilde yararlandığı veya yararlanmayı beklediği aktifleştirilen giderler ile belli koşullar altında hukuken himaye gören haklar ve şerefiyeler bu grupta gösterilir. Bu varlıklar bilançoda itfa payları indirildikten sonra net değerlerle gösterilir. Bu grupta aşağıdaki hesaplar yer alır.
- Kuruluş ve teşkilatlanma giderleri,
 - Haklar (imtiyaz, patent, know-how, lisans, ticari marka ve unvan),
 - Şerefiye (Bir işletmenin senelerin verdiği tecrübe ve iyi hizmet nedeniyle, sağladığı ticari itibarıdır. Değerlendirmesi son derece güç ve böyle bir değerlendirme de sübjektif olacaktır. Ancak, yaratılan bu değer bir başka işletmece satın alındığında, satın alan açısından bir maliyet söz konusu olacak ve bir bedel ödenecektir.)
 - Araştırma ve geliştirme giderleri,

- Özel Maliyetler (kiralanan taşınmazların ekonomik değerlerini devamlı olarak artıran giderlerin kiracı firma tarafından, özel maliyet bedeli olarak değerlendirilmesi gerekir),
- Verilen avanslar (maddi olmayan duran varlıklarla ilgili yurtiçi ve yurtdışı kişi ve kuruluşlara yapılan ödemeler ile benzer giderler),
- Diğer maddi olmayan duran varlıklar.²⁷²

3.1.1.2. Pasif kalemler

Pasif kalemler; ana kalem olarak mevduatlar ve öz kaynaklardan oluşurlar. Pasif varlıkları şu şekilde özetleyebiliriz:

A. Kısa Vadeli Borçlar: Kısa vadeli borçlar vadesi bir yıl içinde gelecek olan borç kalemlerini içeren hesap grubudur.

1. Finansal Borçlar: Kredi kurumlarına olan kısa vadeli borçlar ile kısa vadeli para ve sermaye piyasası araçları ile sağlanan krediler ve vadesine bir yıldan az bir süre kalan uzun vadeli finansal borçların anapara taksit ve faizleri bu hesap grubu içinde yer alır.
2. Ticari Borçlar: İşletmenin ticari ilişkileri nedeniyle ortaya çıkan senetli ve senetsiz borçları bu hesap grubunda gösterilir. Ortaklara, iştiraklere ve bağlı ortaklıklara olağan faaliyet konusu oluşturan mal ve hizmet alımlarından kaynaklanan senetli ve senetsiz borç tutarları raporda belirtilmelidir. Ticari borçlar kapsamında aşağıdaki hesap kalemleri yer alır.
 - Satıcılar: İşletmenin faaliyet konusu ile ilgili her türlü mal ve hizmet alımlarından kaynaklanan senetsiz borçlarının yer aldığı hesap kalemidir.

²⁷² Sipahi, a. g. k.

- Borç Senetleri (Net): İşletmenin faaliyet konusu ile ilgili her türlü mal ve hizmet alımlarından kaynaklanan senede bağlanmış ticari borçların izlendiği hesap kalemidir.
- Verilen Çekler: İşletmenin faaliyetlerini sürdürürken yapmış olduğu mal ve hizmet alışları nedeniyle verdiği çekler bu kalemde gösterilir.
- Alınan Depozito ve Teminatlar: Üçüncü kişilerin belli bir işi yapmalarını, aldıkları bir değeri geri vermelerini sağlamak amacıyla ve belli sözleşmeler nedeniyle gerçekleşecek bir alacağın karşılığı olarak işletmelerin aldıkları tutarlardır.

3. Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları:

- Bu grupta, dönemsellik kavramı gereğince gelirlerin ve giderlerin ait olduğu dönemle ilgilendirilmesini sağlayan kısa vadeli hesaplar yer alır. Gelecek hesap dönemlerine ait peşin tahsil olunan gelirlerin bir yıldan kısa süreye ait kısımlarının izlendiği hesap “Gelecek Aylara Ait Gelirler” hesabıdır. “Gider Tahakkukları“ hesabı ise faaliyet dönemine ait olup da gelecek bilanço dönemlerinde ödenecek olan, 1 yıldan kısa süreli giderlerin izlendiği hesaptır.
- Gelecek bilanço dönemine ait peşin tahsil edilen gelirlerin ve gelecek dönemlerde ödemesi yapılacak olan giderlerin 1 yıldan uzun süreye isabet eden kısımları uzun vadeli borçlarda değerlendirilir.

4. Ortaklara Borçlar:

- İşletmenin esas faaliyet konusu dışında işlemleri dolayısıyla ortaklarına borçlu bulunduğu tutarların izlendiği hesaptır. Sermaye şirketi olan işletmeler esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısıyla ortaya çıkan, ortaklarına olan borçlarının izlenmesi için açılan bu hesaba, şahıs şirketlerinin ortaklarının (veya işletme sahibinin) alacakları kaydedilmez. Söz konusu ortakların (veya işletme sahibinin) alacaklarının özkaynaklar grubu içinde izlenmesi uygun olacaktır.

- Analiz yaparken, tek sahipli işletmelerde, adi ortaklıklarda ve şahıs şirketlerinde işletme sahibinin veya ortakların işletmeden devamlılık gösteren alacakları işletmenin gerçek borcu olarak düşünülmemeli, öz sermayenin bir ögesi olarak dikkate alınmalıdır. Sermaye şirketlerinde eğer şirket bir aile şirketi niteliğinde ise ortakların devamlılık gösteren alacakları, firmanın uzun vadeli ortaklara borçlar kaleminde gösterilmelidir.

5. Alınan Avanslar:

- Gerek satışlar veya satış sözleşmeleri dolayısıyla gerekse diğer nedenlerle, işletme tarafından üçüncü kişilerden alınan avanslar, diğer yabancı kaynaklardan niteliği nedeniyle ayrıldığından ayrı bir bölüm oluşturur. Alınan avanslar bir para ödeme yükümlüğünden önce bir mal veya hizmet ödeme yükümlülüğünü temsil eder.
- Avanslar çek ya da senet olarak alınmışsa, aktifte yer aldığı hesaptan (vadeli çekler veya senetli alacaklar) diğer alacaklar / peşin ödenen gider / diğer kalemine aktarılır.

6. Personele Olan Borçlar: Personelin, tahakkuk edip de henüz ödenmeyen ücret, prim, ikramiye, nakdi sosyal yardımlar gibi istihkakları gibi olan alacaklarının personele ödeninceye kadar hesaptır tutulduğu hesaptır

7. Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler: İşletmenin sorumlu veya mükellef sıfatıyla ödeyeceği vergi, resim, harç, kesinti, sigorta primi, sendika aidatları, icra taksitleri vb. borçlarının izlendiği hesap grubudur.

8. Diğer Kısa Vadeli Kaynaklar: Özellikle kendi bölümünde tanımlanmamış olan diğer kısa vadeli yabancı kaynaklar bu grupta yer alır, Bu hesapta, merkez ve şubeler cari hesapları, sayım ve tesellüm fazlaları ile yukarıdaki hesaplarda yer almayan diğer çeşitli yabancı kaynaklar izlenir.

B. Uzun Vadeli Borçlar: Kredi kurumlarından, sermaye piyasasında ve işletmenin ilişkide bulunduğu üçüncü kişilerden sağlanan ve bilanço tarihi itibarıyla vadeleri bir yıldan daha uzun süreli olan yabancı kaynaklardır.

1. Finansal Borçlar: Bilanço tarihi itibariyle vadesine bir yıldan fazla süre kalmış bulunan ve banka ve diğer finans kuruluşlarından alınan krediler ile işletmece ihraç edilmiş, borçlanma ifade eden menkul değerler bu hesap grubunda gösterilir. Bu grupta şu kalemler yer alır:
 - Banka Borçları: Banka ve diğer finans kuruluşlarından alınan uzun vadeli kredilerin yer aldığı hesaptır.
 - Çıkarılmış Tahviller: İşletme tarafından çıkarılmış bulunan tahvillerden vadesi bir yılı aşanlar bu hesap kaleminde gösterilir.
 - Diğer Finansal Borçlar: Yukarıdaki hesap kalemlerinin hiçbirine girmeyen değerler bu kalemde değerlendirilmelidir.
 2. Finansal Kiralama Borçları: Firmanın finansal kiralama nedeniyle oluşan borçları varsa bu kalemde yer alır. Finansal kiralama borçları ile ilgili olarak ödeme tabloların alınması ve rapora eklenmesi gerekmektedir.
 3. Ticari Borçlar: Bilanço tarihi itibariyle vadeleri bir yıldan daha uzun olan ve şirketin ana faaliyet konusu ile ilgili cari işlemlerinden doğan senetli ve senetsiz borçlar burada gösterilir. Uzun vadeli ticari borçlar kalemlerine (satıcılar, borç senetleri, alınan depozito ve teminatlar, diğer ticari borçlar) kayıtlı borçların içerik bakımından dağılımı aynen kısa vadeli borçlarda olduğu gibidir. Ancak kısa vadeli ticari borçlardan farkı; bilanço tarihinden itibaren bir yıldan daha uzun süreli olmalarıdır.
 4. Kıdem Tazminatı Karşılıkları: İş Kanunu çerçevesinde hesaplanan kıdem tazminatları yanında Emekli Sandığı kanunu çerçevesinde hesaplanan emeklilik ikramiyeleri karşılıkları ve çeşitli mevzuat veya sözleşme gereğince çalışanların işletmeden ayrılmasında kıdemlerine bağlı olarak hesaplanacak ödemeler için ayrılan karşılıklar bu hesapta izlenir.
- C. Öz sermaye: İşletme sahip veya ortaklarının bilanço tarihinde, işletmeye yapmış oldukları sermaye yatırımlarının tutarını gösteren ödenmiş sermaye ile sermaye yedekleri, kar yedekleri, geçmiş yıllar karları, geçmiş yıllar zararları ve dönem net kar veya zararını kapsar.

1. Sermaye: İşletmenin esas sözleşmesinde yer alan ve Ticaret Siciline tescil edilmiş bulunan sermaye tutarı bu kalemde gösterilmelidir.
2. Ödenmiş Sermaye: Bu ana hesap grubu, şirketlerde taahhüt edilen sermaye ile bu sermayeden henüz ödenmemiş kısmı gösteren iki hesabı kapsar. Sermaye hesabının alacak kalanı ile ödenmemiş sermaye hesabının borç kalanı arasındaki fark bilançoda “Ödenmiş Sermaye” kalemini oluşturur.
3. Emisyon Primi (Hisse Senedi İhraç Primi): Yeni çıkarılan hisse senetlerinin primli satışından kaynaklanan tutarlar bu başlık altında gösterilir. Sermaye artırımına giden sermaye şirketinin; nominal bedelinin üzerindeki bir fiyat üzerinden hisse senedi çıkarması durumunda, ihraç fiyatı ile nominal bedel arasındaki fark yedek akçe olarak kabul edilir ve bu hesapta izlenir.
4. Birikmiş Kazançlar:
 - Kar Yedekleri: Kanun, ana sözleşme hükümleri ya da ortakların yetkili organları tarafından alınan kararları uyarınca, ortaklara dağıtılmamış ya da işletmede alıkonulmuş karlar bu hesap grubunda gösterilir. Bu gruptaki hesaplarda izlenen özkaynakların ortak özelliği işletmenin önceki dönemlerde elde ettiği karlardan ayrılmış olmalarıdır. Kar yedekleri;
 - Yasal Yedekler: Kanun hükümleri uyarınca ayrılmış bulunan yedekler.
 - Statü Yedekleri: Ana sözleşme hükümleri çerçevesince ayrılmış yedekler.
 - Olağanüstü Yedekler: Sermaye şirketlerinde Genel Kurul tarafından ayrılmasına karar verilen olağanüstü yedek akçeler ile dağıtım dışı kalan karlar bu hesapta yer alır.
 - Diğer Kar Yedekleri: Özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmamış olan kardan ayrılan diğer yedekler bu hesapta izlenir.

- Geçmiş Yıllar Karları: Geçmiş faaliyet dönemlerinde ortaya çıkan ve işletme sahibi veya ortaklarına dağıtılmamış bulunan karlardan ilgili yedek hesaplarına alınmayan tutarların izlendiği hesaptır.
- Geçmiş Yıllar Zararları: Geçmiş faaliyet dönemlerinde ortaya çıkan dönem zararlarının izlendiği hesaptır.
- Dönem Net Karı: Firmanın faaliyet dönemine ait vergi sonrası net kar tutarının izlendiği hesaptır.
- Dönem Zararı: Firmanın faaliyet dönemine ait zarar tutarının izlendiği hesaptır.²⁷³

3.1.2 Gelir tablosu

Genel olarak gelir tablosu, işletmenin belli bir faaliyet döneminde elde ettiği tüm gelirler ile aynı faaliyet döneminde katlandığı tüm maliyet ve giderleri ve bunların sonucunda işletmenin elde ettiği dönem net kârını ya da uğradığı dönem net zararını topluca gösteren finansal tablodur.²⁷⁴

Gelir tablosunun özellikleri şöyle özetlenebilir:²⁷⁵

- Gelir tablosunun düzenlenmesinde Mali Tablolar İlkelerinde verilmiş açıklamalar esas alınır.
- Bu tablonun düzenlenmesinde esas faaliyetlerden sağlanan gelir ile süreklilik gösteren diğer olağan faaliyetlerden sağlanan gelir ayrı gösterileceği gibi, süreklilik göstermeyen olağandışı gelirler de ayrı olarak gösterilir.
- Buna göre, esas faaliyetler için yapılan giderler ile süreklilik gösteren diğer olağan faaliyet giderleri ve süreklilik göstermeyen olağandışı giderler ayrı ayrı gösterilir.

²⁷³ Sipahi, a. g. k.

²⁷⁴ Arabacı, a. g. e., s. 83.

²⁷⁵ Sipahi, a. g. k.

- Gelir tabloları, genel kabul görmüş muhasebe kavram ve ilkeleri esas alınarak düzenlenir.
- Bütün gelir ve giderler, tahakkuk ettikleri hesap dönemine ait gelir tablosu ile ilişkilendirilirler.
- Gelir ve giderler, kaynakları itibariyle tasnif edilirler ve her gelir grubu ilgili olduğu gider grubu ile karşılaştırılır.
- Gelir ve giderler gayrisafı tutarları üzerinden gösterilir.
- Yedekler ve karşılıklar, firmanın dağıtılabılır karını azaltmak veya bir dönemin karını diğer döneme aktarmak amacıyla kullanılamazlar.
- Firmanın olağan faaliyeti sonucunda ortaya çıkan gelir ve giderleri ile olağanüstü gelir, gider, kar ve zararları gelir tablosunda ayrı gösterilir
- Gelir tablosu, net satışlar, brüt satış karı/zararı, esas faaliyet karı/zararı, dönem karı/zararı ve net dönem karı/zararı kalemlerini gösterecek şekilde hazırlanır.

Gelir tablosunda kar/zarar rakamları,²⁷⁶

- Faaliyet sonucu, karlılık oranını saptamak,
- Gelecek dönemler için personel, diğer işletme giderleri, kredi, mevduat politikalarını saptamak,
- Kar dağıtım politikalarını saptamak,
- Gelir veya kurumlar vergisi matrahını belirlemek, hesap dönemine ait kaynakları ve gelecek yıllarda elde edilecek gelirleri tahmin konusunda yol gösterici olurlar.

Gelir Tablosu Kalemlerinin İncelenmesi:²⁷⁷

1. Brüt Satışlar:

²⁷⁶ Sipahi, a. g. k.

²⁷⁷ Sipahi, a. g. k.

- İşletmenin esas faaliyetleri çerçevesinde satılan mal ve hizmetlerin satış faturalarında yazılı bulunan tutarlardan oluşur. Satılan mal ve hizmetlerle ilgili sübvansiyonlar, vade farkları, vergi iadeleri, satışlarla ilgili vergiler ve satış indirimleri gibi kalemler de brüt satış hâsılatı içinde gösterilir. Brüt satışlara Katma Değer Vergileri dâhil edilmez.
 - Brüt satışlar; yurtiçi satışlar, yurtdışı satışlar ve diğer gelirlerden oluşur.
2. Satış İndirimleri(-) : Net satış hâsılatına ulaşabilmek için brüt satışlardan indirilmesi gereken değerlerin izlendiği hesap grubudur.
- Satıştan İadeler: Satılan malların iade edilen kısmı bu bölümde gösterilmelidir.
 - Satış İskontoları: Satışla ilgili faturaların düzenlenip satışın gerçekleşmesinden sonra yapılan her türlü kasa ve miktar iskontoları bu bölümde gösterilmelidir.
3. Net Satışlar: Brüt satışlar ile satışlardan indirimler arasındaki farkı ifade eder.
4. Satılan Malın Maliyeti: İşletmelerin dönem içinde stok hareketleri ile satılan mamul, yarı mamul ilk madde ve malzeme ile ticari mal gibi maddelerin ve satılan hizmetlerin maliyetinin izlendiği hesap grubudur. Diğer bir deyişle, dönem içinde alıcılara satılan ya da devredilen mal ve hizmetlerin üretimi ya da satın alınması için yapılan tüm giderleri içerir.
5. Brüt Satış Karı veya Zararı: Net satışlardan satışların maliyetinin düşürülmesiyle bulunur (Net Satışlar – Satışların Maliyeti = Brüt Satış Karı veya Zararı).
6. Faaliyet Giderleri: Faaliyet giderleri; belirli bir dönem içinde işletmenin ana uğraş konusu ile ilgili olarak ortaya çıkan ve üretim maliyetlerine yüklenmeyen mal ve hizmet tüketimleridir. İşletmenin ana faaliyet konusunu sürdürmek amacıyla yapmış olduğu SMM dışında kalan her türlü giderler bu grupta toplanmıştır.

7. Faaliyet Karı/Zararı: Firmanın esas faaliyet konusundan sağlanan sonucu gösterir.
8. Finansman Giderleri: İşletmenin borçlandığı tutarlarla ilgili olarak katlanılan ve varlıkların maliyetine eklenmemiş bulunan faiz, kur farkları, kredi komisyonları ve benzeri diğer giderlerin aktarıldığı sonuç hesapları grubudur.
9. Diğer Giderler: İşletmenin genel yönetim fonksiyonları ile ilgili olarak yapılan üretimle veya satılan malın maliyeti ile doğrudan ilişkisi kurulamayan endirekt malzeme ve endirekt personel giderleri ile dışarıdan sağlanan fayda ve hizmetler, aktifleştirilmeyen araştırma geliştirme giderleri, aktifleştirilmiş olanlardan bu döneme isabet eden itfa payları; mal ve hizmetlerin pazarlama, satış ve dağıtım faaliyetleri ile ilgili reklam, ücret, yolluk ve ağırlama, haberleşme ile mal ve hizmetin satılabilmesi için zorunlu ambalaj giderleri; işletmenin genel yönetim fonksiyonu ile ilgili olarak yapılan ve üretimle veya satılan mal maliyeti ile doğrudan ilişkisi kurulamayan maaş ve ücretler, seyahat, ağırlama, kırtasiye, haberleşme, su, aydınlatma, ısıtma, vergi, kira, bakım onarım, sigorta vb. gibi giderlerden oluşur.
10. Diğer Gelirler: İştirakler ve bağlı ortaklıklardan elde edilen temettü gelirleri ile faiz ve diğer temettü gelirleri ve arızı bir karakter arz etmeyen kira gelirleri, menkul kıymet satış karları gibi diğer faaliyetlerden elde edilen gelir ve karlardan oluşur.
11. Vergi Öncesi Kar/Zarar: Faaliyet Karı ile diğer gider ve diğer gelirleri arasındaki farkı gösterir.
12. Olağanüstü Gelirler ve Karlar: İşletmenin olağan faaliyetlerinden bağımsız olan ve bu nedenle arızı karakter taşıyan menkul kıymetlerin ve duran varlıkların satışlarından elde edilen karlar ile olağanüstü olay ve gelişmeler nedeniyle ortaya çıkan gelir ve karlar bu kalemde gösterilmelidir.

13. Olağanüstü Giderler ve Zararlar: İşletmenin olağan faaliyetlerinden bağımsız olan ve bu nedenle sık sık ve düzenli olarak ortaya çıkması beklenmeyen işlem ve olaylardan kaynaklanan gider ve zararların yer aldığı hesap grubudur.
14. Ödenecek Vergi ve Fonlar: Yürürlükteki mevzuat uyarınca hesaplanan ve ödenmesi gereken vergiler ile diğer kesintiler bu kalemden gösterilmelidir.
15. Net Kar/Zarar: İşletmenin olağan faaliyetlerinden elde ettiği hâsılat ile olağanüstü gelir ve karlarından, bu faaliyete ilişkin yapılan olağan giderler ve olağanüstü gider ve zararların ve vergi ile benzerlerinin indirilmesi suretiyle bulunan vergiden sonraki karı veya zararı ifade eder.²⁷⁸

3.2. Katılım Bankalarında Mali Analiz

Mali analiz; işletmenin, faaliyet sonuçlarının ve mali yönden gelişiminin yeterli olup olmadığını belirlemek ve o işletme ile ilgili ileriye yönelik tahminlerde bulunulabilmek amacıyla, finansal tablolarında yer alan kalemler arasındaki ilişkilerin kurulması, göstermiş olduğu eğilimlerinin belirlenmesi ve diğer işletmelerin benzer sonuçları ile karşılaştırılmasıdır.²⁷⁹ Mali analiz, bir işletmenin mevcut durumunun incelenmesi ve değerlendirilmesini amaçlamaktadır.²⁸⁰

Başka bir ifadeyle, mali analiz işletmenin varlık ve kaynak pozisyonunun gelişen durum, mevcut yapı ve teknik olanaklarının ışığında değerlendirilmesine, işletmenin mevcut durum ve geleceği hakkında sağlıklı bilgiler edinilmesine imkân sağlar.²⁸¹

Analizde her şeyden önce kârlılık, likidite, güvence ve işletme bağımsızlığı gibi ilkelerden geniş ölçüde yararlanır. Mali analiz yöneticilere; bankanın temel ve ikincil hedeflere ulaşip ulaşmadığını belirlemede, banka faaliyetlerinin verimlilik ve başarı derecesini belirlemede, bankanın fiyat politikalarının değerlendirilmesinde, banka faaliyetlerini kontrol ve değerlendirmede, bankanın varlığının sürekliliğini korumada

²⁷⁸ Sipahi, a. g. k.

²⁷⁹ Sipahi, a. g. k.

²⁸⁰ Berk, Niyazi, *Finansal Yönetim*, Türkmen Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul, 1998, s. 31.

²⁸¹ Arabacı, a. g. e., s. 84.

ve geleceğe yönelik planlamada başarısızlıkları giderici önlemler almada yardımcı olmaktadır.²⁸²

Mali analizin amaçlarını şöyle özetleyebiliriz:

- Firmanın borç ödeme gücünün belirlenmesi,
- Borç ödeme gücünün gelecekte devam etme olasılığının saptanması,
- Dönemler itibariyle malı yapıdaki gelişmelerin belirlenmesi,
- Finansal politikalarının değerlendirilmesi,
- Büyüme ve gelişme olanaklarının saptanması,
- Zayıf noktaların belirlenmesi,
- İhtiyacı olan mali kaynakların saptanması,
- Kaynakların etkili ve verimli kullanıldığıının belirlenmesi,
- Muhtemel olumsuz gelişmelerden nasıl etkileneceği konusunda bilgi edinilmesi.²⁸³

Mali analize her şeyden önce mali tabloları tamamlayıcı bilgilerin oluşturulması ile başlanır ve bu analiz için şu yöntemler kullanılır: Oran analizleri, karşılaştırmalı analiz, eğilim yüzdeleri ve fon akım analizi.²⁸⁴

3.2.1. Aktif kalitesi analizi

Ticari bankalar ve katılım bankaları, öz kaynakları ile yabancı kaynaklarını çeşitli varlıklara bağlarlar. Bu tür yatırım kararlarında bağlanan paranın gelir getirip getirmediği, gelirin büyüklük ve sürekliliği gibi ölçütler göz önüne alınır.²⁸⁵

Bankaların kârını maksimize etmesi, hem gelir getiren aktiflerinden olası en

²⁸² Arabacı, a. g. e., s. 84.

²⁸³ Sipahi, a. g. k.

²⁸⁴ Berk, a. g. e., s. 32.

²⁸⁵ Arman, Tevfik, *Bankalarda Finansal Yönetime Giriş*, TBB Yayınları, Yayın No:203, İstanbul, 1987, s. 191.

yüksek getiriye sağlamasına hem de maliyetlerini minimize etmesine bağlıdır.²⁸⁶

Aktif kalitesi, herhangi bir finansal kuruluşun üst yönetim kararları sonucunda oluşan önemli bir ölçüttür. Gerek yabancı ve gerekse kendi kaynaklarından fon sağlayan finansal kuruluş, bu fonların bir kısmını yasal karşılıklar ve gerekli (sabit kıymetler gibi) varlıklara bağladıktan sonra, fonların önemli bir bölümünü oluşturan kalan bakiyeyi kısa dönemli planları ve uzun dönemli stratejileri doğrultusunda çeşitli yatırım ve yatırım alternatifleri arasında dağıtır.²⁸⁷

Finansal kuruluşun aktiflerinin kompozisyonu, finansal kuruluş için aşağıdaki hususlar açısından önem taşır:

- Gelir getirip getirmediği,
- Gelir getiriyorsa gelir getirme gücü,
- Gelir getirme gücünün devamlılığı,
- Aktifin nakde dönüşebilme kabiliyeti,
- Muhasebe dışı değer kazanıp gizli değer artışı yaratma özelliği,
- Finansal kuruluşun aktif yapısının kaynak yapısına uygun düşüp düşmediği,
- Aktiflerin defter değerinde bir azalma olup olmadığıdır.²⁸⁸

Katılım bankalarının gelir getiren faaliyetlerinin çok büyük bir bölümü çeşitli türdeki kredilerden oluşmaktadır. Buna bağlı olarak katılım bankaları kredi portföylerini en yüksek kâr getirisini sağlayacak ve geri ödememe olasılığı en düşük kredi anlaşmalarından oluşturmak çabasıdadır. Aktif kalitesini etkileyen en önemli etken kullandırılan fonların kalitesidir.²⁸⁹

Katılım bankalarının aktiflerinin kalitesi, likit aktifler, krediler ve kirli aktifler kalitesi olarak üçe ayrılabilir. Bu Tablo 5'teki gibi formüle edilebilir.²⁹⁰

²⁸⁶ Arabacı, a. g. e., s. 85.

²⁸⁷ Arabacı, a. g. e., s. 85.

²⁸⁸ Senver, Bülent, *Banka Bilançolarının Tahsil Yöntemleri*, TBB Yayınları Yayın No: 143, İstanbul, 1987, s.11-12

²⁸⁹ Arabacı, a. g. e., s. 86.

²⁹⁰ Arabacı, a. g. e., s. 86.

Tablo 5: Aktif Kalitesinin Hesaplanması

$$\text{Aktif Kalitesi} > \text{Likit Aktifler Kalitesi} + \text{Krediler Kalitesi} + \text{Kirli Aktifler Kalitesi}$$

Likit aktif kalitesi, likidite ihtiyacının aktif kalemlerden karşılanabilirliğinin ve getiri sağlayabilme gücünün göstergesidir. Katılım bankalarında likit aktifler aşağıdaki kalemlerden oluşur:

1. Kasa ve Bankalar: Kasada tutulan efektif miktarı çok kısa süreli likidite taleplerini karşılayacak ve fon toplama işlemlerinin akışını aksatmayacak düzeyde olmalıdır. Bankalarda tutulan para miktarı, yurt içi ve yurt dışı muhabir bankaları ile yapılan muhabirlik anlaşmaları gereği nakit transfer işlemlerini karşılayabilmelidir. Kasa ve bankalarda tutulan nakitler katılım bankaları için getirisi en düşük kalemlerdir. Dolayısıyla bu kalemlerin tutarlarının oldukça minimum düzeyde tutulması gerekmektedir.
2. Menkul Kıymetler: Katılım bankalarının sahip olduğu tek getirili likit aktif kalemi menkul kıymetlerdir. Katılım bankaları sermaye piyasası araçlarını kullanmayı artırdıkça menkul kıymetlerden elde ettikleri getirileri de yükseltmektedirler.
3. Blokaj: Yasal olarak bulundurulması gereken zorunlu karşılıklardır. Bu kalem Katılım Bankasının cari ve toplam mevduatına göre değişmektedir.²⁹¹

²⁹¹ Arabacı, a. g. e., s. 86.

Tablo 6: Likit Aktif Kalemlerinin Aktif Kalitesine Etkileri ve Nedenleri

Likit Aktifler	Likit Aktifler Kalitesine Etkisi	Olması Gereken	Nedenleri
Kasa ve Banka	Azaltıcı	Düşük/Yasal Düzeyde	Getirisiz/Yasal Zorunluluk
Menkul Kıymetler	Artırıcı	Yüksek	Getirisi var
Blokaj	Azaltıcı	Yasal Düzeyde	Yasal Zorunluluk

Kaynak: Geçer, Turgay, Özel Finans Kurumlarında Aktif Pasif Yönetimi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul, 1995, s.110.

Tablo 6’da da görüldüğü gibi, likit aktiflerin içinde getirisi en yüksek olanı menkul değerlerdir. Kasa ve banka ile zorunlu blokaj tutarları olması gereken kadar olmalıdır. Bu kalemlerde fazla atıl kaynak bırakılmamalıdır.²⁹²

Katılım bankalarının aktifleri içinde en büyük ve önemli payı krediler almaktadır. Katılım bankalarının kuruluş prosedürü gereği yapıları kredi riskinin yönetimine dayanmaktadır. Katılım bankalarının kullandıkları ve kullandıracakları kredilerin kalitesini birçok konunun iyi incelenmesi ve devamlı ön planda olması gerekir. Bunlar; limitlendirme, seçme ve farklılaşmadır.²⁹³ Bu kavramlar şu şekilde açıklanabilir:

- Limitlendirme: Bankacılık Kanunu bankanın hangi üyelerinin nasıl ve ne şekilde kredi limitleri tahsis edebileceğini açıkça belirtmiştir. Bu bağlamda bir firmaya kullanılacak limit, alınacak teminatlar ve şubelerin ve genel müdürlüğün kullanacağı limitler belirtilebilir.
- Seçme: Katılım bankalarının kredibilitesi yüksek müşterileri tespit etmesi, pazarlama stratejileri belirlemesi ve mali tahlil ve istihbarat sürecini tespiti bu kriteri oluşturmaktadır.
- Farklılaşma: Katılım bankaları kullandıkları fonları çeşitli kriterler

²⁹² Arabacı, a. g. e., s. 87.

²⁹³ Arabacı, a. g. e., s. 87.

çerçevesinde farklılaştırılmalıdır. Söz konusu fon kullandırımlarını, sektörel bazda, firma büyüklükleri bazında, coğrafi bazda ve finansal enstrümanlar bazında farklılaştırabilirler.²⁹⁴

Katılım bankaları kullandıkları fonları ağırlık olarak Murabaha, Leasing ve Mudaraba olarak kullandırmaktadırlar. Katılım bankaları Murabaha yani Üretim Desteği yoluyla fon kullandırma işlemi ile aktiflerini verimli olarak kullanabilmektedirler. Bu sistemle riski müşteriye yansıttıklarından fon kullandırımı üzerinden belli bir kâr pay alırlar.²⁹⁵

Kirli aktifler; likit aktifler ve krediler dışında kalan aktif kalemlerden oluşmaktadır. Bu kalemlerde aktif kalitesini düşürücü kalemlerdir. Dolayısıyla katılım bankalarının krediler dışındaki aktiflerini minimum tutmak için yönetim sergilemesi gerekmektedir.²⁹⁶

Başlıca aktif kalitesi oranları şu şekildedir:

- Getirili aktifler / Aktif Toplamı: Getirili aktiflerin toplam aktif içindeki payının oransal ifadesidir. Bankanın getiri oluşturma gücünü gösterir. Getirili aktifler menkul değerler ile toplam kullanılan kredilerden oluşur. Bu oranın yüksek olması istenir.
- Likit Aktifler / Aktif Toplamı: Aktif kalitesini düşürücü etkisi olan bu oranın küçük olması istenir.
- Kirli Aktifler / Aktif toplamı: Katılım bankasının ana faaliyet konusu dışında sahip olduğu likidite ve getiri gücü olmayan aktiflerinin toplam aktiflere oranıdır. Bu oranın da düşük olması istenir.
- Krediler / Aktif Toplamı: Kredilerin toplam aktifler içindeki payını gösterir. Kredilerin aktif içindeki payının yüksek olması bankanın gerçek görevini yaptığının bir göstergesi olmakla beraber bu oranın çok yüksek olmasa da banka riskini artırır. Bu oran 2005 yılında mevcut mevduat bankalarında

²⁹⁴ Arabacı, a. g. e., s. 87-88.

²⁹⁵ Arabacı, a. g. e., s. 88.

²⁹⁶ Arabacı, a. g. e., s. 88.

%38 iken Katılım Bankalarında %76'dır.

- Krediler / Mevduat: Mevduatın ne kadarının kredi olarak yatırım yapıldığını gösterir. Yabancı kaynaklar içinde önemli bir paya sahip olan mevduat yıllar içinde faiz ve kâr payı politikalarına bağlı olarak değişiklikler göstermekte buna bağlı olarak da kredilerin mevduata oranı değişiklikler gösterebilmektedir. Bu oran 2005 yılında mevduat bankalarında %57 iken katılım bankalarında %90'dır. Burada katılım bankaları ile mevduat bankaları arasında ciddi fark bulunmaktadır. Bu oranda da görüldüğü gibi katılım bankaları topladıkları fonların zorunlu karşılıklar dışında kalan kısmının hemen hemen hepsini kullanırken mevduat bankaları mevduatlarının neredeyse yarısını kullanmaktadır.
- Sorunlu Krediler / Krediler: Tahsil kabiliyetini kaybetmiş ve hukuki takibe geçilmiş sorunlu kredilerin toplam krediler içindeki oranı gösterir. Bu oranın düşük olması istenir.
- Sorunlu Krediler / Aktif Toplamı: Tahsil kabiliyetini kaybetmiş ve hukuki takibe geçilmiş sorunlu kredilerin toplam aktifler içindeki oranı gösterir. Bu oranın da düşük olması istenir.
- Sabit Kıymet Toplamı / Aktif Toplamı: Sabit kıymetlerin yani Duran varlıkların toplam aktifler içindeki oranını gösterir. Aktif getirisinin yüksek olabilmesi için bu oranın düşük olması istenir.²⁹⁷

3.2.2. Likidite analizi

Likidite, aktif-pasif yönetiminin en temel ve en önemli konularından birisidir ve bankaların karşı karşıya kaldıkları risklerin de başında gelmektedir. Likidite kavramı, bankaların her türlü nakit ihtiyacını karşılayabilme gücünü ifade eder.²⁹⁸

Likidite tüm işletmeler için önem taşımaktadır. Söz konusu işletme banka veya

²⁹⁷ Arabacı, a. g. e., s. 88-89.

²⁹⁸ Tunay, a. g. e., s. 307.

katılım bankası ise çok daha büyük önem arz etmektedir. Bankaların yükümlülüklerini anında karşılayabilmeleri için ellerinde bulunduracakları değerler iki gruba ayrılır:

1. Birinci derecede rezervler veya birinci derecede likit olan değerler (hemen paraya çevrilebilen değerler)
2. İkinci derecede rezervler veya gecikmeden ve önemli bir değer kaybına uğramadan paraya çevrilebilen değerler.²⁹⁹

Likidite oranının yüksekliği bankanın taahhütlerini yerine getirebilme gücünü gösterir. Söz konusu oranın düşük olması finansal yönetimin etkinsizliğinin bir sonucu olabileceği gibi yüksek olması da etkin olmayan bir yönetimin göstergesidir. Likidite bulundurmak için ayrıntıda çeşitli nedenler olabilmesine karşın, bunları dört ana grupta toplamak olanaklıdır:

1. Toplanan fonların yenilenememesi ya da perakende mevduatın çekilmesi nedeniyle oluşan net fon çıkışlarının tekrar yerine koyma gereği,
2. Beklenen fon girişlerinin gerçekleşmemesini karşılama gereği,
3. Olası sorumluluklar söz konusu olduğunda yeni fonlar bulma gereği,
4. Finansal kuruluşların yapmak istedikleri yeni işlere girebilme gereğidir.³⁰⁰

Katılım bankalarının likidite yönetiminin niteliği ve niceliği diğer bankalara göre daha farklıdır. Katılım bankaları topladıkları mevduata sabit bir getiriyi garanti etmediklerinden her zaman müşterilerinin mevduat çekme taleplerini yerine getirme zorunlulukları bulunmaktadır. Bunun yanında fon kullandırdıkları müşterilerine makul borçlanma imkânları sunarak aktif kârlılığını artırmaları gerekmektedir. Katılım bankaları bu nedenlerden dolayı devamlı likidite riskine maruz kalmaktadırlar. Likidite ihtiyacını; kısa süreli ihtiyaçlar, dönemsel likidite ihtiyaçları ve beklenmedik likidite ihtiyaçları belirlemektedir.³⁰¹

²⁹⁹ Arabacı, a. g. e., s. 90.

³⁰⁰ Aydın, M.E., *Aktif Pasif Yönetiminde Likidite ve Faiz Oranı Riski*, Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi, Mart 1993, s. 65.

³⁰¹ Arabacı, a. g. e., s. 90-91.

Likidite durumunun analizinde kullanılan oranlar, işletmenin dönen varlıkları ile kısa vadeli yabancı kaynakları arasındaki ilişkilerin analiz edilmesinde kullanılırlar. Bu oranlar işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeyebilme yeteneğinin ölçülmesinde ve çalışma sermayesinin yeterli olup olmadığının belirlenmesinde kullanılırlar.³⁰²

Başlıca Likidite Analizi Oranları:

- Likit Değerler / Aktif Toplamı: Bankaların hem aktif kalitesi hem de likiditesi ile ilgili bir oran olduğu için önemlidir. Oranın yüksek olması aktiflerin sabit varlık ve iştirak gibi donuk varlıklara harcanmadığını gösterdiği gibi bankanın parasını en yüksek verim sağlayan yatırımlara yönlendirebileceğini de gösterir.¹⁰²
- Likit Değerler / Krediler: Bu oran likit değerlerin kredilere oranı ifade eder. Bu oranın yüksek olması katılım bankasının aktiflerini verimli kullanmadığını gösterir. Çünkü katılım bankalarının aktiflerinin içinde kredilerin payının yüksek olması gerekir.
- Likit Değerler / Getirili Aktifler: Bu oran likit değerlerin aktif kalemler içinde menkul kıymetler ve kredilerin toplam tutarı içindeki payını gösterir.
- Likit Değerler / Mevduat: Likit değerlerin mevduat içindeki payını gösterir. Bu oran bir bakıma mevduat toplamının yüzde kaçının talep edilmesi halinde karşılanabileceğini gösterir. Bu oran katılım bankaları için en kritik oranlardan biridir. Katılım bankaları kâr elde edebilmek için ellerindeki mevduatlarını kredilendirmeleri gerekir. Bu arada mevduatların çekilebilme ihtimaline karşı olarak bu oranın dengesinin çok iyi analiz edilmesi gerekir. Katılım bankaları ellerindeki mevduat havuzlarına göre fon kullanımlarını isterler. Dolayısıyla Türkiye’de mevduatın genel yapısı kısa vadeli olduğundan kısa süreli işletme kredisi kullandırma katılım bankalarında daha çok tercih edilen kredilendirme işlemidir.³⁰³

³⁰² Sipahi, a. g. k.

³⁰³ Arabacı, a. g. e., s. 91.

3.2.3. Sermaye yeterliliği analizi

Sermaye yeterliliği ile ilgili oranlar, bir yandan bankanın mevcut öz kaynakları ile gösterdiği performansı ölçmeye yararken, diğer yandan gerek yabancı kaynak gerekse kullanım değerleri arasında ilişkiyi kurarak bankanın borçlanma politikalarının sınırları ve bağlı değerleri ile likit değerlerinin dağılımı gibi konular hakkında bilgi verir. Sermaye; mevduat dışı, firmaların gelir ve varlıkları üzerinde öncelik hakkı olmayan bütün uzun vadeli kaynaklar olarak da daha geniş bir kapsama sahiptir.³⁰⁴

Katılım bankaları, BDDK tarafından düzenlenecek yönetmelikte öngörülen usûl ve esaslara göre yüzde sekiz oranından az olmamak üzere belirlenecek sermaye yeterliliği oranını hesaplamak, tutturmak, idame ettirmek ve raporlamak zorundadır.³⁰⁵

Güven unsuruna dayalı olarak faaliyet gösteren bankaların konjonktür dalgalanmalarına karşı korunabilmelerinde en önemli unsuru sermaye yapıları oluşturur. Bu nedenle sermaye yeterliliği oranları bankalar için çok büyük önem taşır.³⁰⁶

Sermaye yeterliliği oranlarını şöyle özetleyebiliriz:

- Öz kaynaklar / Aktif Toplamı: Katılım bankalarının sahip olduğu varlıklar toplamının ne kadarını kendi kaynakları işle karşıladığını gösterir. Bu oranın yüksek olması katılım bankasının uzun vadeli borçlarını ödemedede herhangi bir güçlükle karşılaşmayacağını gösterir.
- Öz Kaynaklar / Kullandırılan Fonlar: Katılım bankasının öz kaynaklarının bankanın kullandığı fonların içindeki payını gösterir. Bu oranın düşük olması olası konjonktürel bir risk ortamında katılım bankasının sıkıntı yaşayabileceğini gösterir.
- Öz Kaynaklar / Toplanan Fonlar: Bu oran toplam mevduat içinde öz kaynakların payını göstermektedir. Katılım bankalarının sermaye yeterliliği rasyolarını tutturmada sıkıntı yaşadığı görülmektedir. Ancak katılım

³⁰⁴ Arabacı, a. g. e., s. 93.

³⁰⁵ Arabacı, a. g. e., s. 93.

³⁰⁶ Arabacı, a. g. e., s. 93.

bankalarının mevduata herhangi bir garanti vermemesi bu oranın düşük olması riskini azaltmaktadır.

- Sorunlu Alacaklar / Öz Kaynaklar: Tahsil edilmeme ve zararlar neticelenme olasılığı yüksek alacakların sermayeye oranıdır. Oranın büyüyen değerler alması bankanın fon kullandırma işlemlerinde başarısız olduğunu göstermektedir.³⁰⁷

3.2.4. Kârlılık Analizi

Kârlılık, katılım bankasının değer yaratma yeteneğini ve bunu kaynak rezervlerine ekleyerek sermaye rasyolarını artırma yeteneğini ölçer. Genel anlamda, aktiflerden elde ettiği kâr ile pasiflere ödenen maliyetler arasındaki fark olarak adlandırabileceğimiz kâr, aktiflerin vade ve kalitesine ve genel ekonomik konjoktüre göre değişiklik arz etmektedir. Katılım bankası yönetimi, genel ekonomik konjoktür konusunda tahminler geliştirmeye çalışırken diğer değişkenleri belirli sınırlar içinde yönlendirmelidir. Katılım bankalarının ve dolayısıyla finansal kuruluşların gelirini etkileyen temel etkenler arasında; fiyatlandırma, yasal etkenler, piyasa koşulları yer alır.³⁰⁸

Yasal etkenler ve piyasa koşulları katılım bankasının etki edemediği etkenler olduğundan katılım bankası fiyatlandırma ile gelirini etkilemektedir. Ancak fiyatlandırma maliyeti, yönetim kararları ve rekabet koşulları doğrultusunda belirlenir.³⁰⁹

Katılım bankaları kârlılıklarını, mevduatlarını, mevcut mevduatlarının kullandırma oranlarını ve mevduat dışı getiri kalem ve işlemlerini artırarak artırabilirler.³¹⁰

Katılım bankalarının bilançolarının pasifinde yer alan yabancı kaynaklar ve öz kaynaklarının kârlılık ve verimli ölçümleri kârlılık analizi ile tespit edilir. Burada

³⁰⁷ Arabacı, a. g. e., s. 92-93.

³⁰⁸ Arabacı, a. g. e., s. 93-94.

³⁰⁹ Arabacı, a. g. e., s. 94.

³¹⁰ Arabacı, a. g. e., s. 94.

amaç bankanın kârlılık ve verimlilik oranları ile, bankanın geçmişteki kazanç gücü ve faaliyetlerinin etkinlik derecesini değerlendirmektir. Genel olarak ticari banka ve katılım bankalarına duyulan güvenin o bankaya ve sektörün kârlılığına bağlı olduğu düşünülürse, katılım bankalarının sağlamlık derecesini ölçmede yararlanılabilecek önemli oranlardan biridir.³¹¹

Kârlılık oranları; işletmenin karlı bir şekilde çalışıp çalışmadığını ölçmede kullanılan oranlardır. Elde edilen karın yeterli olup olmadığı konusunda değerlendirme yapılırken, işletmeye konulan sermayenin alternatif yatırım araçlarında elde edebileceği gelir, genel ekonomide meydana gelen gelişmeler, aynı sektörde faaliyet gösteren firmaların oranları dikkate alınarak değerlendirme yapılmalıdır.³¹²

Kârlılık analiz oranları genel olarak şu şekilde ifade edilebilir:

- Net Kâr / Toplam Aktifler: Net kârın toplam aktiflere oranını ifade eder. Bu oran katılım bankaları için oldukça önemlidir. Aktif verimliliği bakımından önemli bir göstergedir. Çünkü katılım bankaları finansmanda öz kaynaktan çok yabancı kaynak kullanırlar. Katılım bankalarının aktif karlılıkları ticari bankalara göre daha yüksektir.
- Net Kâr / Sermaye: Katılım bankasının öz kaynağını verimlendirme derecesini gösteren orandır. Banka sermayesinin kâr elde etme gücünü ve birim sermaye başına ulaşılan birim kârlılığı göstermektedir.
- Net Kâr / Getirili Aktifler: Getirili aktiflerin dönem içinde elde ettikleri kâr payı gelir düzeyinin göstergesidir.
- Aktif Faydalanması = Toplam Kâr Payı Geliri / Aktif toplamı: Kullandırılan fonlardan elde edilen kâr payı gelirlerinden katılım hesaplarına verilen kâr payı giderlerinin çıkarılması ile elde edilen net kâr payı gelirinin toplam aktiflere oranıdır. Bu oranın yüksekliği kullandırılan fonlardan elde edilen gelirin kalitesini gösterir.
- Gelir Etkinliği = Kâr Payı Dışı Gelir / Aktif Toplamı: Bu oran bankanın

³¹¹ Arabacı, a. g. e., s. 94.

³¹² Sipahi, a. g. k.

verdiği hizmetlerden elde ettiği komisyon ve ücretlerin aktiflere oranıdır.

- Gider Etkinliği = Kâr Payı Dışı Gider / Aktif toplamı: Bu oran ne kadar düşük olursa katılım bankasının aktif verimliliği o kadar yüksek olur.³¹³

3.3. Katılım Bankalarının Performans Değerlendirmesi

Bu bölümde Türkiye’de faaliyet gösteren 4 katılım bankasının her birinin 2005-2008 yılları arasındaki performans değerlendirmeleri yapılacaktır. Bu değerlendirmeler yapılırken çeşitli rasyolar ele alınıp bu rasyolar ışığında değerlendirme yapılacaktır. Katılım bankalarının performansları aynı zamanda katılım bankaları ortalamasına göre de ele alınıp değerlendirilecektir.

3.3.1. Katılım bankaları için performans endeksi

Bankacılık sektöründe performans ölçümü için değişik yaklaşımlar mevcuttur. Bu yaklaşımları genel olarak rasyo analizi, parametrik ve parametrik olmayan yöntemler olarak üç gruba ayırmak mümkündür. Parametrik yöntemlerde genel olarak bir gözlem kümesi vardır ve bu küme içinde en iyi performansın regresyon çizgisi (etkinlik sınırı) üzerinde olduğu varsayılarak, bu çizgiden sapma göstermeyen gözlemler etkin, bu gözleme göre başarısız olan diğer gözlemler de etkin olmayan olarak tanımlanır. Parametrik olmayan yöntemler doğrusal programlama kökenli teknikler kullanarak etkinlik sınırına olan uzaklığı ölçmeye çalışırlar. Parametrik yöntemler ve veri zarflama analizi gibi parametrik olmayan performans ölçümü yöntemlerine oranlar rasyo analizi en yoğun olarak kullanılan yöntemdir. Bu yöntem, bir tek girdi ile bir tek çıktının birbiriyle oranlanması sonucu oluşan bir rasyonun zaman içinde izlenmesi şeklinde uygulanır. Söz konusu gruplara ait her yöntemin kendine göre avantaj ve dezavantajları vardır.³¹⁴

³¹³ Arabacı, a. g. e., s. 95.

³¹⁴ Uçarkaya, Sinem, Kamu Bankalarının Bankacılık Sistemindeki Rolü, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, Mart 2006, s. 96.

Bu çalışmada katılım bankalarının 2005–2008 dönemine ait performansının incelenmesi için temel olarak rasyo analizi yöntemi benimsenmiştir.

Bankacılık sistemi gibi çok sayıda girdi ve çıktı içeren karar birimlerinde bir tek rasyoya bakarak karar vermek ve bankanın performansını yorumlamak mümkün değildir. Bu nedenle rasyo analizinde genellikle birden fazla sayıda rasyo aynı anda incelenmektedir. Bu amaçla çalışmada birden fazla rasyonun yorumlanabilmesi için performans endeksi oluşturulmuştur. Performans endeksinin oluşturulması için öncelikle analizde kullanılacak ölçütlerin belirlenmesi gerekmektedir. Literatürde bir bankanın aktif kalitesi, likidite kalitesi, karlılığı, sermaye yeterliliği ve risklerine ilişkin birçok oran rasyo analizine temel teşkil etmektedir. Sayıca oldukça fazla olan rasyoların içerisinden çalışmamıza temel teşkil edebilecek olanlarından, Aktif Kalitesi, Karlılık, Likidite Kalitesi, Sermaye Yeterliliği, Aktif Faydalanması, Gelir Etkinliği ve Gider Etkinliği rasyoları kullanılmıştır.

3.3.2. 2005-2008 yılları arası katılım bankalarının performans değerlendirilmesi

Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının 2005-2008 yılları arasındaki performansını ölçmek için gerekli oranlar Tablo 7’de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Bu tabloda tüm katılım bankaları bir arada değerlendirirken daha sonra tek tek değerlendirileceklerdir.

Tablo 7: 2005-2008 Yılları Arası Katılım Bankalarının Performans Oranları

Oranlar	Yıllar				Toplam Ortalama
Aktif Kalitesi Oranları	2008	2007	2006	2005	
Getiri Aktifler / Aktif Toplamı	0.776	0.795	0.786	0.745	0.775
Likit Aktifler / Aktif Toplamı	0.185	0.174	0.198	0.200	0.189
Kirli Aktifler / Aktif Toplamı	0.035	0.036	0.035	0.045	0.038
Kullandırılan Fonlar / Aktif Toplamı	0.779	0.791	0.767	0.755	0.773
Kullandırılan Fonlar /Toplanan Fonlar	1.040	1.026	0.900	0.891	0.964
Sorunlu Alacaklar / Kullandırılan Fonlar	0.043	0.034	0.037	0.045	0.040
Sorunlu Alacaklar / Aktif Toplamı	0.031	0.025	0.026	0.031	0.028
Sabit Kıymet Toplamı / Aktif Toplamı	0.021	0.017	0.020	0.023	0.020
Likidite Analizi					
Likit Değerler / Aktif Toplamı	0.204	0.173	0.198	0.200	0.194
Likit Değerler / Kullandırılan Fonlar	0.239	0.225	0.264	0.274	0.250
Likit Değerler / Getirili Aktifler	0.236	0.222	0.259	0.266	0.246
Likit Değerler / Toplanan Fonlar	0.246	0.225	0.243	0.236	0.237
Sermaye Yeterliliği Analizi					
Öz Kaynaklar / Aktif Toplamı	0.141	0.121	0.110	0.095	0.117
Öz Kaynaklar / Kullandırılan Fonlar	0.182	0.156	0.146	0.131	0.154
Öz Kaynaklar / Toplanan Fonlar	0.189	0.157	0.135	0.112	0.148
Sorunlu Alacaklar / Öz Kaynaklar	0.225	0.220	0.255	0.322	0.256
Karlılık Analizi					
Net Kar / Toplam Aktifler	0.025	0.026	0.027	0.024	0.025
Net Kar / Öz Sermaye	0.175	0.215	0.245	0.252	0.221
Net Kar / Getirili Aktifler	0.031	0.033	0.034	0.031	0.032
Aktif Faydalanması					
Toplam K.Payı Geliri / Aktif Toplamı	0.116	0.113	0.108	0.099	0.109
Gelir Etkinliği					
Kar Payı Dışı Gelir / Aktif Toplamı	0.024	0.021	0.032	0.040	0.029
Gider Etkinliği					
Kar payı Dışı Gider/ Aktif Toplamı	0.042	0.041	0.053	0.057	0.048

Yukarıda katılım bankalarının bilanço ve gelir değerlerinden ortalamalar hesaplanmıştır. Önceki bölümlerde de değerlendirmeler rasyo analizi şeklinde yapılmış olduğundan tabloda rakamsal büyüklüklere değinilmemiştir. İlerleyen sayfalarda katılım bankaları değerlendirmeleri rasyo analizi şeklinde yapılacağından bu tabloda da rakamsal büyüklere değinilmemiştir

Katılım bankaları ortalamasından katılım bankaları tek tek değerlendirilirken yararlanılmış ortalama göre belirtilen oranlarda ne durumda oldukları ortaya konulmuştur. Bu nedenle bu bölümde rasyolar ayrı ayrı değerlendirilmeyecektir.

Tablo 8: Şube Sayıları

Yıllar/Dönemler	Albaraka Türk	Asya Bank	Kuveyt Türk	Türkiye Finans
2005	43	71	69	106
2006	63	91	79	122
2007	80	118	87	137
2008	100	143	113	174
2009/3Ç	100	152	120	178

Türkiye Finans 2005 yılı sonunda Anadolu Finans ve Family Finans'ın birleşmesiyle doğmuştur.

Tablo 9: Personel Sayıları

Yıllar/Dönemler	Albaraka Türk	Asya Bank	Kuveyt Türk	Türkiye Finans
2005	909	1798	1254	1788
2006	1156	2372	1386	2210
2007	1481	3329	1794	2611
2008	1796	3806	2245	3185
2009/3Ç	1903	3917	2400	3274

Yıllar itibari ile katılım bankalarının şube sayılarını incelemek katılım bankalarının gelişimini görmek açısından faydalı olacaktır. Yukarıdaki tablodan görüldüğü gibi, katılım bankalarına ait toplam şube sayıları hızla artmaktadır. Katılım bankaları, yıldan yıla şube sayılarını arttırarak, istihdam ettikleri personel sayılarıyla istihdama olumlu yönde katkı sağlamaktadırlar.

Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. 2009 yılı 3.çeyreğine kadar bir önceki yıla göre şube sayısını arttırmamıştır. Bunda hem 2008 yılında şube sayısını%25 arttırarak 2007 senesinde 80 olan şube sayısını 100'e çıkarmasının etkisi hem de 2008 yılı sonunda yaşanan mali krizin etkisi vardır.

Personel sayıları da incelendiğinde; ülkemizde faaliyette bulunan katılım bankalarının 2005 yılı sonunda 5749 olan personel sayısı 2009 yılı eylül ayı sonu itibariyle 11.494 kişiye ulaşmıştır. Yıldan yıla istihdam ettikleri personel sayılarını arttırmışlardır.

3.3.2.1. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. 2005-2008 dönemi performans analizi

Kuveyt Türk katılım bankasının performansını değerlendirebilmek için aşağıdaki Tablo 10'da ayrıntılı rasyoları verilmiştir. Daha sonra da bu oranlar yorumlanmıştır.

Tablo 10: Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. 2005-2008 Dönemi Oranlar

Oranlar	Yıllar				Toplam Ortalama
	2008	2007	2006	2005	
Aktif Kalitesi Oranları					
Getiri Aktifler / Aktif Toplamı	0,752	0,816	0,769	0,719	0,764
Likit Aktifler / Aktif Toplamı	0,211	0,149	0,19	0,228	0,195
Kirli Aktifler / Aktif Toplamı	0,036	0,033	0,039	0,054	0,041
Kullandırılan Fonlar / Aktif Toplamı	0,752	0,816	0,769	0,719	0,764
Kullandırılan Fonlar /Toplanan Fonlar	1,066	1,079	0,95	0,88	0,994
Sorunlu Alacaklar / Kullandırılan Fonlar	0,058	0,044	0,055	0,065	0,056
Sorunlu Alacaklar / Aktif Toplamı	0,037	0,034	0,04	0,043	0,039
Sabit Kıymet Toplamı / Aktif Toplamı	0,016	0,017	0,019	0,023	0,019
Likidite Analizi					
Likit Değerler / Aktif Toplamı	0,288	0,149	0,19	0,228	0,214
Likit Değerler / Kullandırılan Fonlar	0,287	0,192	0,266	0,347	0,273
Likit Değerler / Getirili Aktifler	0,279	0,182	0,248	0,317	0,257
Likit Değerler / Toplanan Fonlar	0,299	0,197	0,236	0,279	0,253
Sermaye Yeterliliği Analizi					
Öz Kaynaklar / Aktif Toplamı	0,118	0,1	0,084	0,09	0,098
Öz Kaynaklar / Kullandırılan Fonlar	0,161	0,129	0,117	0,137	0,136
Öz Kaynaklar / Toplanan Fonlar	0,168	0,132	0,104	0,11	0,129
Sorunlu Alacaklar / Öz Kaynaklar	0,315	0,342	0,475	0,476	0,402
Karlılık Analizi					
Net Kar / Toplam Aktifler	0,018	0,019	0,012	0,012	0,015
Net Kar / Öz Sermaye	0,151	0,19	0,143	0,139	0,156
Net Kar / Getirili Aktifler	0,023	0,023	0,012	0,017	0,019
Aktif Faydalanması					
Toplam K.Payı Geliri / Aktif Toplamı	0,097	0,102	0,091	0,072	0,091
Gelir Etkinliği					
Kar Payı Dışı Gelir / Aktif Toplamı	0,031	0,025	0,034	0,043	0,033
Gider Etkinliği					
Kar payı Dışı Gider/ Aktif Toplamı	0,037	0,041	0,061	0,057	0,049

Getirili Aktifler/Aktif Toplamı: Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin 2005 yılında toplam aktiflerinin %71,9'u getirili aktiflerden oluşmaktadır. Bu oran ekonomik büyüme trendiyle 2006 yılında %76,9'lara ardından 2007 yılında %81,6'ya kadar yükselmiştir. 2008 yılında ise mali kriz etkisiyle 2007 yılına göre azalış göstermiş olup getirili aktiflerin toplam aktiflere oranı %75,2'ye düşmüştür. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin getirili aktiflerinin büyük bir kısmını 2005- 2008 döneminde krediler ve finansal kiralama alacakları oluşturmuştur. Getirili aktiflerinin içerisinde hisse senetleri ve menkul kıymetlerin küçük bir payı bulunmaktadır. Getirili aktifler kaleminin çeşitlendirilmesi aktif kalitesini arttırıcı etken olacaktır.

Likit Aktifler/Aktif Toplamı: Likit aktiflerin aktif toplamı içerisindeki payı 2005 yılında %22,7 olarak gerçekleşmiş, 2006-2007 yılları arasında devamlı olarak düşmüştür. 2006 ve 2007 yıllarında sırasıyla bu oranlar %19 ve %14,9 olarak gerçekleşmiştir. Likit değerlerin payı 2008 yılında tekrar yükselerek aktif toplamı içerisinde %21,1'lik paya ulaşmıştır. Kuveyt Türk'ün 2005-2008 dönemi likit aktif ortalaması katılım bankaları ortalamasının üzerinde olmuştur. Likit aktiflerin genel ortalamanın üzerinde olması likiditeyi arttırıcı bir unsurdur fakat katılım bankalarının likit aktifleri fazla bir getiri sağlayamadığından aktif kalitesini düşürücü bir sonuç doğurmaktadır.

Kirli Aktifler/Aktif Toplamı: Kuveyt Türk'ün kirli aktiflerinin toplam aktiflere oranı 2005 döneminde %5,4 iken 2006 ve 2007 yıllarında sırasıyla %3,9 ve %3,3 olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında %3,6 'ye çıkmıştır. 2005-2008 dönemi Kuveyt Türk'ün kirli aktifleri katılım bankaları ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. Kirli aktifler aktif kalitesini düşürdüğü için bu oranın düşük olması istenir. Bu oran aktifler içerisinde getirisi olmayan kalemleri gösterdiğinden bu oranın düşük olması aktif kalitesini arttıracaktır.

Kullandırılan Fonlar/Aktif Toplamı: Kullandırılan fonların aktif toplamına oranı 2005 yılından 2007 yılına kadar artış göstermiştir. Bu oran 2005 yılında %71,9 olarak gerçekleşmiş, 2006 ve 2007 yıllarında sırasıyla %76,9 ve %81,6'ya yükselmiştir. 2008 yılında mali krize rağmen kullandırılan fon tutarı artmış fakat bu artış aktif artışının altında kaldığından kullandırılan fonların aktif toplamına oranı %75,2'ye

gerilemiştir. Kullandırılan fonların aktif toplamına oranı katılım bankaları ortalamasının biraz altında gerçekleşmiştir. Katılım bankalarının ana faaliyetleri fon kullandırmak olduğundan bu oranın yüksek olması istenir.

Kullandırılan Fonlar/Toplanan Fonlar: Kuveyt Türk'ün 2005-2008 döneminde kullandığı fonların topladığı fonlara oranı devamlı olarak artış göstermiştir. Bu oran 2005 yılı hariç diğer yıllarda katılım bankaları ortalamasının üstünde gerçekleşmiştir. Katılım bankalarının asıl amacı fon kullandırmak olduğundan bu oranın yüksek olması aktif kalitesini arttırıcı bir etkidir. Kuveyt Türk fon kullandırmada 2005 yılından sonra daha fazla agresif davranmaktadır. 2007 ve 2008 yıllarında kullandırılan fonlar toplanan fonları geçmektedir. Kullandığı fonları gerektiğinde öz kaynaklarından finanse etmiştir. Kullandırılan fonlar tamamen reel sektöre kullandırıldığı için bankanın karlılığını arttırıcı rol oynamaktadır.

Sorunlu Alacaklar/Kullandırılan Fonlar: Kuveyt Türk'ün sorunlu alacaklarının kullandırılan fonlar içerisindeki payı 2005-2008 döneminde her yıl katılım bankaları ortalamasının üstünde seyretmiştir. Bu dönemde katılım bankaları ortalaması %4 seviyesinde gerçekleşirken Kuveyt Türk'te bu oran %5,6 seviyelerinde gerçekleşmiştir. 2005-2008 döneminde sorunlu alacakların kullandırılan fonlar içerisindeki ağırlığının ortalama %6'lara kadar yükselmesi fon kullandırım kalitesinin diğer katılım bankalarına göre azaldığını göstermektedir.

Sorunlu Alacaklar/Aktif Toplamı: Kuveyt Türk'ün sorunlu alacaklarının aktif toplamına oranı 2005-2007 döneminde %4,3'lerden %3,4'lere düşmüş 2008 yılında çok az artış göstererek %3,7 'ye çıkmıştır. Sorunlu alacak/aktif oranının 2005 yılından itibaren aktif toplamı içerisindeki payının azalması aktif kalitesini arttırıcı bir etki olmuştur. 2005-2008 dönemi katılım bankaları ortalaması %2,8 seviyelerindeyken aynı dönemde Kuveyt Türk'te bu oran ortalamasının %3,9 olması olumsuz bir gelişmedir.

Sabit Kıymetler/Aktif Toplamı: Maddi duran varlıklardan oluşan bu rasyo banka kaynaklarının ne kadarlık kısmının duran varlıklara yatırıldığını göstermektedir. Kuveyt Türk 'ün sabit kıymetlerinin aktiflere oranı 2005-2008 döneminde %2,3'lerden %1,6'lara düşmüştür. 2005-2008 dönemi oran ortalaması ise %2 düzeyinde katılım bankaları ortalaması ile aynı seviyedir. Kuveyt Türk aktifinde sabit kıymet ağırlığını

minimum düzeyde tutmaya çalışarak aktiflerinin çoğunluğunu getirili kalemlerden oluşturarak aktifini etkin kullanmaya çalışmaktadır.

Likidite Analizi: Likit değerlerin aktif içerisindeki payı 2008 yılı hariç diğer yıllarda azalmıştır. 2005-2008 döneminde bu oran Kuveyt Türk'te %21,4 olup katılım bankaları ortalaması %19,4'dür. Kuveyt Türk'te likit değerlerin aktif toplamı içerisindeki payı katılım bankalarının genel ortalamasının üzerindedir. Likit değerlerin kullanılan fonlar içerisindeki payı 2005-2007 döneminde %34,7'lerden %19,2'lere kadar gerilemiştir. 2008 yılında mali krizin ve sermaye artırımının da etkisiyle %28,7'lere yükselmiştir. Likit değerlerin getirili aktifler içerisindeki payına baktığımızda, 2005 yılında bu oran %31,7 iken bu oran giderek azalmış 2007 yılında %18,2'lere kadar gerilemiştir. 2008 yılında bu oran yükselmiş ve %27,9 seviyesine çıkmıştır. Katılım bankalarında kullanılan fonlar ile getirili aktifler hemen hemen aynı olduğundan 2008 yılında Kuveyt Türk'ün kullandığı fonların artması bu oranın 2008 yılında mali krize rağmen artmasını sağlamıştır. Kuveyt Türk'ün likit değerlerinin getirili aktiflere oranı katılım bankaları ortalamasının üstündedir. Likit değerlerin toplanan fonlar içerisindeki payı 2007 yılında %19,7 seviyelerine indiye de bu pay önceki yıllarda %24 ile %27 arasında değişmiştir. 2008 yılında %29,9 seviyelerine kadar çıkmıştır. 2005-2008 dönemi Kuveyt Türk'te bu oran katılım bankaları ortalamasının üstünde %25,3 seviyesinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde katılım bankaları ortalaması %23,7 olarak gerçekleşmiştir.

Sermaye Yeterlilik Analizi: Kuveyt Türk 'ün 2005-2008 dönemine ilişkin öz kaynaklarının yeterlilik analizi incelendiğinde öz kaynak yeterliliği rasyolarının çok fazla yüksek olmadığı görülmektedir. Öz kaynaklarının aktif toplamı içerisindeki payı 2005 yılında %9 iken 2006 yılında %8,4'e gerilemesine rağmen 2008 yılında %11,8 olarak gerçekleşmiştir. 2005-2008 dönemi ortalaması bu oranda katılım bankaları ortalamasının altında çıkmıştır. Öz kaynakların kullanılan fonlar içerisindeki payı 2005-2007 yılları arası %13 seviyelerinde seyretmiştir. 2008'de %16,1 seviyesine çıkmıştır. Öz kaynakların toplanan fonlar içerisindeki payı, 2005 yılında %11 gibi düşük bir öz kaynak/toplanan fonlar oranı mevcut iken 2007 yılından itibaren artan bir oran ortaya çıkmıştır. Öz kaynakların toplanan fonlar içerisindeki payı 2008 yılında

%16,8'e kadar yükselmiştir. Bu oran 2008 yılında katılım bankalarında ortalama %18,9'dur. Kuveyt Türk'te bu oran %12 seviyesinde katılım bankaları ortalamasının altında kalmıştır. Sorunlu alacakların öz kaynaklar içerisindeki payı incelendiğinde 2005-2008 döneminde azalan bir durum söz konusudur. 2005'te %47,6 seviyesinde iken 2008 yılında bu oran %31,5'lere kadar düşmüştür. Katılım bankaları ortalaması 2005-2008 döneminde %27,1 seviyelerinde iken bu oran Kuveyt Türk'te aynı dönemde ortalama %40,2 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Bu oran Kuveyt Türk'ün etkin bir sorunlu alacak politikası izlemediğini göstermektedir.

Kârlılık Analizi: 2005 ve 2008 döneminde net karın aktif toplamı ve getirili aktiflere oranında sürekli bir artış yaşanmaktadır. 2008 yılında 2005 yılına göre net karın toplam aktiflere oranı %50 oranında artmıştır. Getirili aktiflere oranı da %35 oranında artmıştır. Kuveyt Türk her geçen yıl karlılığını arttırmaktadır. 2008 yılı net karına 2007 yılına göre %40 oranında artmıştır. Net karlılığın öz kaynaklara oranı 2005-2008 döneminde %1,5 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde katılım bankaları ortalaması ise %2,5 seviyesinde gerçekleşmiştir. Kuveyt Türk'ün net karlılığın öz kaynaklara oranı diğer katılım bankalarına kıyasla daha kötü durumdadır. 2008 yılı hariç katılım bankaları ortalamasının altında karlılık oranlarına sahiptir. Kuveyt Türk'ün düşük karlılık oranlarına sahip olması bankanın verimliliğini etkilemektedir.

Aktif Faydalanması Analizi: Aktif faydalanması açısından Kuveyt Türk incelendiğinde 2005 yılında düşük karlılıklar ile fon kullanıldığından bu oran 2005 yılında %7,2 seviyelerinde seyretmiştir. 2007 ve özellikle 2008 yılında mali krizin etkisi ile yüksek kar payı uygulamaları ile bu oran %9 ve %10 seviyelerine kadar çıkmıştır. Ancak yine de toplam kar payı gelirlerin aktif toplamına oranı 2005-2008 döneminde katılım bankalarının ortalamasının altında kalmıştır.

Gelir ve Gider Etkinliği Analizi: Kuveyt Türk'ün 2005-2008 dönemi kar payı dışı gelirlerinin/aktif toplamı oranına baktığımızda 2005 döneminde %3,3 olarak gerçekleştiğini 2006 ve 2007 yıllarında azalan bir seyir göstererek %2,5 ve %2,3 seviyelerine düştüğü görülmektedir. 2008 yılında ise artış göstererek %2,7'ye çıkmaktadır. Kar payı dışı gelir/aktif toplamı oranı Kuveyt Türk'te katılım bankaları ortalamasının altında seyretmektedir. Kar payı dışı giderlerin aktif toplamına oranında

Kuveyt Türk'ün 2005-2008 dönemine ait oranları katılım bankaları hemen hemen aynı olmuştur. Bu oran katılım bankalarında %4,8 olarak gerçekleşmiş olup Kuveyt Türk'te bu oran %4,9 olarak gerçekleşmiştir.

3.3.2.2. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. 2005-2008 dönemi performans analizi

Albaraka Türk katılım bankasının performansını değerlendirebilmek için aşağıdaki Tablo 11'de ayrıntılı rasyoları verilmiştir. Daha sonra da bu oranlar yorumlanmıştır.

Tablo 11: Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. 2005-2008 Dönemi Oranlar

Oranlar	Yıllar				
Aktif Kalitesi Oranları	2008	2007	2006	2005	Toplam Ortalama
Getiri Aktifler / Aktif Toplamı	0,784	0,773	0,795	0,761	0,778
Likit Aktifler / Aktif Toplamı	0,197	0,209	0,177	0,204	0,197
Kirli Aktifler / Aktif Toplamı	0,019	0,016	0,026	0,036	0,024
Kullandırılan Fonlar / Aktif Toplamı	0,784	0,773	0,795	0,761	0,778
Kullandırılan Fonlar /Toplanan Fonlar	0,942	0,952	0,92	0,869	0,921
Sorunlu Alacaklar / Kullandırılan Fonlar	0,028	0,015	0,018	0,022	0,021
Sorunlu Alacaklar / Aktif Toplamı	0,022	0,011	0,013	0,015	0,015
Sabit Kıymet Toplamı / Aktif Toplamı	0,018	0,015	0,021	0,026	0,020
Likidite Analizi					
Likit Değerler / Aktif Toplamı	0,195	0,209	0,177	0,204	0,196
Likit Değerler / Kullandırılan Fonlar	0,249	0,27	0,223	0,268	0,253
Likit Değerler / Getirili Aktifler	0,249	0,27	0,223	0,268	0,253
Likit Değerler / Toplanan Fonlar	0,234	0,257	0,205	0,233	0,232
Sermaye Yeterliliği Analizi					
Öz Kaynaklar / Aktif Toplamı	0,133	0,144	0,098	0,092	0,117
Öz Kaynaklar / Kullandırılan Fonlar	0,169	0,186	0,123	0,121	0,150
Öz Kaynaklar / Toplanan Fonlar	0,16	0,178	0,114	0,105	0,139
Sorunlu Alacaklar / Öz Kaynaklar	0,165	0,08	0,141	0,17	0,139
Karlılık Analizi					
Net Kar / Toplam Aktifler	0,028	0,023	0,027	0,023	0,025
Net Kar / Öz Sermaye	0,213	0,159	0,282	0,253	0,227
Net Kar / Getirili Aktifler	0,036	0,029	0,034	0,03	0,032
Aktif Faydalanması					
Toplam K.Payı Geliri / Aktif Toplamı	0,118	0,105	0,112	0,094	0,107
Gelir Etkinliği					
Kar Payı Dışı Gelir / Aktif Toplamı	0,018	0,018	0,031	0,045	0,028
Gider Etkinliği					
Kar payı Dışı Gider/ Aktif Toplamı	0,032	0,031	0,051	0,063	0,044

Getirili Aktifler/Aktif Toplamı: Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin 2005 yılında toplam aktiflerinin %76,1'i getirili aktiflerden oluşmaktadır. Bu oran ekonomik büyüme trendiyle 2006 yılında %79,5'lara kadar çıkmış ancak 2007 yılında %77,3'e kadar düşmüştür. 2008 yılında ise mali kriz etkisine rağmen 2007 yılına göre artış göstermiş olup getirili aktiflerin toplam aktiflere oranı %78,4'e ulaşmıştır. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin getirili aktiflerini 2005 ve 2006 yılında krediler ve finansal kiralama alacakları oluşturmuştur. 2007 ve 2008 yılında ise getirili aktiflerinin içerisinde hisse senetleri ve menkul kıymetlerin küçük bir payı bulunmaktadır.

Likit Aktifler/Aktif Toplamı: Likit aktifler herhangi bir ani nakit çıkışı ve kriz durumunda elindeki nakde çevrilebilir hazır değerleri göstermektedir. Albaraka Türk'ün 2005-2008 dönemine ilişkin likit aktifler/aktif toplam oranı 2006 yılı hariç katılım bankaları ortalamasının üstünde olmuştur. Likit aktifler aktif kalitesini düşürücü kalemler olduğundan yüksek olmaları aktif kalitesine olumsuz etki yapmaktadır.

Kirli Aktifler/Aktif Toplamı: Albaraka Türk'ün kirli aktiflerinin aktif toplamına oranı 2005-2007 döneminde ciddi bir şekilde düşen seyir izlemiştir. 2005 yılında %3,6 iken 2006 ve 2007 yıllarında sırasıyla %2,6 ve %1,6 olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında mali krizin etkisi ile düşüş durmuş bu oran %1,9 seviyelerine çıkmıştır. Bu kalemler katılım bankalarının ana faaliyet konusu dışında sahip olduğu likidite ve getirici gücü olmayan kalemler toplamı olduğundan bu oranın düşük olması istenir. Katılım bankalarının krediler dışındaki aktiflerini minimum tutmak için yönetim sergilemesi gerekmektedir.

Kullandırılan Fonlar/Aktif Toplamı: 2005-2008 döneminde Albaraka Türk'ün kullandığı fonların aktif toplamına oranı 2007 yılındaki düşüş hariç diğer yıllarda bir önceki yıla göre artış göstermiştir. 2005-2008 dönemi ortalaması %77,8'dir. Bu oran aktifin büyük çoğunlukla kullandırılan fonlardan oluştuğunu göstermektedir. Albaraka Türk'te bu oran katılım bankaları ortalamasının biraz üstündedir.

Kullandırılan Fonlar/Toplanan Fonlar: Katılım bankalarının asıl kuruluş amacı topladığı fonları piyasada mal alımlarında maksimum oranda fon olarak kullandırmaktır. 2005-2008 döneminde Albaraka Türk'ün kullandığı fonların topladığı fonlara oranı 2008 yılındaki düşük bir gerilemenin dışında devamlı bir artış

göstermiştir. 2008 yılında %94,2'lik bir paya ulaşmıştır. Albaraka Türk'ün kullandırılan fonlar/toplanan fonlar rasyosu katılım bankaları ortalamasının altında seyretmektedir.

Sorunlu Alacaklar/Kullandırılan Fonlar: Albaraka Türk'ün sorunlu alacaklarının kullandırılan fonlar içerisindeki payı 2005-2008 döneminde katılım bankaları ortalamasının altında seyretmiştir. 2008 yılında mali krizin etkisi 2007 yılında %1,5 olan oran %2,8'lere çıkmıştır. 2005-2008 döneminde sorunlu alacakların kullandırılan fonlar içerisindeki ağırlığının ortalama %2'lere kadar gerilemesi fon kullandırım kalitesinin giderek arttığını göstermektedir.

Sorunlu Alacaklar/Aktif Toplamı: Albaraka Türk'ün sorunlu alacaklarının aktif toplamına oranı 2005-2007 döneminde %1,5'lardan %1'lere düşmüş fakat 2008 yılında mali krizin etkisi ile %2,2'lere kadar çıkmıştır. 2005-2008 dönemi katılım bankaları ortalaması %3 seviyelerinde iken aynı dönemde Albaraka Türk'te bu oran ortalamasının %1,5 olması olumlu bir gelişmedir.

Sabit Kıymetler/Aktif Toplamı: Maddi duran varlıklardan oluşan bu rasyo banka kaynaklarının ne kadarlık kısmının duran varlıklara yatırıldığını göstermektedir. Albaraka Türk 'ün sabit kıymetlerinin aktiflere oranı 2005-2008 döneminde %2,6'lardan %1,8'lere düşmüştür. 2005-2008 dönemi oran ortalaması ise %2 düzeyinde katılım bankaları ortalaması ile aynı seviyedir.

Likitle Analizi: Likitle oranları 4 orandan oluşmaktadır. Likit değerlerin aktif toplamına, kullandırılan fonlara, getirili aktiflere ve toplanan fonlara oranını gösterir. Likit değerlerin aktif içerisindeki payı 2007 yılı hariç diğer yıllarda azalmıştır. 2005-2008 döneminde bu oran Albaraka Türk'te %19,6 olup katılım bankaları ortalaması %19,4 ile hemen hemen aynıdır. Likit değerlerin kullandırılan fonlar içerisindeki payı inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. 2006 yılında bu oran %26,8 iken 2006 yılında %22,3'e gerilemiştir. 2007 yılında %27 seviyelerine çıkmış 2008 yılında tekrar düşüş eğilimine girerek %24,9 seviyelerine gerilemiştir. Likit değerlerin getirili aktifler içerisindeki payına baktığımızda, katılım bankalarında kullandırılan fonlar ve finansal kiralama alacaklarının dışında diğer getirili kalemleri tam olarak gelişmediğinden kullandırılan fonlar tüm getirili aktifleri oluşturmaktadır. Likit değerlerin toplanan fonlar içerisindeki payı 2007 yılında %25 seviyelerine çıktıysa da bu pay diğer yıllarda %20 ile %23

arasında değişmiştir. 2005-2008 dönemi ortalama %23,2 seviyesinde bir gerçekleşmiş bu oran katılım bankaları ortalamasında da %23,7'dir. Katılım bankaları topladıkları fonları genellikle kredi olarak kullandırdıklarından zorunlu karşılıklar ve ani nakit çıkışları için bıraktıkları ihtiyatlar dışında fazla nakit bulundurmazlar. Bu nedenle bu oran katılım bankalarının hemen hemen hepsinde aynıdır.

Sermaye Yeterliliği Analizi: Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin 2005-2008 yılları arasında öz kaynaklarının yeterlilik analizini yaptığımızda öz kaynak yeterliliği rasyolarının çok fazla yüksek olmadığı görünmektedir. Öz kaynaklarının aktif toplamı içerisindeki payı 2005 yılında %9,2 iken 2007 yılında %14,4'e kadar çıkmış 2008 yılında %13,3 olarak gerçekleşmiştir. 2005-2008 dönemi ortalaması bu oranda katılım bankaları ortalaması ile aynı çıkmıştır. Öz kaynakların kullanılan fonlar içerisindeki payı 2005 ve 2006 yıllarında %12 seviyelerinde seyretmiştir. 2007'de %18,6 seviyesine çıkmış ancak 2008 yılında tekrar düşen bir oran söz konusu olup %16,9 seviyelerine gerilemiştir. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin kullandığı fonlar %92 oranında toplanan fonlar ve sağlanan kredilerden karşılanmaktadır. Bu oran olası bir likidite sıkıntısında banka aleyhine sorun oluşturabilecek bir durumdur. Öz kaynakların toplanan fonlar içerisindeki payı, 2005-2008 döneminde önce düşük bir öz kaynak/toplanan fonlar oranı mevcut iken 2007 yılında artan bir oran ortaya çıkmıştır. Öz kaynakların toplanan fonlar içerisindeki payı %17,8'e kadar yükselmiştir. Bu oran 2008 yılında katılım bankalarında ortalama %18,9'dur. Albaraka Türk'te bu oran %16 seviyesinde katılım bankaları ortalamasının altında kalmıştır. Sorunlu alacakların öz kaynaklar içerisindeki payı incelendiğinde 2005-2007 döneminde azalan bir durum söz konusudur. 2005'te %17 seviyesinde iken 2007 yılında bu oran %7'lere kadar düşmüştür. 2008 yılında mali krizin etkisi ile %16,5 seviyelerine çıkmıştır. Katılım bankaları ortalaması 2005-2008 döneminde %25,6 seviyelerinde iken bu oran Albaraka Türk'te aynı dönemde ortalama %13,9 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Bu konuda Albaraka Türk'ün etkin bir sorunlu alacak politikası izlendiğini göstermektedir.

Kârlılık Analizi: Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin 2005-2008 dönemine ilişkin karlılık analizinde net karın aktif toplamı,öz kaynak ve getirili aktifler içerisindeki payı incelenmiştir. Albaraka Türk'ün net karlılığı 2005-2008 döneminde

artmıştır. 2008 yılında net karın öz kaynaklara oranı %21,3'dür. Bu oran 2008 yılında diğer katılım bankaları ortalaması üzerindedir. 2005-2008 döneminde ise net karın öz kaynaklara oranı hemen hemen aynı olup %22 seviyelerindedir.

Aktif Faydalanması Analizi: Aktif faydalanması açısından Albaraka Türk incelendiğinde 2005 ve 2007 döneminde düşük karlılıklar ile fon kullandırıldığından bu oran 2005 ve 2007 yıllarında %9 ve %10 seviyelerinde seyretmiştir. 2006 ve özellikle 2008 yılında mali krizin etkisi ile yüksek kar payı uygulamaları ile bu oran %11 ve %12 seviyelerine kadar çıkmıştır. 2008 yılında mali krize rağmen net karında %60 artış olmuştur.

Gelir ve Gider Etkinliği Analizi: 2005 yılında %4,5 olan kar payı dışı gelir/aktif toplamı 2006 ve 2007 yıllarında giderek azalmaya devam etmiş ve %1,8 seviyelerine kadar gerilemiştir. 2008 yılında da %1,8 seviyelerinde seyretmiştir. Bu oranın bu şekilde düşme sebebi aktiflerin hızla büyümesi ve buna karşılık kar payı dışı gelirlerin bu oranda artmaması gösterilebilir. Kar payı dışı gider/aktif toplamı oranı 2005 ve 2006 yılında %6,3 ve %5,1 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran 2007 ve 2008 yıllarında ciddi bir şekilde düşüş göstererek %1,8 seviyelerine kadar düşmüştür. Kar payı dışı gelirlerinin aktif toplamı içerisindeki payının arttırılması net karlılığı doğrudan etkileyen ve bankanın doğrudan öz kaynaklarına artı etki eden bir unsurdur.

3.3.2.3. Asya Katılım Bankası A.Ş. 2005-2008 dönemi performans analizi

Asya Katılım Bankası'nın performansını değerlendirebilmek için aşağıdaki Tablo 12'de ayrıntılı rasyoları verilmiştir. Daha sonra da bu oranlar yorumlanmıştır.

Tablo 12: Asya Katılım Bankası A.Ş. 2005-2008 Dönemi Oranlar

Oranlar	Yıllar				
	2008	2007	2006	2005	Toplam Ortalama
Aktif Kalitesi Oranları					
Getiri Aktifler / Aktif Toplamı	0,772	0,751	0,805	0,749	0,769
Likit Aktifler / Aktif Toplamı	0,157	0,221	0,224	0,146	0,187
Kirli Aktifler / Aktif Toplamı	0,052	0,041	0,042	0,052	0,047
Kullandırılan Fonlar / Aktif Toplamı	0,786	0,736	0,732	0,788	0,761
Kullandırılan Fonlar /Toplanan Fonlar	1,092	0,981	0,956	0,955	0,996
Sorunlu Alacaklar / Kullandırılan Fonlar	0,052	0,054	0,046	0,061	0,053
Sorunlu Alacaklar / Aktif Toplamı	0,04	0,037	0,03	0,042	0,037
Sabit Kıymet Toplamı / Aktif Toplamı	0,035	0,02	0,022	0,025	0,026
Likidite Analizi					
Likit Değerler / Aktif Toplamı	0,157	0,22	0,224	0,146	0,187
Likit Değerler / Kullandırılan Fonlar	0,2	0,301	0,307	0,185	0,248
Likit Değerler / Getirili Aktifler	0,194	0,299	0,307	0,183	0,246
Likit Değerler / Toplanan Fonlar	0,218	0,294	0,293	0,178	0,246
Sermaye Yeterliliği Analizi					
Öz Kaynaklar / Aktif Toplamı	0,173	0,136	0,151	0,113	0,143
Öz Kaynaklar / Kullandırılan Fonlar	0,219	0,185	0,206	0,143	0,188
Öz Kaynaklar / Toplanan Fonlar	0,24	0,181	0,197	0,137	0,189
Sorunlu Alacaklar / Öz Kaynaklar	0,231	0,275	0,203	0,373	0,271
Karlılık Analizi					
Net Kar / Toplam Aktifler	0,03	0,035	0,035	0,035	0,034
Net Kar / Öz Sermaye	0,175	0,259	0,231	0,312	0,244
Net Kar / Getirili Aktifler	0,038	0,048	0,047	0,044	0,044
Aktif Faydalanması					
Toplam K.Payı Geliri / Aktif Toplamı	0,131	0,128	0,122	0,119	0,125
Gelir Etkinliği					
Kar Payı Dışı Gelir / Aktif Toplamı	0,027	0,023	0,025	0,033	0,027
Gider Etkinliği					
Kar payı Dışı Gider/ Aktif Toplamı	0,055	0,05	0,053	0,054	0,053

Getirili Aktifler/Aktif Toplamı: Asya Katılım Bankası A.Ş.'nin 2005 yılında toplam aktiflerinin %74,9'i getirili aktiflerden oluşmaktadır. Bu oran ekonomik büyüme trendiyle 2006 yılında %80,5'lara kadar çıkmış ancak 2007 yılında %75,1'e kadar düşmüştür. 2008 yılında ise mali kriz etkisine rağmen 2007 yılına göre artış göstermiş olup getirili aktiflerin toplam aktiflere oranı %77,2'e ulaşmıştır. 2007 ve 2008 yılında ise getirili aktiflerinin içerisinde hisse senetleri ve menkul kıymetlerin küçük bir payı bulunmaktadır. 2005-2008 dönemi ortalaması %76,9 olup katılım bankaları ortalamasının biraz altındadır. Aktif toplamının %76,9'nun getirili aktiflerden oluşması banka için olumlu bir durumdur.

Likit Aktifler/Aktif Toplamı: Likit aktifler herhangi bir anı nakit çıkışı ve kriz durumunda elindeki nakde çevrilebilir hazır değerleri göstermektedir. Asya Katılım Bankası A.Ş.'nin 2008 dönemine ilişkin likit aktifler/aktif toplam oranı 2007 ve 2006 yılına göre ciddi bir şekilde düşüş göstererek %22'lerden %15'e kadar düşmüştür. Likit değerlerin düşmesi bankanın aktiflerini getirili aktiflere yönlendirdiğini göstermektedir. Bu durum olası bir likidite sıkıntısında banka aleyhine sorun oluşturabilecek bir durumdur.

Kirli Aktifler/Aktif Toplamı: Asya Bank'ın kirli aktiflerinin toplam aktiflere oranı 2005 döneminde %5,2 iken 2006 ve 2007 yılında sırasıyla %4,2 ve %4,1 olarak gerçekleşmiştir. Ancak 2008 yılında mali krizine etkisi ile tekrar %5,2'ye çıkmıştır. 2005-2008 dönemi Asya Bank'ın kirli aktifleri katılım bankaları ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. Kirli aktifler aktif kalitesini düşürdüğü için bu oranın düşük olması istenir.

Kullandırılan Fonlar/Aktif Toplamı: 2005-2008 döneminde Asya Bank'ın kullandığı fonların aktif toplamına oranı 2006 ve 2007 yıllarındaki bir gerilemenin ardından 2008 yılında 2005 yılındaki seviye olan %78'lere ulaşmıştır. 2005-2008 dönemi ortalamasına baktığımızda da aktif toplamının %76,1'i kullandırılan fonlardan oluşmaktadır. Katılım bankaları ortalamasının biraz altında gerçekleşmiştir.

Kullandırılan Fonlar/Toplanan Fonlar: Katılım bankalarının asıl kuruluş amacı topladığı fonları piyasada mal alımlarında maksimum oranda fon olarak kullandırmaktır. 2005-2008 döneminde Asya Bank'ın kullandığı fonların topladığı

fonlara oranı her yıl düzenli bir şekilde artmıştır. 2008 döneminde kullanılan fonlar toplanan fonları geçmektedir. 2008 yılında mali krizde ticari bankalar kredilerini minimuma indirmiştir. Katılım bankaları reel sektöre fon akışını ise sürdürmüşleridir. Gerektiğinde fon taleplerini öz kaynaklarından finanse etmişlerdir. Kullanılan fonlar tamamen reel sektöre kullanıldığı için bankanın karlılığını artırıcı rol oynamaktadır.

Sorunlu Alacaklar/Kullanılan Fonlar: Asya Bank'ın sorunlu alacaklarının kullanılan fonlar içerisindeki payı 2005-2008 döneminde katılım bankaları ortalamasının üstünde seyretmiştir. 2005-2008 döneminde sorunlu alacakların kullanılan fonlar içerisindeki ağırlığının ortalamanın üzerinde ve %5 ve %6'lara kadar yükselmesi fon kullanım kalitesinin giderek azaldığını göstermektedir. Sorunlu alacakların yüksek olması fon yapısının risk dengesinin bozulduğunu göstermektedir.

Sorunlu Alacaklar/Aktif Toplamı: Asya Bank'ın sorunlu alacaklarının aktif toplamına oranı 2005-2006 döneminde %4,2'lerden %3'lere düşmüş fakat 2008 yılında mali krizin etkisi ile tekrar %4'lere kadar çıkmıştır. 2005-2008 dönemi katılım bankaları ortalaması %2,8 seviyelerinde iken aynı dönemde Asya Bank'ta bu oran ortalamasının %3,7 olması olumsuz bir gelişmedir.

Sabit Kıymetler/Aktif Toplamı: Sabit kıymetlerin aktif toplamına oranı 2005-2007 döneminde %2,5 ile %2 seviyelerinde iken 2008 yılında %3,5 seviyelerine çıkmıştır. 2008 yılında mali krizin etkisi ile kullanılan fonlardaki gecikmelerden kaynaklanan zorunlu sabit kıymet edinimleri bu oranın yüksek çıkmasına neden olmuştur.

Likidite Analizi: Likit değerler 2005 yılında aktif toplamının %14,6 iken bu oran 2006 yılında bu oran %22,4' e yükselmiştir. 2007 yılında 2006 yılı ile hemen hemen aynı olup %22 seviyelerinde gerçekleşmiş, 2008 yılında %14,7'e düşmüştür. Katılım bankalarında bu oran %19,4'dür. Asya Bank'ta ortalamanın altında bir likit değer/aktif toplamı oranı mevcuttur. Likit değerlerin aktif toplamı içerisindeki payının azalması olası nakit çıkışlarında bankayı zora sokabilecek bir durumdur. Likit değerlerin kullanılan fonlara ve getirili aktiflere oranı 2008 yılı hariç aynıdır. Katılım bankalarının fon kullanım dışında kalan getirili kalemlere fazla yatırım yapmadıkları görülmektedir. Katılım bankaları ellerindeki fonları karşılıkları ve likidite ihtiyaçlarını

ayırdıktan sonra kalan kısmın tamamını kullandırmak isterler. Katılım bankaları kullandırdıkları fonlardan elde ettikleri kara göre bir kar payı dağıttıklarından pasif kalan fonlar genel havuz karlılığını azaltmaktadır.

Sermaye Yeterlilik Analizi: 2005-2008 döneminde sermaye yeterlilik oranları banka lehine göstermiştir. Öz kaynaklar/aktif toplamı oranı 2005 yılında %11,3 iken 2008 yılında %17,3'e yükselmiştir. Asya Bank her yıl aktifini arttırırken aynı zamanda öz kaynaklarını da arttırmaktadır. Sermaye artışları ve elde edilen karlar öz kaynakların artmasını sağlamıştır. Katılım bankaları içerisinde en yüksek öz kaynak toplamına sahip banka Asya Katılım Bankası A.Ş.'dir. Öz kaynakların kullanılan fonlar içerisindeki payı 2005-2008 döneminde çok değişken bir seyir izlemiştir. 2005 yılında bu oran %14,3 iken 2006, 2007 ve 2008 yıllarında sırasıyla %20,6, %18,5 ve %21,9 olarak gerçekleşmiştir. Asya Bank'ta 2005-2008 dönemi ortalaması %15,4'tür. Aynı dönemde katılım bankaları ortalaması %18,8 olarak gerçekleşmiştir. Öz kaynakların toplanan fonlar içerisindeki payı; 2005-2008 döneminde ortalama %18,9 olarak gerçekleşmiş olup katılım bankaları ortalamasının üzerindedir. Sorunlu alacakların öz kaynaklara oranı 2005 yılında %37,3 seviyesinde iken 2008 yılı sonunda %23,1 seviyelerine düşmüştür. Bu oran katılım bankaları ortalamasının altındadır.

Karlılık Analizi: Asya Bank katılım bankaları içinde en yüksek karlılığa sahip bankadır. Net karın aktif toplamına oranı 2005-2007 dönemi istikrarlı bir şekilde %3,5 olarak seyretmiş, 2008 yılındaki mali krizin etkisiyle 2008 döneminde %3'e düşmüştür. Katılım bankaları ortalaması 2005-2008 yılları arasında %2,5 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönem Asya Bank ortalaması ise katılım bankalarının üstünde %3,4 olarak gerçekleşmiştir. Asya Bank aktif büyümesini karlılığına da yansıtmıştır. Net karın öz kaynaklarına oranı katılım Bankalarında %22 seviyelerinde gerçekleşirken Asya Bank'ta bu oran %25'lere yaklaşmıştır. 2005-2008 dönemi net kar/getirili aktifler ortalaması %4,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranın katılım bankaları ortalaması %3,2 olarak gerçekleşmiştir. Asya Bank getirili aktifler açısından katılım bankaları arasında en büyük rakama sahiptir. Asya Bank net karını 2006 yılında bir önceki yıla göre %58 arttırmıştır. 2007 yılında bu artış devam etmiş artış oranı %51 olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında mali krizin etkisiyle de artış oranı %11 seviyesine düşmüştür.

Aktif Faydalanması Analizi: Asya Bank'ın 2005-2008 döneminde kar payı gelirleri aktifin ortalama %12,5 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Bu oran %10,9 ortalamaya sahip katılım bankaları ortalamasının üzerindedir. Asya Bank ortalaması 2005-2008 yıllarında katılım bankaları ortalamasının altına hiç düşmemektedir. Asya Bank için bu olumlu bir gelişmedir.

Gelir ve Gider Etkinliği Analizi: Asya Bank'ın 2005-2008 dönemi kar payı dışı gelirlerinin/aktif toplamı oranına baktığımızda 2005 döneminde %3,3 olarak gerçekleştiğini 2006 ve 2007 yıllarında azalan bir seyir göstererek %2,5 ve %2,3 seviyelerine düştüğü görülmektedir. 2008 yılında ise artış göstererek %2,7'ye çıkmaktadır. Kar payı dışı gelir/aktif toplamı oranı Asya Bank'ta katılım bankaları ortalamasının altında seyretmektedir. Kar payı dışı giderlerin aktif toplamına oranında Bank Asya'nın 2005-2008 dönemine ait oranları katılım bankaları ile hemen hemen aynı olmuştur. Bu oran katılım bankalarında %2,9 olarak gerçekleşmiş olup Asya Bank'ta bu oran %2,7 olarak gerçekleşmiştir. Asya Bank 2005-2008 döneminde en yüksek karlılığa sahip katılım bankasıdır. Aktif büyüklüğü açısından da 2005 yılı hariç aktif büyüklükte de ilk sıradadır. 2005 yılında Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. aktif büyüklük açısından ilk sırada yer almıştır.

3.3.2.4. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. 2005-2008 dönemi performans analizi

Türkiye Finans katılım bankasının performansını değerlendirebilmek için aşağıdaki Tablo 13'de ayrıntılı rasyoları verilmiştir. Daha sonra da bu oranlar yorumlanmıştır.

Tablo 13: Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. 2005-2008 Dönemi Oranlar

Oranlar	Yıllar				Toplam Ortalama
	2008	2007	2006	2005	
Aktif Kalitesi Oranları					
Getiri Aktifler / Aktif Toplamı	0,794	0,84	0,774	0,751	0,790
Likit Aktifler / Aktif Toplamı	0,174	0,115	0,201	0,221	0,178
Kirli Aktifler / Aktif Toplamı	0,034	0,052	0,033	0,037	0,039
Kullandırılan Fonlar / Aktif Toplamı	0,792	0,838	0,773	0,751	0,789
Kullandırılan Fonlar /Toplanan Fonlar	1,06	1,09	0,773	0,859	0,946
Sorunlu Alacaklar / Kullandırılan Fonlar	0,034	0,023	0,029	0,033	0,030
Sorunlu Alacaklar / Aktif Toplamı	0,026	0,019	0,021	0,022	0,022
Sabit Kıymet Toplamı / Aktif Toplamı	0,015	0,016	0,019	0,016	0,017
Likidite Analizi					
Likit Değerler / Aktif Toplamı	0,174	0,115	0,201	0,221	0,178
Likit Değerler / Kullandırılan Fonlar	0,22	0,137	0,26	0,295	0,228
Likit Değerler / Getirili Aktifler	0,22	0,137	0,259	0,294	0,228
Likit Değerler / Toplanan Fonlar	0,233	0,15	0,236	0,253	0,218
Sermaye Yeterliliği Analizi					
Öz Kaynaklar / Aktif Toplamı	0,14	0,104	0,105	0,084	0,108
Öz Kaynaklar / Kullandırılan Fonlar	0,177	0,124	0,136	0,123	0,140
Öz Kaynaklar / Toplanan Fonlar	0,188	0,136	0,123	0,096	0,136
Sorunlu Alacaklar / Öz Kaynaklar	0,19	0,182	0,202	0,269	0,211
Karlılık Analizi					
Net Kar / Toplam Aktifler	0,022	0,026	0,033	0,025	0,027
Net Kar / Öz Sermaye	0,16	0,25	0,322	0,302	0,259
Net Kar / Getirili Aktifler	0,028	0,031	0,043	0,033	0,034
Aktif Faydalanması					
Toplam K.Payı Geliri / Aktif Toplamı	0,116	0,117	0,106	0,111	0,113
Gelir Etkinliği					
Kar Payı Dışı Gelir / Aktif Toplamı	0,02	0,016	0,036	0,037	0,027
Gider Etkinliği					
Kar payı Dışı Gider/ Aktif Toplamı	0,044	0,042	0,048	0,053	0,047

Getirili Aktifler/Aktif Toplamı: 2005-2007 döneminde getirili aktiflerinin aktif toplamı içerisindeki payı %75,1'den %84'e yükselmiştir. Ancak 2008 yılındaki mali krizin etkisiyle bu oran %79,4'e gerilemiştir. 2005-2008 döneminde getirili aktiflerinin aktif toplamı içerisindeki payı 2006 yılı hariç hep katılım bankalarının ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.'nin getirili aktiflerini 2005 ve 2006 yılında krediler ve finansal kiralama alacakları oluşturmuştur. 2007 ve 2008 yılında ise getirili aktiflerinin içerisinde hisse senetleri ve menkul kıymetlerinde payı bulunmaktadır. Türkiye Finans 2007 ve 2008 yıllarında getirili aktifler kalemini çeşitlendirmiştir. Bu çeşitlendirme aktif kalitesini artırıcı etken olmuştur.

Likit Aktifler/Aktif Toplamı: Likit aktiflerin aktif toplamı içerisindeki payı 2005 yılında %22,1 olarak gerçekleşmiş, 2006-2007 yılları arasında devamlı olarak düşmüştür. 2006 ve 2007 yıllarında sırasıyla bu oranlar %20 ve %11,5 olarak gerçekleşmiştir. Likit değerlerin payı 2008 yılında mali krizde etkisiyle tekrar yükselerek aktif toplamı içerisinde %17,4'lik paya ulaşmıştır. Türkiye Finans'ın 2005-2008 dönemi likit aktif ortalaması katılım bankaları ortalamasının altında olmuştur. Likit aktiflerin genel ortalamasının altında olması likiditeyi azaltıcı bir unsurdur. Bu durum olası bir likidite sıkıntısında banka aleyhine sorun oluşturabilecek bir durumdur. Fakat katılım bankalarının likit aktifleri fazla bir getiri sağlayamadığından bu oranın düşük olması aktif kalitesini artırıcı bir sonuç doğurmaktadır.

Kirli Aktifler/Aktif Toplamı: Kirli aktiflerin aktif toplamına oranı 2005-2008 döneminde katılım bankaları ortalaması ile kıyaslandığında oran ortalaması %3,9 düzeyinde katılım bankaları ortalaması ile aynı seviyedir. Kirli aktifler bankanın aktifinde herhangi bir gelir elde edemediği aktiflerden oluştuğu için bu kalem ne kadar düşük olursa bankanın aktiflerinden faydalanması da o derece artar.

Kullandırılan Fonlar/Aktif Toplamı: Kullandırılan fonların aktif toplamına oranı 2005 yılından 2007 yılına kadar artış göstermiştir. Bu oran 2005 yılında % 75,1 olarak gerçekleşmiş, 2006 ve 2007 yıllarında sırasıyla %77,3 ve %83,8'e yükselmiştir. 2008 yılında mali krize rağmen kullandırılan fon tutarı artmış fakat bu artış aktif artışının altında kaldığından kullandırılan fonların aktif toplamına oranı %79,2'ye

gerilemiştir. Kullandırılan fonların aktif toplamına oranı katılım bankaları ortalamasının biraz üstünde gerçekleşmiştir. Katılım bankalarının ana faaliyetleri fon kullandırmak olduğundan bu oranın yüksek olması istenir. Türkiye Finans Katılım Bankası kriz ortamından sonra kullandığı fonların tutarını ve aktif toplamı içindeki oransal büyüklüğünü arttırmıştır.

Kullandırılan Fonlar/Toplanan Fonlar: Katılım bankalarının asıl kuruluş amacı topladığı fonları piyasada mal alımlarında maksimum oranda fon olarak kullandırmaktır. 2005-2008 döneminde Türkiye Finans'ın kullandığı fonların topladığı fonlara oranı 2006 yılındaki bir gerilemenin dışında devamlı bir artış göstermiştir. 2005 yılında %85,9'lık bir paya sahipken 2007 ve 2008 yıllarında kullandırılan fonlar toplanan fonları geçmektedir. Kullandığı fonları gerektiğinde öz kaynaklarından finanse etmiştir. Kullandırılan fonlar tamamen reel sektöre kullandırıldığı için bankanın karlılığını artırıcı rol oynamaktadır. Türkiye Finans'ta kullandırılan fonlar/toplanan fonlar rasyosu katılım bankaları ortalamasının altında seyretmektedir.

Sorunlu Alacaklar/Kullandırılan Fonlar: Türkiye Finans'ta sorunlu alacaklarının kullandırılan fonlar içerisindeki payı 2005-2008 döneminde katılım bankaları ortalamasının altında seyretmiştir. 2008 yılında mali krizin etkisi 2007 yılında %2,3 olan oran %3,4'lere çıkmıştır. 2005-2008 döneminde sorunlu alacakların kullandırılan fonlar içerisindeki ağırlığının ortalama %3'lere kadar gerilemesi fon kullandırım kalitesinin giderek arttığını göstermektedir.

Sorunlu Alacaklar/Aktif Toplamı: Türkiye Finans'ın sorunlu alacaklarının aktif toplamına oranı 2005-2007 döneminde %2 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Fakat 2008 yılında %2,6'lara kadar çıkmıştır. 2005-2008 dönemi katılım bankaları ortalaması %2,8 seviyelerinde iken aynı dönemde Türkiye Finans'ta bu oran ortalaması %2,2 olarak gerçekleşerek katılım bankaları ortalamasının altında kalmıştır.

Sabit Kıymetler/Aktif Toplamı: Sabit kıymetlerin aktif toplamına oranı 2005-2008 döneminde istikrarlı bir şekilde %1,5 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Bu oran katılım bankaları ortalamasının altındadır. Bu oranın düşük olması aktif kalitesini artırıcı bir etkidir.

Likidite Analizi: Likit değerlerin aktif içerisindeki payı 2008 yılı hariç diğer yıllarda azalmıştır. 2005-2008 döneminde bu oran Türkiye Finans'ta %17,8 olup katılım bankaları ortalaması %19,4'dür. Türkiye Finans'ta likit değerlerin aktif toplamı içerisindeki payı katılım bankalarının genel ortalamasının altındadır. Likit değerlerin kullandırılan fonlar içerisindeki payı 2005-2007 döneminde %29,5'lardan %13,7'lere kadar gerilemiştir. 2008 yılında mali krizin ve sermaye artırımının da etkisiyle %22'lere yükselmiştir. Türkiye Finans'ın getirili aktif kalemleri kullandırılan fonlardan oluştuğundan likit değerlerin kullandırılan fonlara ve getirili aktiflere oranı aynıdır. Likit değerlerin toplanan fonlar içerisindeki payı 2005 yılında %25,3 seviyelerinde iken 2007 yılında %15 seviyelerine inmiştir. 2008 yılında tekrara yükselişe geçerek %23,3 seviyelerine kadar çıkmıştır. 2005-2008 dönemi Türkiye Finans'ta bu oran katılım bankaları ortalamasının altında %21,8 seviyesinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde katılım bankaları ortalaması %23,7 olarak gerçekleşmiştir. Likidite bankanın ani nakit çıkışları durumunda ödeme gücünü göstermektedir. Bu oranın bankanın aktiflerini verimli kullanabilmesi için minimum düzeyde olması, bunun yanında nakit çıkışlarında sıkıntı yaşamaması içinde maksimum düzeyde olması gerekir. Katılım bankaları açısından atıl kalan fonlar bankanın karlılığını doğrudan etkilemektedir.

Sermaye Yeterlilik Analizi: 2005-2008 döneminde sermaye yeterlilik oranları banka lehine göstermiştir. Öz kaynaklar/aktif toplamı oranı 2005 yılında %8,4 iken 2008 yılında %14'e yükselmiştir. Türkiye Finans her yıl aktifini arttırırken aynı zamanda öz kaynaklarını da arttırmaktadır. Sermaye artışları ve elde edilen karlar öz kaynakların artmasını sağlamıştır. Öz kaynakların kullandırılan fonlar içerisindeki payı 2007 yılı hariç artan seyir izlemiştir. 2005 yılında bu oran %12,3 iken 2006, 2007 ve 2008 yıllarında sırasıyla %13,6, %12,4 ve %17,7 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye Finans'ta 2005-2008 dönemi ortalaması %14 'dür. Aynı dönemde katılım bankaları ortalaması %15,4 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye Finans'ta öz kaynakların toplanan fonlar içerisindeki payı; 2005-2008 döneminde ortalama %13,6 olarak gerçekleşmiş olup katılım bankaları ortalamasının altındadır. Sorunlu alacakların öz kaynaklara oranı 2005 yılında %26,9 seviyesinde iken 2008 yılı sonunda %19 seviyelerine düşmüştür. Bu oran katılım bankaları ortalamasının altındadır. 2007 ve 2008 yıllarında Türkiye Finans

sorunlu alacaklarını azaltmıştır. Albaraka Türk'ün ardında sorunlu alacakları/öz kaynaklar oranı en düşük olan bankadır.

Kârlılık Analizi: 2005 -2008 döneminde net karın aktif toplamı ve getirili aktiflere oranında 2006 yılı hariç sürekli bir azalış yaşanmaktadır. 2008 yılında 2005 yılına göre net karın toplam aktiflere oranı 12 oranında azalmıştır. Getirili aktiflere oranı da %15 oranında azalmıştır. 2008 yılı net karını 2007 yılına göre ancak %9 oranında artırabilmiştir. Net karlılığın öz kaynaklara oranı 2005 yılında %30,2 seviyelerinde gerçekleşmiştir. 2008 yılında bu oran %16'ya kadar düşmüştür. 2005-2008 dönemi ortalaması %25,9 seviyelerinde gerçekleşmiş olup bu oran katılım bankaları genel ortalamasının üstündedir. Aynı dönemde katılım bankaları ortalaması ise %22,7 seviyesinde gerçekleşmiştir. Türkiye Finans'ta net karlılığın öz kaynaklara oranı diğer katılım bankalarına kıyasla daha iyi durumdadır. 2008 yılı hariç katılım bankaları ortalamasının üstünde karlılık oranlarına sahiptir.

Aktif Faydalanması Analizi: Türkiye Finans'ın 2005-2008 döneminde kar payı gelirleri aktifin ortalama %11,3 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Bu oran %10,9 ortalamaya sahip katılım bankaları ortalamasının biraz üzerindedir. Türkiye Finans ortalaması 2005-2008 yıllarında 2006 yılı hariç katılım bankaları ortalamasının altına hiç düşmemektedir. Türkiye Finans için bu olumlu bir gelişmedir.

Gelir ve Gider Etkinliği Analizi: Türkiye Finans'ın 2005-2008 dönemi kar payı dışı gelirlerinin/aktif toplamı oranına baktığımızda 2005 ve 2006 yılında %3,7 seviyelerinde gerçekleştiğini 2007 yıllarında azalan bir seyir göstererek %1,6 seviyelerine düştüğü görülmektedir. 2008 yılında ise bir önceki yıla göre biraz artış göstererek %2'ye çıkmaktadır. Kar payı dışı gelir/aktif toplamı oranı Türkiye Finans'ta katılım bankaları ortalamasının çok yakın seyretmektedir. Kar payı dışı giderlerin aktif toplamına oranında Türkiye Finans'ın 2005-2008 dönemine ait oranları katılım bankaları hemen hemen aynı olmuştur. Bu oran katılım bankalarında %4,8 olarak gerçekleşmiş olup Türkiye Finans'ta bu oran %4,7 olarak gerçekleşmiştir.

3.3.3. 2005-2008 dönemi katılım bankaları genel performans analizi

Aşağıdaki tabloda 2005-2008 dönemlerinde ülkemizdeki katılım bankalarının toplanan fonlar, kullandırılan fonlar, tasfiye olunan alacaklar, toplam aktifler, öz varlıklar ve net kar kalemleri gösterilmiştir.

Tablo 14: Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Başlıca Finansal Rakamları(+000 TL)

YILLAR	KATILIM BANKASI	Toplanan Fonlar	Kullandırılan Fonlar	Tasfiye Olunacak Alacaklar (Net)	Toplam Aktif	Öz varlık	Net Kâr	Toplamda Bankanın Toplanan Fon Payı	Toplanan Fonun Önceki Döneme Göre Artışı
2008	TOPLAM	19.209.851	19.733.858	377.946	25.769.427	3.728.929	647.590	100%	29%
	ALBARAKA TÜRK	3.985.110	3.716.977	40.595	4.789.108	638.102	136.342	21%	33%
	BANK ASYA	5.842.821	6.253.160	128.162	8.108.129	1.403.692	246.529	30%	24%
	KUVEYT TÜRK	4.069.372	4.237.341	103.362	5.768.034	685.679	104.086	21%	39%
	TÜRKİYE FİNANS	5.312.548	5.526.380	105.827	7.104.156	1.001.456	160.633	28%	23%
2007	TOPLAM	14.943.071	15.332.940	290.498	19.435.082	2.363.811	527.382	100%	33%
	ALBARAKA TÜRK	2.998.108	2.854.852	9.744	3.690.029	533.780	84.979	20%	39%
	BANK ASYA	4.697.750	4.609.665	90.873	6.260.048	853.856	221.337	31%	47%
	KUVEYT TÜRK	2.928.308	3.160.138	73.554	3.868.318	388.583	74.123	20%	24%
	TÜRKİYE FİNANS	4.318.905	4.708.285	56.753	5.616.687	587.592	146.943	29%	23%
2006	TOPLAM	11.236.484	10.492.453	129.441	13.729.720	1.559.717	391.041	100%	34%
	ALBARAKA TÜRK	2.154.014	1.983.273	234	2.491.813	245.905	69.381	19%	26%
	BANK ASYA	3.200.655	3.060.181	38.476	4.179.189	632.519	146.351	29%	50%
	KUVEYT TÜRK	2.369.090	2.145.067	53.736	2.936.734	250.122	36.156	21%	25%
	TÜRKİYE FİNANS	3.512.725	3.153.554	36.995	4.122.636	434.055	139.808	31%	34%
2005	TOPLAM	8.369.155	7.407.498	119.253	9.945.431	951.089	250.143	100%	
	ALBARAKA TÜRK	1.714.448	1.474.708	7.300	1.969.598	182.490	46.128	21%	
	BANK ASYA	2.128.608	2.046.415	32.574	2.611.611	298.534	94.761	25%	
	KUVEYT TÜRK	1.899.771	1.652.591	54.166	2.339.928	213.185	29.804	23%	
	TÜRKİYE FİNANS	2.626.328	2.233.784	25.213	3.024.294	256.880	79.450	31%	

Tablo 15: Katılım Bankalarının Yıllar İtibariyle Başlıca Finansal Rakamlarının Artış Oranları

YILLAR	KATILIM BANKASI	Toplanan Fonlar	Kullandırılan Fonlar	Tasfiye Olunacak Alacaklar (Net)	Toplam Aktif	Öz Varlık	Net Kâr
2008	TOPLAM	29%	29%	30%	33%	58%	23%
	ALBARAKA TÜRK	33%	30%	316%	30%	20%	60%
	BANK ASYA	24%	36%	41%	30%	64%	11%
	KUVEYT TÜRK	39%	34%	40%	49%	76%	40%
	TÜRKİYE FİNANS	23%	17%	86%	26%	70%	9%
2007	TOPLAM	33%	46%	124%	42%	52%	35%
	ALBARAKA TÜRK	39%	44%	406%	48%	117%	22%
	BANK ASYA	47%	50%	136%	50%	35%	51%
	KUVEYT TÜRK	24%	47%	37%	32%	55%	105%
	TÜRKİYE FİNANS	23%	49%	53%	36%	35%	5%
2006	TOPLAM	33%	42%	9%	38%	64%	56%
	ALBARAKA TÜRK	26%	34%	-96%	27%	35%	50%
	BANK ASYA	50%	50%	18%	60%	112%	54%
	KUVEYT TÜRK	25%	30%	-1%	26%	17%	21%
	TÜRKİYE FİNANS	34%	41%	47%	36%	69%	76%

2005 yılında toplam toplanan fonlar 8.369.115 bin TL iken 2006 yılında %33 artışla 11.236.484 bin TL 'ye yükselmiştir. 2007 yılında ise bir önceki yıla göre %33 artarak 14.943.071 bin TL'ye yükselmiştir. 2008 yılında da bu artış devam etmiş, 2007 yılına göre %29 artarak 19.209.851 bin TL'ye yükselmiştir. Katılım bankaları her yıl bir önceki yıla göre daha çok fon toplamış ve daha çok tasarrufu ekonomiye dâhil etmiştir. Katılım bankaları fon toplama yöntemleri ile faiz hassasiyeti nedeniyle yastık altında kalan tasarrufları, kayıt altına alarak kayıt dışı ekonomiyi azaltmaktadır, bunları atıl olmaktan kurtararak ekonominin hizmetine sunmaktadır.

2005 yılında toplam kullandırılan fonlar 7.407.498 bin TL iken 2006 yılında %42 artışla 10.492.453 bin TL'ye yükselmiştir. 2007 yılında ise bir önceki yıla göre %46 artarak 15.332.940 bin TL'ye yükselmiştir. 2008 yılında da bu artış devam etmiş, 2007 yılına göre %29 artarak 19.733.858 bin TL'ye yükselmiştir. Katılım bankaları her yıl kullandığı fonların miktarını artırmış, kullandıkları fonlarla piyasada ticareti hareketlendirerek, üreticisinden nakliyecisine kadar birçok sektörü canlandırmıştır. Katılım bankaları fatura olmadan belgesiz fon kullandırmayarak müşterinin kayıtsız mükelleflerle ticaret yapmasını engellemekte, mükellefleri belgeli işlem yapmaya zorlamakta böylece kayıt dışılığın önüne geçilmesine katkı sağlamaktadır. Bu şekildeki çalışma sistemi kullandırılan fonun verilmiş amacı dışında kullanılmamasını sağlamaktadır.

5411 sayılı Bankalar Kanunu ile katılım bankaları fon toplama ve fon kullandırma alanlarında hukuki anlamda yerlerini sağlamlaştırmıştır. Yeni yasa ile katılım bankalarındaki tasarrufların 50,000 TL'ye kadar olan bölümünü güvence altına alan ve Katılım Bankaları Birliği bünyesinde bulunan Güvence Fonu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir. Oluşabilecek bir tasfiye durumunda işlemi bizzat TMSF' nin yürütecek olması özellikle fon toplama alanında olumlu bir hava getirmiştir.

2005 yılında toplam tasfiye olunacak alacaklar 119.253 bin TL iken 2006 yılında %9 artarak 129.441 bin TL'ye yükselmiştir. 2007 yılında ise bir önceki yıla göre %124 artarak 290.498 bin TL'ye yükselmiştir. 2008 yılında da bu artış devam etmiş, 2007 yılına göre %30 artarak 377.946 bin TL'ye yükselmiştir. 2007 yılında sorunlu alacakların artması %124 oranında artması kullandırılan fon yapısının risk dengesinin bozulduğunu göstermektedir.

2005 yılında toplam aktifler 9.945.431 bin TL iken 2006 yılında %38 artarak 13.729.720 bin TL 'ye yükselmiştir. 2007 yılında ise bir önceki yıla göre %42 artarak 19.435.082 bin TL'ye yükselmiştir. 2008 yılında da bu artış devam etmiş, 2007 yılına göre %33 artarak 25.769.427 bin TL'ye yükselmiştir. Katılım bankaları her geçen yıl aktiflerini ciddi oranlarda büyütmüşlerdir.

2005 yılında öz varlık toplamı 951.089 bin TL iken 2006 yılında %64 artarak 1.559.717 bin TL 'ye yükselmiştir. 2007 yılında ise bir önceki yıla göre %52 artarak 2.363.811 bin TL'ye yükselmiştir. 2008 yılında da bu artış devam etmiş, 2007 yılına göre %58 artarak 3.728.929 bin TL'ye yükselmiştir. Katılım bankaları öz varlıklarını ciddi oranlarda büyütmüşlerdir. Ödenmiş sermaye, dönem karı ve yedek akçeler kalemlerinde gerçekleşen artışlar ile toplam öz varlıkları 2008 yılı sonunda 3.728.929 bin TL'ye ulaşmıştır. Katılım bankalarının öz varlıkları, karlılıkları arttıkça ve ödenmiş sermayelerini artırdıkça artmaktadır. Bu oran gelişimi, katılım bankalarının sürekli büyüme halinde olduğunu kanıtlamaktadır.

2005 yılında toplam net kar 250.143 bin TL iken 2006 yılında %56 artışla 391.041 bin TL'ye yükselmiştir. 2007 yılında ise bir önceki yıla göre %35 artarak 527.382 bin TL'ye yükselmiştir. 2008 yılında da bu artış devam etmiş, 2007 yılına göre %23 artarak 647.590 bin TL'ye yükselmiştir. Bu oranın devamlı artış halinde olması katılım bankalarının dağıttıkları kar payı oranını da artırdıklarını göstermektedir. Çünkü katılım bankaları, faaliyetleri sonucu elde ettikleri karların %80'ini dağıtmak zorundadır. Katılım bankaları 2005-2008 döneminde karlılık açısından istikrarlı seyrini korumuşlardır. Katılım bankalarının gelişme yolunda attıkları emin adımlar şube ve personel sayısındaki istikrarlı artışı net karlılıklarına olumlu bir şekilde yansımaktadır.

Katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki önemi gittikçe artmaktadır. Son yıllarda sağlanan ekonomik istikrara paralel olarak katılım bankalarının gösterdiği performans artma eğilimindedir.

SONUÇ

Katılım bankacılığı, 1970’li yıllardan itibaren Dünya mali gündeminde tartışılan bir konudur. Türkiye’deki ilk uygulaması ise, 1985 yılında Albaraka Türk ve Faisal Finans kurumu tarafından başlatılmıştır. 1989 yılında Kuveyt Türk, 1991 yılında Anadolu Finans, 1996 yılında Asya Finans kurulmuştur. 2002 yılında Faisal Finans’ın adı Family Finans olarak değişmiştir. 2005 yılı sonunda Anadolu Finans ve Family Finans birleşerek ‘Türkiye Finans’ adını almışlardır.

01.11.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile Özel Finans Kurumu adı Katılım Bankası olarak değişmiş ve banka unvanını kazanmışlardır. Halen faaliyette bulunan katılım bankalarımız; Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Asya Katılım Bankası A.Ş., Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. ve Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.’dir.

Dünyada aynı ilke ve yöntemleri kullanan benzeri kurumlar ‘İslami Banka, Faizsiz Banka’ adları altında ve “Banka” unvanıyla faaliyet göstermektedir. Özel finans kurumu ibaresi sadece Türkiye’de kullanılmaktaydı. Bu ibare aslen bankacılık yapan kurumların bu özelliğini tam yansıtmıyor, yerli ve yabancı muhataplar tarafından bu özellik yeterince bilinmiyordu.

Özellikle yurtdışı muhabir ilişkilerinde ciddi zorluklarla karşılaşılıyordu. Katılım bankası ibaresi, yaptıkları işin bir tür bankacılık olduğunu daha net ve açık bir şekilde ifade etmekte ve uluslararası finans piyasalarında tanınabilirlik ve kimlik sorununu çözmüştür. Özel finans kurumu adı kamu ve özel sektörde faaliyet alanının nitelik ve sınırlarıyla ilgili tereddütler meydana getiriyor, banka olmadıkları ileri sürülerek teminat mektupları dahi kabul edilmiyordu. İsim değişikliği ve katılım bankalarının Bankacılık Kanunu’nda yer alması, sektöre yeni bir dinamizm ve açılım getirmiştir.

Katılım bankaları bankacılık sisteminin tamamlayıcıları olup, çeşitli sebeplerle sistem dışı kalmış atıl fonları, sisteme kazandırmışlardır. Katılım bankaları faize karşı hassasiyeti olan kişilerin tasarruflarını ekonomi sürecine dâhil eden kurumlardır. Katılım bankaları, tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları, faizsiz finansman prensipleri dâhilinde ticaret ve sanayide değerlendirerek, oluşan kar veya zararı tasarruf

sahipleriyle paylaşırlar. Katılım bankaları bütün kredi işlemlerini, prensipleri gereğince faturaya veya bir belgeye dayandırdıkları için kayıt dışı ile mücadele konusunda devlete yardımcı olmaktadır.

Katılım bankaları kredi kullanırken müşteriye doğrudan nakit ödeme yapmazlar. Ödemeyi fatura karşılığında ve kredi müşterinin işletmesi için ihtiyaç duyduğu malı satan alıcıya yaparlar. Ödemeyi yaptıktan sonra üzerine kar paylarını ekleyerek müşteriye borçlandırır ve taksitler halinde tahsil ederler. Malın peşin alınıp üzerine kar payı konarak vadeli satımı şeklinde yapılmış ve yapılan işlem, nakit ödeme şeklinde değil, ticaret şeklinde gerçekleşmiş olur.

Katılım bankaları sağlıklı fon kullandırma yöntemlerinin sonucu olarak yaşanan ekonomik krizlerden kendi iç dinamikleri sayesinde çıkmayı başarmışlardır. Krizde katılım bankalarının mevduatlarının yarısının çekilmesine rağmen üzerinde durulması gereken temel nokta, katılım bankalarının yaşadıkları bütün olumsuzluklara rağmen hiçbir krediyi geri çağırmamış olmalarıdır. Yaşanan krizde reel sektöre kaynak sağlayan katılım bankaları ödemelerinin çoğunu sermayelerinden çok büyük sıkıntılara girerek yapsalar da krediyi geri çağırma yoluna gitmemişlerdir. Kriz döneminin yakıcı ortamında katılım bankaları, reel sektöre desteğini kesintisiz bir şekilde sürdürmüştür.

5411 sayılı bankacılık kanunu ile katılım bankaları faaliyetlerinde büyük bir atak yapmışlardır. Her geçen yıl aktiflerini ciddi oranlarda büyütmüşlerdir. Karlılıklarını da devamlı artırmaktadırlar. 2008 yılında aktiflerini bir önceki yıla göre %33 oranında, dönem net karlarını ise %23'ün üzerinde artırmışlardır. 2008 yılında şube sayıları da bir önceki yıla göre %26, personel sayısı da %20 oranında artmıştır.

Katılım bankalarının 2008 yılı mali durumuna baktığımızda topladıkları fonların 19.209.851.000 TL, kullandırdıkları fonların 19.733.858.000 TL, aktif toplamının 25.769.427.000 TL, öz kaynak toplamının 3.728.929.000 TL, net kar toplamının 647.490.000 TL olduğu görülmektedir. 2008 yılı sonu itibariyle katılım bankaları şube sayısı 530, personel sayısı da 11.032'ye ulaşmıştır.

Katılım bankaları her geçen yıl toplanan fon miktarını bariz biçimde artırmaktadırlar. Bu da atıl kalabilecek tasarrufların reel ekonominin emrine sunulduğu

anlamına gelmektedir. Atıl kalan fonların üretim sürecine dâhil edilmesiyle, Türkiye ekonomisine dolaylı ve dolaysız olarak birçok olumlu katkılar sağlamıştır. Son yıllarda şubeleşme ve reklam çalışmalarını hızlandıran Katılım bankaları, şube ve personel sayılarını artırmış, bankacılık bilgi ve teknolojisini yakından izleyerek artan rekabet ortamına uyum sağlayıp, finans sektöründen daha fazla pay alma noktasında önemli bir gelişme trendine girmişlerdir.

Katılım bankacılığı sadece faizsizlik özelliği olan bankacılık türü değil, aynı zamanda bilançonun pasifindeki yükümlülüklerin riskini azaltıcı, aktifindeki kredilerin emniyetini ve dolayısıyla aktifin kalitesini arttırıcı özelliği olan bir bankacılıktır. Katılım bankaları fon kullanan müşterisine hangi ödeme planını veriyse o kadar tahsilât yapmaktadır. Katılım hesabı müşterisi de önceden ne kadar alacağını bilmez, her hafta açıklanan kar payı oranına göre minimum bir aylık olarak yatırdığı parasının karını alır.

Katılım bankalarının hep kar dağıttığı, hiç zarar etmediği şeklinde yanlış bir kanaat oluşmuştur. Her yaptıkları işlemde kar elde etmeleri de mümkün değildir. Öncelikle katılım bankaları oldukça sağlam çalışırlar. Hiçbir şekilde riskli gördükleri projelere yatırım yapmazlar. Değerlendirme esnasında hem şirketlerin mali durumu titizlikle değerlendirir hem de limitin kullanılacağı yatırımı incelemeye alırlar. Bütün değerlendirmeler, yapılan müşteri ziyaretleri, firmanın finansal durumu ve talep edilen limitin kullanılacağı yatırım türüne dayanılarak yapılır. Kredi uzmanları, inceledikleri projeyi öncelikle geri ödeme ve güvenilirliği açısından değerlendirir, müşteri ziyaretleri, mali incelemeler, istihbarat toplama ve raporlama gibi uluslararası platformda kabul görmüş yöntemleri uygularlar.

Sağlam ve ödeme ahlakı olan müşterilerin pazarlama kadroları tarafından arandığı bir zamana girilmiştir. Katılım bankaları için en önemli avantaj bu tip sağlam müşterilerin büyük çoğunluğu oluşturmalarıdır. Katılım bankaları büyümenin yaşanacağı bir sürece girecekler ve riskli müşterilerini arttırabileceklerdir. Katılım bankaları yeni dönemde, teknolojileri ve eğitimli personeli eskisinden daha kaliteli hizmet verirken, büyük fon kayıpları ile atlattığı finansal kriz tecrübesi ile de eskisinden daha temkinli olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akgüç, Öztin, *100 Soruda Türkiye’de Bankacılık*, 1987.
- Akgüç, Öztin, *Mali Tablolar Analizi*, Avcıol Yayınları, 9.Basım, İstanbul, 1995.
- Akın, Cihangir, *Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma*, Kayıhan Yayınları, İlmî Araştırmalar Serisi, No: 1, İstanbul, 1986.
- Altındaş, Hüseyin, *Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması*, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 1998.
- Arabacı, Nihat, *Katılım Bankalarının Türkiye’de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2007.
- Arman, Tefik, *Bankalarda Finansal Yönetime Giriş*, TBB Yayınları, Yayın No:203, İstanbul, 1987.
- Aydın, M.E., *Aktif Pasif Yönetiminde Likidite ve Faiz Oranı Riski*, Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi, Mart 1993.
- Bacanlı, Zahir, *Dünya’da Yeni Trend: FAİZSİZ BANKACILIK*, Cihan Dergi, Yıl:5, Sayı:07, <http://www.cihandergi.com/detay.php?id=134&did=07>, 18 Aralık 2009Başaran, Musa, *Özel Finans Kurumlarında Hesap İşleri Düzeni*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003.
- Başgümüş, Abdulkaki, *Özel Finans Kurumlarının Sermaye Piyasası İçindeki Yeri*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 1997.
- Battal, Ahmet, *Yeni Bankalar Kanunu’na Göre Özel Finans Kurumları’nın Hukuki Temeli ve Bankacılık Sistemi içindeki Yeri, Türkiye’de Özel Finans Kurumları - Teori ve Uygulama*, İstanbul, Albaraka Türk Yayınları, 2000.
- Berk, Niyazi, *Finansal Yönetim*, Türkmen Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul, 1998.
- Berooğlu, Hakan, *Nakit Yönetimi “Özel Finans Kurumları Açısından Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım”*, Doktora Tezi, İstanbul, 2002.
- Çizakça, Murat, *İslam Dünyasında ve Batı’da İş Ortaklıkları Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.
- Coşkun, Aydın, *“Özel Finans Kurumları, Sosyal Güvenlik Kurumları ve Sigortacılık”, Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar*, ed. Nurban Aydın, , Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, No:834, Eskişehir, 2004.
- Doğan, Sibel, *Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 2008.
- Darçın, Ahmet C., *Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri ve Sonuçları*, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

- Eken, Mehmet Fehmi, *Faizsiz Bankacılık Modelleri ve Türkiye Uygulamaları*, T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005.
- Eskici, M. Mürsel, *Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankaları’nın Müşteri Özellikleri*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2007.
- Faizsiz Bankacılık*, Erişim Tarihi: 18 Aralık 2009.
http://www.kuveytturk.com.tr/tr/Hakkimizda_FaizsizBankacilik.aspx,
- Geçer, Turgay, *Özel Finans Kurumlarında Aktif Pasif Yönetimi*, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul, 1995.
- Inaltong, Ceyhan, *Özel Finans Kurumlarının Faaliyetleriyle Kâr ve Zarar Ortaklığı Belgesinin Vergi Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, Vergi Dünyası Dergisi, S: 61, Eylül 1986.
- İştar, Emel, *Katılım Bankacılığı Tarihi*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.
- Kaçmaz, Ahmet, *Katılım Bankalarının 2005-2008 Yılları Arasında Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişimi*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.
- Karapınar, Aydın, *Özel Finans Kurumları ve Muhasebe Uygulamaları*, Gazi Kitapevi, Ankara, 2003.
- Kılıç, Bünyamin, *Özel Finans Kurumlarının Dünü Bugünü*, İstanbul.
- Kuran-ı Kerim, 3/130.
- Küçükkoçaoğlu, G., *İslami Bankalar ve İslami Finans Kurumları Çalışma Notları*, <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma17.doc>, Erişim Tarihi: 4 Ocak 2010.
- Mevdudi, Ebu’l A’la, *Faiz*, Bir Yayıncılık, İstanbul, 1985.
- Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik*, 20 Eylül 2001 Tarihli Resmi Gazete, Sayı: 24529.
- Özgür, Ersan, *Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği*, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2007.
- Özsoy, İsmail, *Özel Finans Kurumları*, Asya Finans Kültür Yayınları, İstanbul, 1997.
- Pakdemirli, Ekrem, *Türkiye’de Faizsiz Finans Kurumlarının Kuruluş Serüveni, Türkiye’de Özel Finans Kurumları*, İstanbul, Albaraka Türk Yayınları, 2000.
- Polatkan, Raşit B., *İslam Bankacılığı ve Türkiye’de Özel Finans Kurumları*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi , Çanakkale, 1998.

- Senver, Bülent, *Banka Bilançolarının Tahlil Yöntemleri*, TBB Yayınları Yayın No: 143, İstanbul, 1987.
- Sipahi, Barış, *Mali Analiz*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2009.
- Suiçmez, Selvi, *Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002.
- Şahin, Ekrem, *Türkiye' de Düünden Bugüne Katılım Bankaları*, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.
- Tabakoğlu, Ahmet, *İslam ve Ekonomik Hayat*, Diyanet İşleri Yayınları, Ankara, 1988.
- Takan, M., *Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim*, 2. Baskı, Nobel Yayınları, 2002.
- Tarlan, Selim, *Tarihte Bankacılık*, 1986, Maliye ve Gümrük Bakanlığı Yayınevi, Ankara.
- Tekir, Sabri, “*Faizsiz Sistemde Kredileşme ve Kredi Müesseseleri*”, *Faizsiz Yeni Bir Banka Modeli Faizsiz Kredileşme Sistemi*, Tartışmalı İlimi Toplantılar Dizisi:6, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986.
- Tok, Ahmet, *Türk Hukukunda Katılım Bankalarının Fon Toplama ve Kullandırma İşlemleri ile Klasik Bankacılık İşlemleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.
- Tosun, Mustafa, *Türk Mali Sisteminde Özel Finans Kurumları Deneyimi ve ÖFK'ların Türk Banka Sistemi İçindeki Yerleri Üzerine*, Albaraka Türk Yayınları, No:17, İstanbul, 2000.
- Tunay, K. Batu, *Finansal Sistem Yapısı, İşleyişi, Yönetimi ve Ekonomisi*, Birsen Yayınevi, İstanbul, 2005.
- Türkiye'de Özel Finans Kurumlarının Çalışmaları ve Ekonomimize Katkıları*, Özel Finans Kurumları Birliği Vakfı.
- Türkmenoğlu, R. Ebru, *Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Finansal Yapı*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2007.
- Tümay, Turhan, *Dış Ticaret Banka Tekniği*, Kambiyo Yayınları, İstanbul, 1987.
- Ucar, Mustafa, *Türkiye'de-Dünya'da Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri*, Fey Vakfı, İstanbul, 1992.
- Uçarkaya, Sinem, *Kamu Bankalarının Bankacılık Sistemindeki Rolü*, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, Mart 2006.
- Uyanık, Senan, *Proje Finansmanında Finansal Kiralamanın Rolü*, Türkiye Ticaret Sanayi Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara, 1990, s: 5-6.
- Yahşi, Fahrettin, *Özel Finans Kurumları'nın Mevzuat Serüveni*, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı: 21, Aralık 2001.
- Yıldırım, Bilgin, *Türkiye'de Özel Finans Kurumları ve Türk Ekonomisine Katkıları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 1993.

29 Mart 2002 tarih ve 24710 sayılı Resmi Gazete, *Mevduatın Vade ve Türleri ile Katılma Hesaplarının Vadeleri Hakkında Tebliğ*.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu (1 Kasım 2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır),

http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanunu/15405411%20sayılı%20Bankacılık%20Kanunu%20_5472,%205667,%205754%20ve%205766%20sayılı%20Kanunlar%20ile%20değişik.pdf, Erişim Tarihi: 1 Ocak 2010.

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Yeri ve Yılı : 15.04.1981- İZMİR

Medeni Durumu : Evli

Öğr. Gördüğü Kurumlar	Başlangıç - Bitiş	Kurum Adı
Lise :	1995- 1999	İzmir Çiğli Teğmen Ali Rıza Akıncı Lisesi (Yabancı Dil Ağırlıklı)
Üniversite	: 1999 - 2003	Uludağ Ün. İşletme Bölümü
Yüksek Lisans	: 2003 -	Uludağ Ün. İşletme A.B.D.
Bildiği Y. Diller ve Düzeyi	: İyi Derecede İngilizce	Tömer Diploması Dilmer Sertifikası
Çalıştığı Kurumlar	: Başlangıç - Ayrılış	Kurum Adı
	01.06.2004 – 01.09. 2004	Çağdaş Yöntem Açık Öğretim Dershanesi
	05.09.2004 – 31.01.2005	Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş.
	04.03.2005 -	Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.

Bahadır ÖZKARA